

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**FARKLI KLASMANLARDAKİ FUTBOL HAKEMLERİNDE ŞİDDET
EĞİLİMİ, PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE KARAR VERME
DÜZEYİ: TÜRKİYE AÇISINDAN BİR İNCELEME**

Sabit SELVİ

Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin Beden
Eğitimi ve Spor Programı için Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır

KOCAELİ
2018

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**FARKLI KLASMANLARDAKİ FUTBOL HAKEMLERİNDE ŞİDDET
EĞİLİMİ, PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE KARAR VERME
DÜZEYİ: TÜRKİYE AÇISINDAN BİR İNCELEME**

Sabit SELVİ

Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin Beden
Eğitimi ve Spor Programı için Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır

Danışman: Doç. Dr. Elif KARAGÜN

Kocaeli Üniversitesi Etik Kurulu Onay No: KÜ GOKAEK 2017/134

KOCAELİ
2018

T.C
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

(Tez Onay Sayfası)

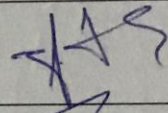
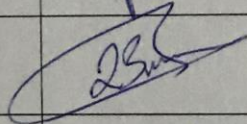
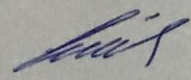
Tez Adı: Farklı Klasmanlardaki Futbol Hakemlerinde Şiddet Eğilimi, Psikolojik Dayanıklılık ve Karar Verme Düzeyi: Türkiye Açısından Bir İnceleme

Tez Yazarı: Sabit SELVİ

Tez Savunma Tarihi: 25.06.2018

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Elif KARAGÜN

İş bu çalışma Jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri Ünvanı Adı Soyadı		İmzası
Üye (Danışman)	Doç. Dr. Elif KARAGÜN	
Üye	Doç. Dr. Zekiye BAŞARAN	
Üye	Doç. Dr. İhsan SARI	

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../...../2018

Prof. Dr. Sema Aşkın KEÇELİ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Farklı Klasmanlardaki Futbol Hakemlerinde Şiddet Eğilimi, Psikolojik Dayanıklılık ve Karar Verme Düzeyi: Türkiye Açısından Bir İnceleme

Amaç: Bu çalışmanın amacı; Türkiye'deki çeşitli illerde görev yapan farklı klasmandaki futbol hakemlerinin şiddet eğilimleri, psikolojik dayanıklılık ve karar verme düzeylerini belirlemektir. Belirlenen bu özelliklerin de; yaş, cinsiyet, medeni hali, anne-baba eğitim durumu, ekonomik düzey, son 10 yıldır yaşadığı yer gibi sosyo-demografik özellikleri ile hakemlik mesleğine ilişkin özellikler olarak; hakemlik yılı, klasmanı, hakemlik yaptığı bölge gibi özellikler ile şiddete maruziyet durumu, şiddet görülen ortam ve aktif spor yapma durumlarına göre incelemektir.

Yöntem: Bu araştırma, Türkiye'deki farklı klasmanlardaki futbol hakemleri evrenini temsilen küme örnekleme yöntemi kullanılarak 7 coğrafi bölgeden hakemlerin yoğun olduğu illerden 1115 hakem ile yapılmıştır. Hakemlere Türkiye için uyarlamasını Göka, Bayat ve Türkçapar (1995)'in yaptığı Şiddet Eğilimi Ölçeği, Taşdelen (2002)'in yaptığı Karar Verme Stilleri Ölçeği ve Kararımak (2010)'in yaptığı Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçekleri uygulanmıştır. Veri analizleri için SPSS 18.0 istatistik paket programı kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmamızda elde edilen bulgulara göre kadın ve erkek hakemlerin psikolojik dayanıklılık puanları analiz edildiğinde kadınlar lehine anlamlı farklılık olduğu. Şiddet görme durumu değişkeni ile şiddet eğilimi puan ortalaması arasında şiddet görenler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$).

Sonuç: Hakemlerde; yaş, eğitim düzeyi, anne eğitim düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılığın arttığı, şiddet gören futbol hakemlerinin; şiddet eğilimine ve bağımlı karar verme stiline yatkın oldukları ayrıca psikolojik dayanıklılığın tüm alt karar verme stilleri ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Futbol Hakemleri, Karar Verme Stilleri, Psikolojik Dayanıklılık, Şiddet Eğilimi, Şiddet, Türkiye

ABSTRACT

Tendency to Violence for Referees from Different Divisions, Psychological Durability and Levels of Decision Making: A Study in Turkey

Objective: The objective of this study is to determine the tendency to violence, psychological durability, and levels of decision making of referees that serve in different divisions in different cities of Turkey. Once the parameters mentioned above are determined, they will be studied in terms of socio-demographic aspects like age, gender, marital status, educational background of parents, income level, and the place the last ten years he/she has lived. Moreover, the parameters will be studied in terms of refereeing aspects such as refereeing duration, division, the location of refereeing. Also the parameters will be studied in terms of exposure to violence, the environment violence exposed and active sport conditions.

Method: This study was carried on using cluster sampling method over 1115 referees that are from the cities where there are many referees, from all geographical regions of Turkey, and from different football divisions. Violence Tendency Scale by Goka, Bayat, and Turkcapar (1995), Decisions Making Styles Scale by Tasdelen (2002), and Connor-Davidson Psychological Durability Scales by Karairmak (2010) were practised to study the referees. For data assessment SPSS 18.0 statistics program was used.

Results: According to the data gathered from this study, when the psychological duration grades of male and female referees were analyzed the significant difference were in favor of female referees. Furthermore, when violence exposure parameter and tendency to violence grade averages were analyzed, it was observed that statistical difference were in favor of the referees who were exposed to violence ($p < 0,05$).

Conclusions: It was concluded that as age, educational level and educational level of the mother increases, psychological durability increases. Moreover, it was observed that the referees exposed to violence are prone to tendency to violence and dependent decision making style. Also, it was concluded that psychological durability is interrelated to all kinds of sub- decision making styles.

Keywords: Football Referees, Decision Making Styles, Psychological Durability, Tendency to Violence, Violence, Turkey

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim boyunca, bu tezin yürütülmesi ve ortaya çıkarılması aşamasında bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli danışman hocam Doç. Dr. Elif KARAGÜN'e tezim için veri toplanmasında her türlü desteği sağlayan Türkiye Futbol Federasyonu başkanı Yıldırım DEMİRÖREN'e, Merkez Hakem Kurulu Başkanı Yusuf Namoğlu'na ve Merkez Hakem Kurulu Üyelerine, anketleri büyük bir sabır ve özveri ile dolduran tüm klasmanlardaki hakem arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu güne kadar hep yanımda olan ve beni sabırla destekleyen sevgili aileme sonsuz teşekkürler.

TEZİN AŞIRMA OLMADIĞI BİLDİRİSİ

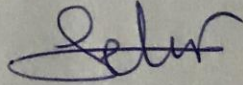
Tezimde başka kaynaklardan yararlanılarak kullanılan yazı, bilgi, çizim, çizelge ve diğer malzemeler kaynakları gösterilerek verilmiştir. Tezimin herhangi bir yayından kısmen ya da tamamen aşırma olmadığını ve bir intihal programı kullanılarak test edildiğini beyan ederim.

02/07/2018

Adı Soyadı

İmza

Sabit SELVİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
KABUL ve ONAY	iii
ÖZET	iv
İNGİLİZCE ÖZET	v
TEŞEKKÜR	vi
TEZİN AŞIRMA OLMADIĞI BİLDİRİSİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
ÇİZELGELER DİZİNİ	xv
1. GİRİŞ	1
2. AMAÇ	3
3. GENEL BİLGİLER	3
3.1.Hakem ve Futbol Hakemliği Kavramı	3
3.1.1. Futbol Hakemliğinin Tarihçesi	5
3.1.2 Türkiye’de Futbol Hakemliği	5
3.2. Hakemlik Klasman Çeşitleri	6
3.2.1. Aday Hakem ve İl Hakemi	6
3.2.1.1 Aday Hakem	6
3.2.1.2. İl Hakemi	6
3.2.2. Bölgesel Yardımcı Hakemliği	7
3.2.3. Bölgesel Hakemlik	8
3.2.4. Kadın Bölgesel Yardımcı Hakem	8

3.2.5. Kadın Bölgesel Hakem	9
3.2.6. C Klasman Yardımcı Hakemi	9
3.2.7. C Klasman Hakemi	10
3.2.8. B Klasman Yardımcı Hakemi	10
3.2.9. B Klasman Hakemi	11
3.2.10. A Klasman Yardımcı Hakemi	12
3.2.11. A Klasman Hakemi	12
3.2.12. Süper Lig Yardımcı Hakemi	13
3.2.13. Süper Lig Hakemi	13
3.2.14. FIFA Yardımcı Hakemi	14
3.2.15. FIFA Hakemi	14
3.2.16. FIFA Kadın Yardımcı Hakemi	15
3.2.17. FIFA Kadın Hakemi	15
3.3. Karar Verme	15
3.3.1. Karar Verme Süreci	17
3.3.1.1. Karar Verme Sürecini Sınırlayan Etkenler	18
3.4. Sporda Karar Verme	19
3.5. Futbol Hakemliğinde Karar Verme	20
3.6. Karar Verme Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar	21
3.6.1. Yurt Dışında Karar Verme Stilleri ile İlgili Çalışmalar	21
3.6.2. Türkiye’de Karar Verme Stilleri ile İlgili Yapılan Araştırmalar	22
3.7.Şiddet ve Şiddet Eğilimi Tanımı	23
3.7.1. Şiddetin Nedenleri	24

3.7.2. Sporda Şiddet	25
3.7.3. Futbolda Şiddet	26
3.8. Psikolojik Dayanıklılık Kavramı	28
3.7.1. Psikolojik Dayanıklılık Boyutları	29
3.8.1.1. Kontrol	29
3.8.1.2. Bağlanma	30
3.8.1.3. Meydan Okuma	30
3.8.2. Psikolojik Dayanıklılığın Sonuçları ve Dayanıklı Kişilerin Özellikleri	30
3.8.3. Psikolojik Dayanıklılığın Gelişiminde Risk ve Koruyucu Faktörler	32
3.8.3.1. Risk Faktörleri	32
3.8.3.2 Koruyucu Faktörler	33
3.8.4. Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Çalışmalar	33
3.8.4.1. Yurt Dışında Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili .Yapılan Araştırmalar	33
3.8.4.2. Türkiye’de Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili .Yapılan Araştırmalar	35
4. GEREÇ VE YÖNTEMLER	38
4.1. Araştırmanın Yöntemi	38
4.1.1. Araştırma İzinleri, Örneklem Seçimi ve Veri Toplama Araçlarının Uygulanması	38
4.2. Veri Toplama Araçları	40
4.2.1. Bilgi Anketi	40
4.2.2. Şiddet Eğilimi Ölçeği	40
4.2.3. Connor Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	41
4.2.4. Karar Verme Stili Ölçeği	41
4.3.Verilerin Analizi	42

5.BULGULAR	43
5.1. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	43
5.2. Hakemlerin Mesleki Deneyim, İş ve Spor Yaşamı Durumlarını Gösteren Bulgular	45
5.3. Hakemlerin Şiddete Maruziyet Durumlarına İlişkin Bulgular	46
5.4.Hakemlerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular	47
5.5. Hakemlerin Şiddete Maruziyet ve Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Analizine İlişkin Bulgular	49
5.6. Hakemlerin İş ve Meslek Özelliklerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Analizine İlişkin Bulgular	50
5.7. Hakemlerin Şiddete Maruziyet ve Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Şiddet Eğilimi Açısından T Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular	54
5.8. Hakemlerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Şiddet Eğilimi Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular	55
5.9. Hakemlerin İş ve Meslek Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi Analizine İlişkin Bulgular	58
5.10. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Karar Verme Stilleri Alt Ölçekleri Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular	61
5.11. Hakemlerin İş ve Mesleki Özelliklerine Göre Karar Verme Stilleri Alt Ölçekleri Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular	68
5.12. Hakemlerin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri Alt ölçekleri Açısından T Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular	75
5.13. Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki Katsayıları	79

5.14. Psikolojik Dayanıklılık ve Şiddet Eğilimi ile Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki Katsayıları	80
5.15. Psikolojik Dayanıklılık ve Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişki Katsayıları	81
6. TARTIŞMA	82
6.1. Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Hakemlerin Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması	82
6.2. Hakemlerin Şiddete Maruziyet Durumları ve Sosyo-Demografik Özelliklere Ait Psikolojik Dayanıklılık Bulguların Tartışılması	84
6.3. Hakemlerin İş ve Meslek Özelliklerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulguların Tartışılması	86
6.4. Hakemlerin Şiddete Maruziyet ve Sosyo-Demografik Değişkenlerine Göre Şiddet Eğilimi Bulgularının Tartışılması	88
6.5. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi Bulgularının Tartışılması	89
6.6. Hakemlerin İş ve Mesleki Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi Bulgularının Tartışılması	91
6.7. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Ait Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Bulgularının Tartışılması	92
6.8. Hakemlerin İş ve Mesleki Özelliklerine Ait Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Bulgularının Tartışılması	94
6.9. Sosyo-Demografik Özelliklere Ait Hakemlerin Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Bulgularının Tartışılması	96
6.10. Sınırlılıklar	98
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	100
7.1. Sonuç	100
7.2. Öneriler	102
8.KAYNAKLAR	104

EKLER	113
EK-1 Kişisel Bilgi Formu	113
EK-2 Karar Verme Stratejileri Ölçeği	114
EK-3 Şiddet Eğilimi Ölçeği	115
EK-4 Connor Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	116
EK-5 Etik Kurul Onayı	117
EK-6 Tez Denetleme Listesi	119
ÖZGEÇMİŞ	120

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

TFF: Türkiye Futbol Federasyonu

MHK: Merkez Hakem Kurulu

AH: Aday Hakem

İH: İl Hakemi

KBH: Kadın Bölgesel Hakem

KBYH: Kadın Bölgesel Yardımcı Hakem

BH: Bölgesel Hakem

BYH: Bölgesel Yardımcı Hakem

CKH: C Klasman Hakem

CKYH: C Klasman Yardımcı Hakem

BKH: B Klasman Hakem

BKYH: B Klasman Yardımcı Hakem

AKH: A Klasman Hakem

AKYH: A Klasman Yardımcı Hakem

SLH: Süper Lig Hakem

SLYH: Süper Lig Yardımcı Hakem

FIFA KH: Uluslararası Futbol Federasyonu Kadın Hakem

FIFA KYK: Uluslararası Futbol Federasyonu Kadın Yardımcı Hakem

FIFA H : Uluslararası Futbol Federasyonu Hakem

FIFA YH: Uluslararası Futbol Federasyonu Yardımcı Hakem

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No

Çizelge 4.1.1.1. Türkiye Evreni Temsilen Bölgelere Göre Seçilen Örnek İller.....	39
Çizelge 4.1.1.2. Evren ve Örneklemini Temsil Eden Hakem Sayıları ve Yüzde Değerleri.....	40
Çizelge 5.1.1. Futbol Hakemlerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve yüzdelerlik değerleri	44
Çizelge 5.2.1. Futbol Hakemlerinin Mesleki Deneyim, İş ve Spor Yaşamına Göre Frekans ve Yüzdelerlik Değerleri	46
Çizelge 5.3.1. Futbol Hakemlerin Şiddete Maruz Kalma ve Şiddete Maruz Kaldıkları Ortama İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	47
Çizelge 5.4.1. Hakemlerin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Açısından Anova Test Sonuçları.....	49
Çizelge 5.5.1. Hakemlerin Şiddete Maruziyet ve Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Analizi (T Testi) Sonuçları.....	50
Çizelge 5.6.1. Hakemlerin İş ve Meslek Özelliklerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Analizi (Anova) Sonuçları.....	53
Çizelge 5.7.1. Hakemlerin Şiddete Maruziyet ve Sosyo-Demografik Değişkenlerine Göre Şiddet Eğilimi Analizi (T Testi) Bulguları.....	54
Çizelge 5.8.1. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi Analizi (Anova) Sonuçları	57
Çizelge 5.9.1. Hakemlerin İş ve Mesleki Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi analizi(T Testi) Sonuçları	60
Çizelge 5.10.1. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Puan Ortalamalarının Varyans Analizi (Anova) Sonuçları.....	67

Çizelge 5.11.1. Hakemlerin İş ve Mesleki Özelliklerine Göre Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Puan Ortalamalarının Varyans Analizi (Anova) Sonuçları.....	74
Çizelge 5.12.1 Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Karar Verme Stilleri Alt ölçek Puan Ortalamalarının T Testi Analizi Sonuçları.....	79
Çizelge 5.13.1. Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Korelasyon Analizi.....	80
Çizelge 5.14.1. Psikolojik Dayanıklılık ve Şiddet Eğilimi ile Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Korelasyon Analizi.....	81
Çizelge 5.15.1. Psikolojik Dayanıklılık ve Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Korelasyon Analizi.....	81

1.GİRİŞ

Günlük yaşamda insanların birbirleriyle iletişim ve etkileşim içinde olduğu önemli sosyal faaliyetlerden birisinin de spor olduğu hepimizin bildiği bir durumdur. Spor programları, televizyonlarda en fazla izlenen programlar içerisinde ilk yedi içerisinde yer almıştır (RTÜK 2012). Yine araştırmalar, televizyon programlarının izlenme oranlarının izleyicilerin sosyal durumlarına göre farklılık gösterdiği, ancak spor programlarına her kesimden insanların ilgi gösterdiğini ortaya koymuştur (Misci Kip 2013). Spor programları içerisinde de en geniş ve en çok farklı kesimden izleyici kitlesine sahip olan branşın da futbol olduğu, yine futbol branşının, gerek basın yayın aracılığıyla takibi, gerekse sosyal medyada yer alışı ve günlük sohbetlerde dillendirilmesiyle en çok ilgi gören branşlardan olduğu söylenebilir. Hızla büyüyen bir endüstri haline gelen futbolun, tarihte ilk kez İngilizler tarafından icat edildiği ve bu günün formatında da sadece eğlence bir oyun olmadığı belirtilmiştir. Futbolun, eğlence unsurlarını içerisinde fazlaca barındırması da günlük yaşamdaki teknolojik ve iletişimdeki değişimlerle birlikte bu günkü şekliyle eğlencenin yanı sıra; turizm, ülkelerin markalaşması, tanıtım gibi yönlerle ekonomide de önemli bir noktada görüldüğü ve giderek ticari alanda ciddi bir konuma yerleştiği ifade edilmiştir (Eygü 2012). Futbol oyunu içinde en önemli faktör, hakemler olarak görülmüş. Bu konuda fazla ilgi, para ve dolayısıyla baskı ortamında hakemlerin fiziksel kapasitelerinin yanı sıra, sosyal ve duyuşsal kapasitelerini iyileştirmeleri de kaçınılmaz bir duruma gelmiştir (Biçer 1997).

Futbolun toplumdaki bireylerin büyük bir çoğunluğu tarafından hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak görüldüğü düşünüldüğünde; ilgi odağı olması kaçınılmaz bir durum olmaktadır. Futbolun toplumun önemli bir ilgi odağı olması futbol müsabakalarının da kitlelerce izlenmesini ve daha dikkatle takibini getirmektedir. Futbol izleyicilerinin eğlenmeleri yanında skorları da dikkatle izledikleri bilinmektedir. Müsabakalarda skorların önemli görülmesi nedeniyle ilginin sadece sporculara değil, hakemlere de yönelmesine neden olmaktadır. Müsabakalarda hakemlerin aldığı kararlara sporcular kadar izleyicilerinde değişik yorumlar yaptığını ve tepkiler gösterdiklerini hepimiz biliyoruz. Müsabakaları oyun kuralları çerçevesinde sahada uygulamaya çalışan hakemler, yalnızca maçları idare eden değil, aynı zamanda özel yaşamı, işi ve sosyal çevresi olan ve farklı değişkenlerin etkisiyle hareket eden bireyler olarak görülmüştür. Yapılan çalışmalar incelendiğinde futbol hakemlerinin kendi sosyo demografik özelliklerinin yanında; sahada

seyircilerden ve sporculardan da farklı duygusal boyutlarıyla etkilendiği, ayrıca literatürdeki bu çalışmalar hakemlerin bir makine olmadığı ve bir birey olarak ele alınarak durumluluk-sürekli kaygı, tükenmişlik duyguları ve problem çözme becerileri açısından farklı değişkenlerden etkilenebildiklerini göstermiştir (Efe ve diğ. 2008, Çoban 2004, Kargün 2011). Müsabaka sonuçlarının sağlıklı olması açısından önemli bir noktada olan hakemlerin maçları tarafsız yönetmesinde önemli unsurlardan biri de doğru ve objektif karar vermeleridir. İnsanların farklı özelliklerinin karar verme davranışları üzerinde etkili olduğu ve özellikle karmaşık görülen durumların karar vermeyi güçleştirdiği belirtilmiştir (Özsoy 2014). Müsabakalarda; fiziksel ve psikolojik açıdan yoğun bir yük altında sağlıklı karar vermeye çalışan hakemlerin de her an hızlı karar vermeleri gerektiğinden söz edilmiştir (Albayrak ve diğ. 2012). Bu yoğun yük altında; özellikle futboldaki şiddet olaylarının ve müsabaka sırasında tahrik unsurlarının nedenleri seyircilere sorulduğunda; %82 gibi yüksek bir oranda hakemin yanlış karar vermesi, % 89'unun da hakemlerin yanlış davrandıklarına ilişkin cevaplar verilmiştir (Acet 2001, Kılıçgil ve Partal 2003). Futboldaki şiddet ve tahrik unsurlarının nedeni olarak hakemlerin görüldüğü bu bulgular göz önüne alındığında, hakemlerdeki psikolojik yükün ne denli yoğun olduğu düşünülebilir. Müsabakada bir tür köprü görevi gören ve futbol oyununu yöneten sorumlu kişi olarak hakemin içinde olduğu zor koşullara rağmen sağlıksız bir durum geliştirmeme kapasitesi olarak ifade edilen psikolojik dayanıklılığın (Pak ve diğ. 2017) futbol hakemlerinde ele alınması gereken temel konulardan biri olarak düşünülmüştür. Karar verme spor branşına özel kuralları tam ve mükemmel bir şekilde anlama ve pozisyon esnasında uygulama olarak tanımlanmıştır (Weinberg ve Richardson 1990). Müsabaka sonuçlarının sağlıklı değerlendirilmesinde önemli görülen hakemlerin karar verme stratejilerinin ne durumda olduğunu değerlendiren çalışmaların sınırlı sayıda olduğu da göz önüne alındığında futbol hakemlerinin karar verme stratejilerinin çalışılması önem arz etmektedir. Ayrıca müsabakaları yöneten hakemlerin kısa sürede vermiş oldukları birçok karar nedeni ile gerek seyirciler gerek oyuncular tarafından hem fiziksel hem de sözlü şiddete maruz kalmaları nedeniyle hakemlerin şiddete eğilimleri, bunun beraberinde sürekli şiddete maruz kalan hakemlerin psikolojik dayanıklılık seviyelerinin de hangi düzeyde olduğunun belirlenmesi de önem arz etmektedir. Bu açıdan Türkiye'de futbol hakemlerinin karar verme stratejileri, psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve şiddet eğilimlerinin belirlenmesi çalışmanın amacını oluşturmuştur.

2. AMAÇ

Bu çalışmanın amacı; Türkiye'nin çeşitli illerinde görev yapan farklı klasmandaki futbol hakemlerinin; şiddet eğilimleri, psikolojik dayanıklılık ve karar verme düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen şiddet eğilimi, psikolojik dayanıklılık ve karar verme düzeylerinin de; cinsiyet, yaş, medeni durum, aktif futbol oynama ve klasman durumu, eğitim düzeyi, ekonomik gelir, hakemlik yılı, hakemlik bölgesi, hakemlik dışı mesleği, şiddet görme durumu, son 10 yıldır yaşadığı yer durumu, anne ve baba eğitim durumu gibi değişkenler açısından bir farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır.

3. GENEL BİLGİLER

3.1. Hakem ve Futbol Hakemliği Kavramı

Hakem kelimesi İngilizce'de 'referee' olarak ifade edilmektedir. Referee İngilizce'de başvurmak kelimesinden doğar. Yani hakem tereddüt durumunda başvuruda bulunulacak kişi ve bir anlaşmayı çözmek, bir tartışmayı yatıştırmak için taraflarca seçilmiş kimse olarak tanımlanmıştır. Daha geniş ifadeyle hakem; spor organizasyonlarından sorumlu kişiler tarafından seçilen ve kuralları önceden belirlenmiş müsabakaları yöneten; mağlubiyetleri, galibiyetleri, beraberlikleri, cezaları ve alınan puanları belirleyen, sporcular ile birlikte sahada mücadele eden ve müsabakaların sonuçlarında doğrudan etkili olan kişi olarak belirtilmiş, ayrıca müsabakalarda da alınan puanları tespit eden ve oyun kurallarına uymayan kişileri cezalandırmakla görevli kişi olarak; müsabakaların kurallar çerçevesinde, dürüst oyun ilkeleri içerisinde oynanmasını, sonuçlandırılmasını ve kurallara uyulmasını sağlayan vazgeçilmez önemli bir etken olduğundan söz edilmiştir (FIFA 1996).

Hakem kelimesinin sözlükteki karşılığı ise "futbol oyununu yöneten sorumlu" olarak ifade edilmiştir. Diğer ifade ile "anlaşamayan iki taraf arasında doğruyu göstererek aracılık yapan kişidir". Bu durumda hakem kendisinde olan yetkiler ile bir yargı mercii görevi yapmaktadır. Yani hakem; belirli bir kurallarla oynanan müsabakanın oynanmasını, kurallar çerçevesinde hareket etmeyen tarafın davranışlarının da cezalandırılması işlevini yerine getiren kişi olarak ifade edilmiştir (TFF 1997).

Hakemlerin oyun kurallarını profesyonel bir biçimde yorumlayarak müsabakaları yönetme çabası içinde oldukları bu çabaları devam ederken kontrolsüz bilgidir ve fair-

play ruhundan uzak, hedef gösterici eleştirilerin etkisinde kalmaları, üzerlerindeki baskı ve sorumluluğunu artırdığı, bu nedenle bazen standart kararlar veremedikleri belirtilmiş, bu durumdan dolayı müsabakanın tüm noktalarında büyük etkisi olan hakemlerin fizyolojik ve psikolojik durumlarının verdikleri kararlar üzerindeki etkileri de dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir (Cengiz ve Yenel 2004).

Hakemlerin oyunu kontrol altına almakla yükümlü oldukları ve bu yükümlülük içinde kargaşaya neden olabilecek durumları da devamlı kontrol altında tutmaları gerektiği bilinir. Futbol oyun kuralları bilgisi hakem için en temel gerekliliktir. Ancak hayal gücünden yoksun bir kural uygulama sadece akıllıca olmayan bir davranış değil aynı zamanda etkisiz bir yol olduğu, iyice düşünülmeden verilen kararlar oyuncuların yaptıkları kural ihlalleri gibi oyunun yaratıcı yapısını da tahrip edeceği de tespit edilmiştir. Müsabaka ile ilgili birçok psikolojik etken bulunduğu ve hakemin oyun kurallarını akıllı bir biçimde uygulamak zorunda olduğu ifade edilmiştir (Sellin 1992, Vautrot 1999).

Modern futbolda hakemlerde geçmişe nazaran büyük gelişmeler göstererek özelliklerini geliştirdiği; kararlılık, insan yönetimi becerisi, kendine güven, yaptığı işten zevk alma, ısrarcı olma gibi özellikler hakemlik için önemli olduğu saptanmıştır (Mckeon 2003).

Futbol hakemlerinin oyun içinde ve dışında gereğinden fazla gündem oluşturdukları, bu durumun özellikle ülkemizde daha fazla olduğuna dikkat çekilmiş ve böylesine büyük ve kitleleri etkileyen bir sporun sahadaki yönetimini üstlenen hakemlerin sorumluluğunun da olduğu belirtilmiştir. Bu sorumluluğu almaya gönüllü olup hakem olmaya karara veren kişilerin üzerinde yapılan bir araştırmada, hakemlerin %50'sinden fazlasının boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla bu mesleği yaptıkları görülmüştür (Balyan ve Gençer 2004, Ersever 1996).

Futbol hakemliği bilişsel (zihinsel) ve psikolojik yönleri olan fiziksel bir eylem olarak ifade edilmiştir. Bu nedenle de yapılması en zor işlerin başında yer aldığı belirtilmiştir. İşin zorluğu olarak gerçekleştirilen görevin futbol oyun kurallarını tam anlamıyla bilmeyen seyircilerin önünde yerine getirildiği, bu duruma televizyonlardan görüldüğü üzere bir de hakemlerin kararlarına sürekli itiraz eden futbolcular, antrenörler ve yöneticiler eklenince, karşılaşılan zorlukların kendiliğinden ortaya çıktığı da düşünüldüğünde; hakemlerin yaşadığı duygusal durumda araştırılmaya değer olarak düşünülmüştür. Hakemlerin, oyun kurallarını uygulamaktan başka bir düşüncesi olmadığı müsabakalarda, sadece kazanma

düşüncesi ile hareket eden takımlar ve bu takımların taraftarları, oyun kurallarını bilmemelerinden doğan bilgisizlikleri sebebiyle hakemin vermiş olduğu kararları kendilerince değerlendirdiği ve bu nedenle görüş ayrılıkları ortaya çıktığı; seyircilerin de, taraftarı olduğu takımın aleyhine verilen kararların birçoğunda hakemlerin sürekli haksızlık yaptığını düşündükleri, bunun nedeni olarak da taraftarların tüm düşüncelerinin kendi takımlarının kazanması olarak ifade edilmiştir (Cei 1994).

3.1.1. Futbol Hakemliğinin Tarihçesi

Dünyada futbol hakemliğinin başlangıcı futbolun başlangıcına ve yayılmasına paralel bir seyir izlemiştir. 1819 yılına kadar maçların hakemsiz oynandığını, takım kaptanlarının aynı zamanda hakemlik yaptığını, daha sonra bu tarz idarenin sakıncaları görüldüğünden saha içine girmemek şartıyla dışarıdan hakem tayin edildiği belirtilmiştir (Radnedge 1994).

Futbol oyunu ilk defa 1860 yılında belirli kurallara bağlanmıştır. Bu oyunda ‘Cheltenham’ ilk defa bir hakemin konuşulduğu yer olarak görülmüş, bu ilk dönemlerde her iki sahayı kontrol eden iki hakem ve saha dışında masa başında sahadaki iki hakemin anlaşmazlığında karar verecek, zamanı ölçen ‘umpire’ denilen bir hakem olduğu belirtilmiştir (Cei 1994).

Tezcan (1964)’a göre kurallarda yapılan değişiklik sonucu, 1905 yılında futbol hakemleri sahadaki konumları itibariyle şimdikine benzer bir nitelik kazanmıştır. Buna göre masa başındaki hakem saha içine geçmiş, içerdeki hakemler taç çizgileri kenarında görev yapmaya başlamışlardır. Ancak bunlar, şimdiki uygulamanın aksine taç çizgileri boyunca; iki köşe direği arasında görev yapmışlardır. Bunun gibi saha içindeki hakem de, henüz Sir Stanley Rous’un 1930’da bu günkü şekline dönüştürdüğü “diyagonal” sistem anlayışından çok farklı bir biçimde görev yaptığı aktarılmıştır (Aktaran Orta 2000).

3.1.2. Türkiye’de Futbol Hakemliği

Ülkemizde hakemliğin başlangıcı 1890 yılında futbolun yaygınlaşmaya başlamasına paralel bir seyir izlemiştir. Türkiye’deki hakemliğin orijini hakkındaki kaynaklar yetersiz ve düzensizdir. Ülkemizdeki hakemlik ancak 1900 yılından sonra özellikle futbolu bırakanların hakem olmasıyla gelişmeye başlamıştır. İlk hakemlerin de, futbolun öncüleri olan yabancı uyruklu kişiler olduğundan söz edilmiştir (Karadayı ve Yıldız 1976).

Yurdumuzda ilk baslarda parkalı, eli şemsiyeli hakemler müsabakalarda görev yaparken, bu durum ilk hakem kursunun 1932 yılında İstanbul'da açılması ile değiştigi ve Türk futbolunda ilk diplomalı hakemlerin görev almaya başladıkları görölmüş. Futbol hakemi olan ilk Türk, Fuat Hüsnü Kayacan olmuştur. 1940 yılında hakemlik müessesesinde bir devrim gerçekleşmiş ve hakemler lisansa bağlanmıştır. Bu tarihten itibaren hakemlik kurumu futbolun hızlı gelişimine uygun biçimde ilerlemiş ve günümüzdeki çağdaş yapısına ulaşmıştır (Durna 1997).

Türkiye'de ilk futbol oynayanlar aynı zaman da ilk hakemler olmuştur. Önceleri kendi takımının maçı olmayan futbolcular, diğer takımların aralarındaki maçlarda hakemlik yaptıkları, daha sonra zaman ilerledikçe hakemlerin de ünlü futbolculardan seçilmeye çalışıldığı, sürekli olarak hakemlik yapan ilk kişinin ise İstanbul ligini kuran bir İngiliz, James Lafontaine olduğundan söz edilmiştir (Arıpınar 1992).

3.2. Hakemlik Klasman Çeşitleri

3.2.1. Aday Hakem ve İl Hakemi

3.2.1.1. Aday Hakem(AH)

Okul maçları, U-16 yaş seviyesi ve altındaki kategorilerdeki maçlar ile eğitim, kurs ve atletik testlerin başarılı bir şekilde tamamlanması şartı ile amatör liglerde ve genç liglerinde görevlendirilen Aday Hakem kursunu başarıyla tamamlamış olan kişilerin aday hakemlikleri MHK tarafından onaylandığı, aday hakemlik süresinin en çok 3 yıl olduğu, bu süre içerisinde il hakemi kadrosuna terfi edemeyen hakemlerin de Merkez Hakem Kurulu tarafından aday hakemlik kadrosundan çıkartıldıkları belirtilmiştir (MHK 2016).

3.2.1.2. İl Hakemi(İH)

İl seviyesindeki resmi müsabaka ve özel müsabakalarda görevlendirilenler il hakemi olarak belirtilmektedir.

İl Hakemliğine Giriş Koşulları:

-En az bir yıl aday hakem olarak görev yapmış olmak ve bu süre içinde en az 3'ü hakem olmak üzere 10 defa hakem veya yardımcı hakem olarak görev yapmış olmak,

-En az lise ve dengi okul mezunu olmak ve bunu belgelendirmek,

-18 yaşından küçük olmamak,

-Atletik yapıda olmak ve erkekler için en az 1,70 metre, kadınlar için ise en az 1,60 metre olmak,

-Başvuru tarihinden itibaren en geç 6 ay önce cumhuriyet savcılığından alınmış, arşivli adli sicil kaydı almış olmak,

-En az 18, en çok 47 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: İl Hakem Kurulu, İl Hakemliği Sınavı'nı başarı ile tamamlayanlar arasından belirledikleri hakemleri Bölgesel Hakem Kurulu'na tavsiye eder. Bölgesel Hakem Kurulu, tavsiyeleri değerlendirir ve uygun gördükleri hakemleri Merkez Hakem Kurulu'na önerir. Merkez Hakem Kurulu, uygun gördüğü takdirde listeyi onaylar.

-Kokart Rengi: Sarı (MHK 2016).

3.2.2. Bölgesel Yardımcı Hakemliği(BYH)

Bölgesel ve U21 müsabakaları ile amatör müsabakalarda yardımcı hakem olarak görevlendirildikleri belirtilmiştir.

Bölgesel Yardımcı Hakemliğe Giriş Koşulları:

-29 yaşından büyük olmamak,

-Mazeret süresi hariç en az yarım sezon aktif il hakemi olarak görev yapmış olmak,

-Fiziksel Yeterlilik Testlerinde ve sınavlarda başarılı olmak,

-En az 19, en çok 38 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: İl Hakem Kurulu tarafından belirlenen listede olmak koşulu ile Bölgesel Hakem Kurulu'nun önerisi ve Merkez Hakem Kurulu'nun onayı ile MHK tarafından düzenlenecek BYH Aday Kursuna çağrılmış ve bu kursu başarı ile tamamlamış olmak,

-Sayı: Bölgesel hakem sayısının 2 katıdır. Merkez Hakem Kurulu bu sayıyı en çok %10 oranında değişiklik yapabilmektedir.

-Kokart Rengi: Yeşil (MHK 2016).

3.2.3. Bölgesel Hakemlik(BH)

Türkiye Kupası kademe müsabakalarında dördüncü hakem, U21 ve Bölgesel müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem; Süper Lig ve 1. Lig dışındaki müsabakalarda ve amatör müsabakalarda hakem olarak görevlendirilmektedirler.

Bölgesel Hakemliğe Giriş Koşulları:

-29 yaşından büyük olmamak,

-Mazeret süresi hariç en az yarım sezon aktif İl Hakemi olarak görev yapmış olmak,

-Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testlerinde başarılı olmak,

-En az 19, en çok 35 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: İl Hakem Kurulu tarafından belirlenen listede olmak koşulu ile Bölgesel Hakem Kurulu'nun önerisi ve Merkez Hakem Kurulu'nun onayı ile Merkez Hakem Kurulu tarafından düzenlenecek Bölgesel Hakem Aday Kursuna çağrılmış ve bu kursu başarmış olma şartı aranmaktadır.

-Sayı: En çok U21 ve Bölgesel Amatör Lig takım sayısının 1,5 katıdır. Merkez Hakem Kurulu bu sayıda en fazla %10 oranında değişiklik yapabildiği belirtilmektedir.

-Kokart Rengi: Yeşil (MHK 2016).

3.2.4. Kadın Bölgesel Yardımcı Hakem (KBYH)

Bölgesel Amatör Lig, U21 ligi, Kadın Ligleri ve Amatör Lig müsabakalarında yardımcı hakem olarak görev yapmaktadırlar.

Kadın Bölgesel Yardımcı Hakemliğe Giriş Koşulları:

-32 yaşından büyük olmamak,

-Mazeret süresi hariç en az yarım sezon İl Hakemi olarak görev yapmış olmak ve en az 10 resmi amatör müsabakada yardımcı hakem olarak görev almış olmak,

-Fiziksel Yeterlilik Testleri ve sınavlarda başarılı olmak,

-En az 19, en çok 45 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: Bölgesel Hakem Kurulu'nun önerisi ve Merkez Hakem Kurulu'nun onayı ile İl Hakem Kurulu tarafından belirlenen listede olmak şartı ile Merkez Hakem

Kurulu tarafından düzenlenecek KBYH Aday Kursu'na çağrılmış ve bu kursu başarı ile tamamlamış olmak,

-Sayı: İhtiyaç kadar

-Kokart Rengi: Yeşil (MHK 2016).

3.2.5. Kadın Bölgesel Hakem(KBH)

Bölgesel Amatör Lig, U21 ligi, Kadın Ligleri ve Amatör lig müsabakalarında hakem ve dördüncü hakem olarak görevlendirilmektedirler.

Kadın Bölgesel Hakemliğe Giriş Koşulları:

-33 yaşından büyük olmamak,

-Mazeret süresi hariç en az yarım sezon il hakemi olarak görev yapmış olmak ve en az 10 resmi amatör müsabakada hakem olarak görev almış olmak,

-Fiziksel Yeterlilik Testleri ve sınavlarda başarılı olmak,

-En az 19, en çok 45 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: Bölgesel Hakem Kurulu'nun önerisi ve Merkez Hakem Kurulu'nun onayı ile İl Hakem Kurulu tarafından belirlenen listede olmak şartı ile Merkez Hakem Kurulu tarafından düzenlenecek KBH Aday Kursu'na çağrılmış ve bu kursu başarı ile tamamlamış olmak,

-Sayı: İhtiyaç Kadar

-Kokart Rengi: Yeşil (MHK 2016).

3.2.6. C Klasman Yardımcı Hakemi(CKYH)

Süper Lig, 1.Lig ve 2.Lig dışındaki müsabakalar ile Türkiye Kupası Kademe müsabakalarında yardımcı hakem; amatör müsabakalarda İl Hakem Kurulu tarafından verilen görevleri yapmaktadırlar.

C Klasman Yardımcı Hakemliğe Giriş Koşulları:

-32 yaşından büyük olmamak,

-BYH olarak en az yarım sezon görev almış olmak,

-Fiziksel Yeterlilik Testleri ve sınavlarda başarılı olmak,

-En az 19, en çok 45 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: Bölgesel Hakem Kurulu'nun tavsiyesi ve Merkez Hakem Kurulu'nun onayı ile Merkez Hakem Kurulu tarafından düzenlenecek CKYH Aday Kursuna çağrılmış ve bu kursu başarı ile tamamlamış olmak,

-Sayı: CKH sayısının 2 katıdır. Merkez Hakem Kurulu bu sayıda en çok %10 oranında değişiklik yapabileceği belirtilmektedir.

-Kokart Rengi: Kahverengi (MHK 2016).

3.2.7. C Klasman Hakemi(CKH)

En üst 3 (üç) profesyonel lig dışındaki müsabakalar ve Türkiye Kupası Kademe müsabakalarında hakem; bütün liglerde dördüncü hakem ve amatör müsabakalarda hakem olarak görevlendirilmektedirler.

C Klasman Hakemliğe Giriş Koşulları:

-32 yaşından büyük olmamak,

-BH olarak en az yarım sezon görev almış olmak,

-Merkez Hakem Kurulu'nun gerekli görmesi halinde yapacağı sınavları ve fiziksel yeterlilik testlerini başarı ile tamamlamak,

-En az 19, en çok 45 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: Bölgesel Hakem Kurulu'nun tavsiyesi ve Merkez Hakem Kurulu'nun onayı ile Merkez Hakem Kurulu tarafından düzenlenecek CKH Aday Kursuna çağrılmış ve bu kursu başarı ile tamamlamış olmak,

-Sayı: TFF Profesyonel 3. Lig takım sayısının en fazla 1,5 (bir buçuk) katı kadar olması, MHK'nin bu sayıda en fazla %10 oranında değişiklik yapabileceği belirtilmektedir.

-Kokart Rengi: Kahverengi (MHK 2016).

3.2.8. B Klasman Yardımcı Hakemi(BKYH)

Süper Lig ve 1.Lig dışındaki müsabakalarda ve Türkiye Kupası Kademe müsabakalarında yardımcı hakem olarak; amatör müsabakalarda İl Hakem Kurulu tarafından verilen görevleri yerine getirmektedirler.

B Klasman Yardımcı Hakemliğe Giriş Koşulları:

-34 yaşından büyük olmamak,

-CKYH olarak en az yarım sezon görev yapmış olmalı,

-Fiziksel Yeterlilik Testleri ve sınavları başarılı ile tamamlamak,

-En az 19, en çok 45 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: Bölgesel Hakem Kurulu'nun tavsiyesi ve Merkez Hakem Kurulu'nun onayı ile Merkez Hakem Kurulu tarafından düzenlenecek BKYH Aday Kursuna çağrılmış ve bu kursu başarı ile tamamlamış olmak,

-Sayı: BKH sayısının 2 katı olduğu, MHK'nin bu sayıda en fazla %10 oranında değişiklik yapabileceği belirtilmektedir.

-Kokart Rengi: Gri (MHK 2016).

3.2.9. B Klasman Hakemi(BKH)

Süper Lig ve 1.Lig dışındaki müsabakalarda ve Türkiye Kupası müsabakalarında hakem; tüm liglerde dördüncü hakem ve amatör müsabakalarda hakem olarak görevlendirilebileceği belirtilmektedir.

B Klasman Hakemliğe Giriş Koşulları:

-33 yaşından büyük olmamak,

-CKH olarak en az yarım sezon görev yapmış olmak,

-Merkez Hakem Kurulu'nun gerekli görmesi halinde yapacağı sınavları ve fiziksel yeterlilik testlerini başarı ile tamamlamak,

-En az 20, en çok 45 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: MHK Bölge Sorumlusu'nun tavsiyesi ve MHK'nin onayı ile MHK tarafından gerekli görüldüğü takdirde düzenlenecek BKH Aday kursuna çağrılmış ve bu kursu başarı ile tamamlamış olmaları şart olduğu belirtilmektedir.

Sayı: 2. Lig takım sayısının 1,5 katıdır. Merkez Hakem Kurulu bu sayıda en fazla % 10 oranında değişiklik yapılabileceği belirtilmektedir.

Kokart Rengi: Gri (MHK 2016).

3.2.10. A Klasman Yardımcı Hakemi(AKYH)

Süper Lig dışındaki müsabakalar ile Türkiye Kupası müsabakalarında yardımcı hakem ve dördüncü hakem; amatör müsabakalarda İl Hakem Kurulu tarafından verilen görevleri yerine getirmektir.

-A Klasman Yardımcı Hakemliğe Giriş Koşulları:

-36 yaşından büyük olmamak,

-BKYH olarak en az yarım sezon görev yapmış olmalı,

-Merkez Hakem Kurulu'nun gerekli görmesi halinde yapacağı sınavları ve fiziksel yeterlilik testlerini başarı ile tamamlamak,

-En az 21, en çok 45 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: Merkez Hakem Kurulu

-Sayı: AKH sayısının 2 katıdır. Merkez Hakem Kurulu bu sayıda en fazla %10 oranında değişiklik yapabilmektedir.

-Kokart Rengi: Mavi (MHK 2016).

3.2.11. A Klasman Hakemi (AKH)

Süper lig dışındaki müsabakalar ve Türkiye Kupası müsabakalarında hakem; tüm liglerde dördüncü hakem ve amatör müsabakalarda hakem olarak görevlendirebilmektedir.

-A Klasman Hakemliğe Giriş Koşulları:

-38 yaşından büyük olmamak,

-BKH olarak en az yarım sezon görev yapmış olmalı,

-Merkez Hakem Kurulu'nun gerekli görmesi halinde yapacağı sınavları ve fiziksel yeterlilik testlerini başarı ile tamamlamak,

-En az 21, en çok 45 yaşında olmak,

-Tavsiye ve Onay: Merkez Hakem Kurulu

-Sayı: 1. Lig takım sayısı kadar olduğu, MHK'nin bu sayıda en fazla %30 oranında değişiklik yapabileceği belirtilmektedir.

-Kokart Rengi: Mavi (MHK 2016).

3.2.12. Süper Lig Yardımcı Hakemi(SLYH)

Tüm profesyonel müsabakalarda ve Türkiye Kupası müsabakalarında ve dördüncü hakem ve yardımcı hakem; amatör müsabakalarda yardımcı hakem ve hakem olarak görev yapmaktadırlar.

-Süper Lig Yardımcı Hakemliğe Giriş Koşulları:

-38 yaşından büyük olmamak,

-AKYH olarak en az yarım sezon görev yapmış olmak,

-Merkez Hakem Kurulu'nun gerekli görmesi halinde yapacağı sınavları ve fiziksel yeterlilik testlerini başarı ile tamamlamak,

-En az 22, en çok 47 yaşında olmak,

-Tavsiye/Onay: MHK

-Sayı: SLH sayısının 2 katı olduğu, MHK'nin bu sayıda en fazla %10 oranında değişiklik yapabileceği belirtilmektedir.

-Kokart Rengi: Kırmızı (MHK 2016).

3.2.13. Süper Lig Hakemi(SLH)

Tüm profesyonel müsabakalar ve Türkiye Kupası müsabakalarında hakem; amatör müsabakalarda hakem ve tüm liglerde dördüncü hakem ve olarak görevlendirilmektedirler.

-Süper Lig Hakemliğine Giriş Koşulları:

-38 yaşından büyük olmamak,

-AKH olarak en az yarım sezon görev yapmış olmak,

-Merkez Hakem Kurulu'nun gerekli görmesi halinde yapacağı sınavları ve fiziksel yeterlilik testlerini başarı ile tamamlamak,

-En az 22, en çok 47 yaşında olmak,

- Tavsiye/Onay: MHK

Sayı: Süper Lig takım sayısı kadar olduğu, MHK'nin bu sayıda en fazla %20 oranında değişiklik yapabileceği belirtilmektedir.

Kokart Rengi: Kırmızı (MHK 2016).

3.2.14. FIFA Yardımcı Hakemi(FIFA YH)

Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği, Avrupa Futbol Federasyonları Birliği müsabakaları ve diğer tüm müsabakalarda yardımcı hakem ve dördüncü hakem olarak görevlendirilmektedirler.

FIFA Yardımcı Hakemliğine Giriş Şartları:

- SLYH kadrosunda yer almak,
- FIFA'nın belirlediği şartlara sahip olmak,
- FIFA'nın belirlemiş olduğu yaş sınırında olmak,
- İyi derecede İngilizce bildiğini dil sınavı sonuçlarıyla belgelemek,
- Mazeret süresi hariç en az toplam 2 sezon SLYH kadrosunda görev yapmış olmak.
- Yaş: FIFA tarafından belirlenmektedir,
- Tavsiye/Onay: MHK tarafından yönetim kurulu onayına sunulmaktadır,
- Kadro: FIFA tarafından tespit edilmektedir,
- Kokart Rengi: FIFA (MHK 2016).

3.2.15. FIFA Hakemi (FIFA H)

Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği, Avrupa Futbol Federasyonları Birliği müsabakalarında ve diğer tüm müsabakalarda görevlendirilmektedirler.

FIFA Hakemliğine Giriş Şartları:

- SLH kadrosunda yer almak,
- FIFA'nın belirlediği şartlara sahip olmak,
- FIFA'nın belirlemiş olduğu yaş sınırında olmak,
- İyi derecede İngilizce bildiğini dil sınavı sonuçlarıyla belgelemek,
- Mazeret süresi hariç en az toplam 2 sezon SLH kadrosunda görev yapmış olmak.
- Yaş: FIFA tarafından belirlenmektedir,
- Tavsiye/Onay: MHK tarafından yönetim kurulu onayına sunulmaktadır,
- Kadro: FIFA tarafından tespit edilmektedir,

Kokart Rengi: FIFA (MHK 2016).

3.2.16. FIFA Kadın Yardımcı Hakemi (FIFA KYH)

Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği, Avrupa Futbol Federasyonları Birliği müsabakalarında yardımcı hakem olarak görevlendirilmektedirler.

FIFA Kadın Yardımcı Hakemliğine Giriş Şartları:

- BH, KYH, AKYH ve SLYH kadrolarından birine sahip olmak,
- FIFA'nın belirlemiş olduğu yaş sınırında olmak,
- İyi derecede İngilizce bildiğini dil sınavı sonuçlarıyla belgelemek,
- Yaş: FIFA tarafından belirlenmekte,
- Tavsiye/Onay: MHK tarafından yönetim kurulu onayına sunulmaktadır,
- Kadro: FIFA tarafından tespit edilmektedir,
- Kokart Rengi: FIFA (MHK 2016).

3.2.17. FIFA Kadın Hakemi (FIFA KH)

Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği, Avrupa Futbol Federasyonları Birliği müsabakalarında hakem olarak görevlendirilmektedirler.

FIFA Kadın Hakemliğine Giriş Şartları:

- BH, CKH, BKH, AKH ve SLH kadrolarından birine sahip olmak,
- FIFA'nın belirlemiş olduğu yaş sınırında olmak,
- İyi derecede İngilizce bildiğini dil sınavı sonuçlarıyla belgelemek,
- Yaş: FIFA tarafından tespit edilmektedir,
- Tavsiye/Onay: MHK tarafından yönetim kurulu onayına sunulmaktadır,
- Kadro: FIFA tarafından tespit edilmektedir,
- Kokart Rengi: FIFA (MHK 2016).

3.3. Karar Verme

En genel manasıyla karar verme bir kişiyi ulaşılmaya çalıştığı hedefe götürmesi düşünülen çeşitli yollardan birini seçme olarak ifade edilmiştir (Kuzgun 1988).

Karar verme, belli bir eylem biçimine adapte olmaktır. Ne kadar küçük boyutlu olursa olsun, mantıklı, duygusal bir taahhüt altına girmektir (Çimen 1999).

Diğer bir tanımda ise; karar verme, birden fazla boyutlu olan olay veya olguların var olduğu durumlarda seçim yapmaktır. Olay veya olguların boyutlarının arttığı durumlarda karar verme pahalı güç ve zaman alıcı bir işlem olabilmektedir (Bağırkan 1983).

Kişinin doğru ve yerinde kararlar vermesi için, seçenekleri doğru bir biçimde algılaması ve kendi gereksinimleri ile seçenekler arasındaki ilişkiyi çok iyi kurabilmesi gerekmektedir (Bakırcıoğlu 2000).

Kişinin birçok seçenek arasından güvenli bir şekilde karar vermesi için bir takım girişimlerde bulunması gerekmektedir. Bu girişimler arasında;

1. Konuyla ilgili eksiksiz ve doğru bilgi toplamak,
2. Seçenekleri anlaşılır hale getirmek,
3. Seçenekler arasında bir uzlaşma sağlamak,
4. Kesin olmayan durumlar (belirsizlikler) ve risklerle yaşamayı öğrenmek,
5. Bireyin karara doğrudan kendisinin katılması,
6. Bireyin karar verirken deneyim ve tecrübelerini kullanması,
7. Kararın getireceği olumlu ya da olumsuz sonuçların bireyin benlik yapısına uygun olması sayılabilmektedir (Carney 1995).

İnsanların ellerindeki ipuçlarından yola çıkarak bir karara ulaştıkları, örneğin geçmişte pek çok örneğine rastlanılan, herhangi bir bölgeye yapılan bir terör saldırısı o bölgedeki turizmin bir süre durmasına, insanların daha güvenli olarak kabul ettikleri bölgelere yönelmelerine neden olduğu belirtilmiş, böyle durumlarda insanlar yaşanan olayların etkisinde kalarak bir yargıya vardıkları ve karar verirken de yaşanan bu olaylardan yaptıkları çıkarımı kullanmaya çalışabildiklerinden söz edilmiştir (Smith 1993).

Karar verme ya bilginin belirsizliği ya kişinin tercihlerine ilişkin endişeleri ya da her ikisi ile de tanımlanabileceği söylenmiş, başka bir ifadeyle karar verme sürecinin her aşamasında olası yardımcı kararların verildiği ve belli bir evreler silsilesine sahip bir dizi işlemin varlığının söz konusu olduğu ifade edilmiştir (Tenenbaum ve Eli 1993).

3.3.1. Karar Verme Süreci

Bir sorunun çözümü için olası yollardan en uygun olan yolun seçilmesi ve diğer bir ifade de karar yönetimin kalbi ve diğer süreçlerin eksenini şeklinde tanımlanmıştır (Aydın 1994; Kaya 1991).

Huitt'e göre, karar verme süreci şu dört aşamayı içermektedir:

1.Aşama Girdi: Sorunun anlaşılması, değerlendirme ölçütlerin belirlenmesi ve bunlara ilişkin bilgilerin toplanması.

2.Aşama İşlem: Eğer yeterince seçenek yoksa yeni seçeneklerin oluşturulması, bunların değerlendirilmesi ve sınanması.

3.Aşama Çıktı: Kararın verilmesi ve sonucun iletilmesi.

4.Aşama Gözden geçirme: Gereksinim duyulduğu takdirde sürecin yeniden değerlendirilmesi ve gerekli değişikliklerin yapılması şeklinde belirtilmiştir.

Huitt, bu aşamaların gerektiği şekilde geçilebilmesinin önemini vurgularken, bunun eleştirel düşünme ve çift yönlü düşünme ile olanaklı olacağını da ifade etmiştir (Aktaran Kökdemir 2002).

Einhorn ve Hogarth (1981) ve Payne (1982) ise karar vermenin üç aşamalı bir süreç olduğu yönündeki görüşlerin genellikle kabul gördüğünü belirtmektedirler. Buna göre bilgi edinme aşaması sıralamada ilk yeri almaktadır. Bunun ardından bilginin değerlendirmesi ve eylem aşaması gelmektedir. En son sırada ise geribildirim alıp öğrenme aşaması yer almaktadır (Aktaran Newell ve diğ. 2004).

Lipshitz (1993), sistematik modeli açıklayan klasik model kavramlarından ayrı olarak açıklama-temelli (description-based) kavramdan söz etmektedir. Bu kavram kararların nasıl verilmesi gerektiği üzerinde değil, gerçekte nasıl verildiği üzerinde durmaktadır. Lipshitz'in açıklama-temelli sisteminde uzmanların kendi uzmanlık alanlarında nasıl karar verdikleri ve verdikleri kararların niteliğini yükseltme yöntemleri açıklanmaktadır. Bu açıklama, karar verme ile uzmanlık arasındaki açık ilişkiyi göstermektedir. Karar verme süreci, görevin gerektirdiği değişikliklere uyum göstermek zorunda olduğu ifade edilmiştir (Macmahon 1999).

Karar verme sürecine ilişkin olarak birbirleriyle etkileşim içerisinde olan iki farklı yaklaşım olduğu belirtilmiş, bunların normatif yaklaşım ve betimsel yaklaşım olduğu;

normatif yaklaşımın kaynağının ekonomi olduğu bu yaklaşımın kazanımlarını en üst düzeye çıkararak ve kayıpları da en alt düzeye indiren davranış biçiminin ne olduğu ile ilgilendikleri, bu yaklaşımı yansıtan kuramların, kişinin inançlarını ve değerlerini temel aldığı betimsel yaklaşımın kaynağı ise psikoloji olduğu; ekonomistlerin de ussal davranış modelini geliştirmeye çalışırken, psikologlarında insan kararlarının biçimsel karar kuramından kaynaklandığı görüşünü savunmuşlardır. Betimsel yaklaşımlar gerçek karar verme davranışı ile normatif (ideal) karar verme davranışı arasındaki boşlukları araştırarak bu boşlukların nedenlerini kişinin inançları, beklentileri ve tercihleri ile açıklamaya çalıştıkları, bu yaklaşımla günümüzde karar verme sürecine bilişsel ve sosyal psikolojinin penceresinden bakıldığı belirtilmiştir (Tenenbaum ve Eli 1993) .

İnsanların zor bir durumla karşılaştıklarında öncelikle durumu anlamaya çalıştıkları, daha sonra duruma ilişkin deneyimlerini hatırladıkları içinde buldukları durum ile hatırladıklarını karşılaştırarak bir yargıda buldukları, son olarak da şu ya da bu şekilde bir tepkiye karar verdikleri; insanların günlük yaşamında kullandıkları bu yargılama sürecinin karar verme süreciyle hemen hemen aynı olduğu belirtilmiş, John Dewey bu yargılama sürecini bilimsel bir yöntem olarak geliştirmiştir. Yirminci Yüzyılın başından beri farklı disiplinlerde kullanılan bu yöntemin dört basamağı farklı uygulamalara ve konulara göre artırılabilir olduğundan söz edilmiştir (Başaran 2000).

Karar verme süreçlerinin hayatımızdaki önemine karşın, sosyal yargı ve karar verme yazınında geniş kapsamlı bir kuramsal model eksikliği hissedilmekte olduğu, bunun nedeni olarak da insanların kendi kararlarına nasıl ulaştıklarına ilişkin olarak kendilerine ait bir modellerinin de olmayışından kaynaklı olduğu, başka bir deyişle, bireylerin çoğu zaman belli bir karara nasıl ulaştıkları konusunda bilgi sahibi olmadıkları, sonuçtan haberdar olsalar bile karar verme mekanizması hakkında herhangi bir yorumlarının olmadığı aktarılmıştır (Dinç 2013).

3.3.1.1. Karar Verme Sürecini Sınırlayan Etkenler

Bir örgütte eylemi etkileyen her türlü yargının karar niteliğinde olduğu, bu etkinin derecesi çözüm alternatiflerinin dikkatle değerlendirilmesi ve en uygun olanının seçilmesine bağlı olduğu, bu bağlamda karar sürecini sınırlayan etkenler, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak değerlendirilmiştir (Taymaz 2000).

Karar verme sürecini sınırlayan etkenleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Taymaz 2000):

- Amaçların iyi tanımlanmaması
- Sorunun anlaşıl maması.
- Bilgi ve seçeneklerin yetersizliği
- Seçeneklerin subjektif değerlendirilmesi
- Örnek izleme alışkanlığı.
- Zamanın sınırlı olması
- Kişisel seçmeler-duygusallık.
- Beklenmedik sonuçlar.
- Sorumluluğu belirleme güçlüğü.
- Yetkinin patolojileri (Katılmama, gizlilik, güvensizlik, karışma, çatışma, korku)
- Bireyler ve gruplar.
- Örgütün yapısı.
- Örgütün çevresi.

3.4. Sporda Karar Verme

Karar verme ile karşı karşıya kalındığında olası bütün seçeneklerin, her bir seçeneğin özelliklerinin ve olası sonuçlarının eş zamanlı olarak değerlendirilmesinin çoğu defa olanaklı olmadığı, bu nedenle bu işlemlerin belli bir sıralamaya göre yapıldığı, işlemlerin sıralamasının da kararlarda da derin etkiler yaratabildikleri ifade edilmiştir (Newell ve diğ. 2004).

Karar verme sürecinin gerçekleşmesi için oluşan eyleme katılan pek çok temel bilişsel mekanizma olduğu vurgulanmıştır. Özel olarak bir problem sunulduğunda en önemli özelliklerin belirlendiği, önceki bilgilerinde bellekten geri çağırılarak ve bu bilginin de anlamlı bir organizasyonu gerçekleştirdiği; diğer bilgi kaynaklarının da değerlendirilerek bütünleştirildiği ve karar verildiği, bunun için bir sporcunun karar verme performansı ile ilişkili bilişsel süreçlerin araştırılmasının duygu, algı, hafıza, konsantrasyon, genel yetenek ve problem çözme gibi faktörlere değinilmesi gerektiği ve biliş ile ilgili bu bilginin, iki temel varsayım ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Tenenbaum ve Eli 1993);

1. Her atletik eylemin, sporcunun verdiği kararın niteliğini etkileyen bilişsel süreçler gerektirdiği,

2. Bu süreçleri tespit etmek, değerlendirmek ve bir dereceye kadar etkilemenin mümkün olduğu,

Karar verme eylemi sırasında içinde bulunulan durumun hakem ve sporcu için önemli olabileceği vurgulanmış, örneğin buz hokeyi penaltı kararlarını değerlendirdikleri çalışmalarında, antrenör ve oyunculara nazaran hakemlerin olayın olduğu ana daha fazla önem verdikleri sonucuna varılmıştır. Hem oyunun skorunun hem de kalan zamanın hakemin verdiği penaltı kararını etkilediği görüşü savunulmuştur (Gacar 2011).

3.5. Futbol Hakemliğinde Karar Verme

Hakemlikte karar verirken bilginin yaklaşık % 85'lik kısmının görme duyusu ile elde edilmekte olduğu ve bu şekilde durumun farkına varan hakemlerin çok kısa bir sürede karar vermek durumunda oldukları belirtilmiştir (Ceï 1994).

Karar vermedeki önemli konulardan birisinin de hakemin karar verme şekliyle ilgili olduğu, karar verme becerisinin anahtarının; kararı kimin, ne zaman ve nasıl vermesi gerektiğini bilmek olduğu geleneksel olarak, yönetici ve liderlerin kararları tek baslarına alma ve yerine getirme yetkisini üzerlerine aldıkları ifade edilmiştir (Yarmalı 2000).

Trudel ve Bloom'a göre (1995), karar verme eylemi sırasında içinde bulunulan durumun hakem için önemli olabileceği vurgulanmış, örneğin buz hokeyi penaltı kararlarını değerlendirdikleri çalışmalarında Trudel ve arkadaşları, antrenör ve oyunculara nazaran hakemlerin olayın olduğu ana daha fazla önem verdikleri sonucuna varmışlardır. Gilbert ve arkadaşları (1995) ise bu bulguyu doğrulayan çalışmalarında, hem oyunun skorunun hem de kalan zamanın hakemin verdiği penaltı kararını etkilediği görüşünü savunmuşlardır (Macmahon 1999).

Sportif ortamlardaki durumlar düşünüldüğünde de pek çok durumun anlık ve yeni olduğu, bu durumun sportif hakemliklerde de aynı olduğu; Rasmussen'in (1993), yaklaşımının hakemlikle ilişkili bir değerlendirmesinin yapılabileceği belirtilmiş; hakemlerin süre baskısı ve çok fazla uyaran ile karşı karşıya kaldıkları ve spor hakemliğinin her zaman çabuk bilgiyi işlemelerini gerektirdiği düşünüldüğünde, kararların genellikle sinyallerin farkına varılması ve deneyimle kazanılan ipucu değerlendirmeleri ile verilebileceği, Rasmussen'e göre, deneyimsiz hakemlerin daha çok kural ve bilgi temelli davranışları sergilerken, deneyimli hakemlerin yetenek ve kural temelli davranışları sergiledikleri vurgulanmıştır (Macmahon 1999).

Günümüzde profesyonel futbol seviyesinde hakemlik yapmanın, profesyonel kararlar alabilmekle mümkün olduğu, hatta bazen karar verirken risk almanın bile gerekliliğinden söz edilmiştir (Collina 2004).

Üst düzey hakemlere yapılan çalışmalarda bir hakemin dakikada en az 2 ila 3 karar verme durumunda olduğu tespit edilmiştir. Böyle durumlarda doğru karar verebilmek adına hakemlik için yüksek derecede motivasyonun şart olduğu belirtilmiştir (Helsen ve Bultynck 2001).

Futbol hakemlerinin karar verme süreçlerinin çok kısa olduğu gibi aynı zamanda sıklıkta içerdiği, hakemlerin baskı ortamında dikkat ve konsantrasyonlarının maksimum düzeyde olmasının şart olduğu belirtilmiştir. Örneğin 1986 yılında Meksika'da düzenlenen Dünya kupasının son 16 maçında görev almış olan futbol hakemlerin 2167 karar verdikleri saptanmış, buna göre bir hakemin dakikada 1.6 karar, yani her 40 saniyede 1 karar vermekte olduğu, ayrıca arka arkaya ve çok kısa süre içinde karar verilmesi gerekliliği hakemin karar verme eylemindeki konsantrasyon ve dikkate olan gereksinimini yansıttığı belirtilmiştir (Evans ve Bellon 2000).

Futbol hakemliğinin en önemli yönlerinden birisinin de, müsabaka esnasındaki olası gergin ortamlarda motivasyon ve konsantrasyon gibi özelliklerin kullanılması olduğu, konsantrasyonu ve motivasyonu bozan uyarıların ortadan kaldırılması gibi bir çok önemli özelliğe sahip olan bir hakemin, gergin ortamlarda da soğukkanlılığını koruyarak oyunun bütün kontrolünü elinde tutma becerisine sahip olabildiği belirtilmiştir (Ratmatpenah 1997)

3.6. Karar Verme Stilleri İle İlgili Yapılan Çalışmalar

3.6.1. Yurt Dışında Karar Verme Stilleri ile İlgili Araştırmalar

Thunholm (2004) bireysel karar verme stilleri ile karar verme ile ilgili bazı teorik zihinsel yetenekler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 206 İsveç askerinin katıldığı araştırmada yapılan çoklu regresyon analizi rasyonel, bağımlı ve sezgisel tipleri ortaya çıkarırken, kendini değerlendirme ölçeklerinin ve eylem kontrol ölçeklerinin sonuçlarından tahmin edilebilen içsel ve anlık karar verme stillerine rastlanmamıştır. Bu sonuçlarında karar verme stili yalnızca alışkanlıkların ve zihinsel düşünme tarzlarının yansımaları olmadığı, aynı zamanda temel kişisel değerlendirme isteklerini başlatma ve sürdürme yeteneğini de içerdiği belirtilmiştir.

Barber (2005) 17-21 yaş arası 71 ergenin risk alma davranışlarının karar verme stilleri ile ilişkisini araştırmış; analitik karar vericilerin risk alma konusunda olumsuz tutum sergilediği bunun yanında sezgisel karar vericilerin daha çok risk alabildiği bulgusuna ulaşmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde riskli ve riskli olamayan durumları içeren üç senaryo oluşturulmuştur. Sonuç olarak risk durumu olan kısımlarda analitik karar vericilerin karar almak için herhangi bir çaba sarf etmediklerini ortaya çıkarmıştır.

Connor ve Becker (2009) kişisel değer sistemleri ve kamu yöneticilerinin karar verme stilleri başlıklı çalışmasında 161 eyalette hükümet yöneticisine ulaşmış ve kişisel değerler ve karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Rokeach'ın değerler ölçeğindeki 14 maddenin 12'sinin karar verme stili ile bağlantılı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

3.6.2 Türkiye'de Karar Verme Stilleri İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Altay (2011) bir firmanın hazır giyim departmanında çalışan 53 orta ve üst düzey yönetici ile gerçekleştirdiği araştırmasında yöneticilerin genel duygusal zekâ düzeyleri ve karar verme stillerinin ortalamanın üzerinde olduğunu bulmuştur. Söz konusu yöneticilerin karar verme stillerinde farklılaşma yaratan değişkenlerin ise eğitim durumu ve yöneticilik düzeyi değişkenleri olduğu görülmüştür.

İlmez (2010) Antalya İli Hava Kuvvetleri Komutanlığında görev yapan 244 askeri personel ile çalışmış ve askeri personelin görüşlerine göre, yöneticilerin dönüşümcü liderlik stilleri ile sezgisel, bağımlı ve kaçınan karar verme stilleri; koşullu ödüllendirmeye ilişkin işlemsel liderlik stilleri ile istisnalarla yönetime ilişkin işlemsel liderlik stilleri; koşullu ödüllendirmeye ilişkin işlemsel liderlik stili ile sezgisel karar verme, bağımlı karar verme ve rasyonel karar verme stilleri arasında pozitif ve anlamlı ilişki bulmuştur.

Uzunoğlu (2008) 'Türk Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stillерinin Klasmanlarına ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi' başlıklı tezinde Türkiye'nin çeşitli illerinde; farklı klasmanlardaki futbol hakemlerine yaptığı çalışmada hakemlerin yaş değişkeni ile kaçınma karar verme stili; gelir düzeyleri ve meslek grupları ile kaçınma, dikkatli karar verme stilleri ve özsaygı; öğrenim durumları ile kaçınma karar verme stili; klasman durumları değişkeni ile kaçınma ve erteleyici karar verme stilleri; medeni hal değişkeni ile kaçınma

karar verme stili; taraftar baskısı değişkeni ile kaçınma ve panik karar verme stilleri arasında anlamlı düzeyde farklılık tespit etmiştir.

Taşdelen (2002) ‘Öğretmen Adaylarının Farklı Psiko Sosyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri’ başlıklı doktora tezinde 2001-2002 yılında Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi 4. Sınıfta öğrenim gören 451 öğrenci ile yaptığı araştırmada, kaçınma karar verme stili ve kendiliğinden-anlık karar verme stili alt ölçeklerinin, rasyonel karar verme stili alt ölçeği ile arasındaki ilişkinin olumsuz, diğer boyutlar arasındaki ilişkilerin olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

3.7. Şiddet ve Şiddet Eğilimi Tanımı

Şiddet, tanımlanması oldukça güç kavramlardan biri olduğu, söz konusu güçlük, şiddetin insanlık kadar eski bir kavram olmasından, insan düşüncesiyle beslenmesinden ve çok yönlü boyutları olmasından kaynaklanmadığı, bu sebeplerden dolayı, şiddeti bir olgu olarak, kaynağı, nedenleri, boyutları ve ortaya çıkış biçimleri açısından ele alıp incelerken, her toplum ve her zamanda geçerli olabilecek standart bir şiddet tanımlaması ve sınıflamasına ulaşmanın da mümkün olmadığı belirtilmiştir (Ayan 2007).

Çağdaş Fransızca sözlükler şiddeti; bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şeyi yapmak veya yaptırmak, şiddet uygulama eylemi, duyguların kabaca ifade edilmesine doğal eğilim, bir şeyin karşı konulmaz gücü, bir eylemin hoyrat yapısı olarak tanımlamıştır (Michaud 1986).

Şiddet, saldırganlığın nefret, düşmanlık gibi duygu durumlarının daha da etkinlik kazandığı biçimi olarak tanımlanmış, terim olarak şiddet, Latince “violentia” dan gelmektedir. Violentia, şiddet, sert ya da acımasız kişilik, güç demektir. “Violere” fiili ise şiddet kullanarak davranmak, değer bilmemek, kurallara karşı gelmek anlamını taşıdığı belirtilmiştir (Polat 2001).

Şiddetin Türkçe’ye Arapçadan geçen bir kavram olduğu, Kamus-ı Türki’ye bakıldığında ise şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma, kaba ve sert muamele, mükâfat ve ceza vermede mübalağa, peklik, müsaadesizlik, sıkı ve ziyadelik olarak geçtiği görülmüştür (Sami 1987).

Michaud (2001) ise şiddeti “Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan birinin veya birkaçının doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğer kişilerin bedensel veya

törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne; mallarına; simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine zarar verecek şekilde davranmasıdır” şeklinde tanımlamıştır.

Dünya Sağlık Örgütü (2002) şiddeti “Kasıtlı olarak; tehdit veya fiilen kendisine, diğer bireye veya bir grup ya da topluluğa karşı yaralama, ölüm, psikolojik zarar verme, engelleme veya yoksun bırakma ile sonuçlanan fiziksel güç kullanılması olarak tanımlamıştır.

Şiddet eğilimi ise, bireylerin şiddete ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarından oluştuğu, bu kavramın bireylerin yalnızca şiddet davranışları ile sınırlı olmadığı; herhangi bir durumda şiddete başvurmak kadar şiddeti kullanmanın haklı bir durum olduğunun düşünülmesinin de şiddet eğilimi anlamına gelebildiği belirtilmiştir (Haskan 2009).

3.7.1. Şiddetin Nedenleri

İnsan davranışlarında şiddete yönelik eğilimlerin ortaya çıkma nedenlerine ilişkin pek çok etkenden bahsedildiği, şiddet davranışının anlaşılması, ekolojik ilişki çerçevesinde değerlendirildiğinde; her bireyin içinde bulunduğu bireysel, ailevi, toplumsal ve çevresel özelliklerinin ön plana çıktığı belirtilmiştir (Ögel ve diğ. 2006).

Al ve diğ. (2012), şiddetin nedenleri arasında sosyal nedenlerin önemini vurgulamış, genel olarak toplumda şiddetin sosyal nedenlerini aşağıdaki şekilde açıklamıştır.

- İnsan doğasında her zaman var olan “şiddetin uygulanma” eğiliminin, yararlı alanlara yönlendirilememesi,
- Sorunları şiddet kullanarak çözme alışkanlığının pekiştirilmesi,
- Gençlerin televizyonda her gün onlarca şiddet sahnesi seyrederek yetişmeleri,
- Toplumsal ahlakta, gücü kutsayan değişim ile “güçlü olanın haklı olduğu” fikrinin yaygınlaşması,
- Genel olarak sorunları açıklıkla konuşma, dinleme ve empati alışkanlığının pek olmamasıdır.

Şenol ve Yıldız (2013) ise genel anlamda şiddeti biyolojik, psikolojik, sosyal, ekonomik ve cinsel sebepler olmak üzere beş ana başlık altında sınıflamıştır. Biyolojik sebepler, genellikle bireyin genlerinde var olduğu düşünülen ve onu şiddete sürüklediği varsayılan

hormonlar olduğu, özellikle şiddeti biyolojik faktörlerle açıklamaya çalışan teoriler, saldırganlık hormonu fazla olanların, Y kromozomu fazlalığı olanların, kendilerini kontrol etme noktasında birtakım sıkıntılar yaşadıklarını, bu sebep ile de istemleri dışında, plansız bir şekilde şiddet uyguladıklarını varsaydıkları, psikolojik sebepler, psikotik, non-psikotik bozuklukları olanlar ve anti-sosyal ve paranoid kişilik bozuklukları, vb. psikolojik rahatsızlıkları olanların da şiddet uygulama meyili içinde oldukları kabul edilmiştir (Subaşı ve Akın 2003).

3.7.2. Sporda Şiddet

Sporda şiddet, bireylerin ya da kitlelerin sosyal şartlarından bağımsız olmadığı, her toplumda sporda şiddete başvuran kişilerin, şiddetin nedenleri ve şiddetin gerçekleştiği alanların farklılıklar gösterebildiği, sporda şiddete yönelik davranışların değişik şekillerde gözlemlendiği; oyun kurallarının ihlal edilmesinin, küfür, saldırganlık, fiziki güç kullanımı, sportmenlik dışı tutum ve davranışlar içinde bulunmak, doping, şike ve teşvik primi gibi. Bir toplumda sporda şiddete yönelik değerlendirmelerde bulunurken, o topluma özgü koşulların ve özelliklerin dikkate alınması gerektiği, bu nedenle sporda şiddete katılma ya da sporda şiddete bakış açısı bakımından toplumlar arası farklılıklar olabileceği gibi, aynı toplumun değişik kesimleri de bu konuda farklı tutum ve davranışlara sahip olabildikleri, örneğin; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek, aylık gelir ve tutulan takım gibi değişkenler açısından insanların sporda şiddete yönelik tutum ve davranışlarının farklılık gösterebildiği belirtilmiştir (Özdemir ve Mercan 2006).

Spor kitlelerinin şiddetine ilişkin tarihsel araştırmalar çok fazla olmamasına rağmen, var olan tarihsel kanıtlar, bu olgunun sporun tarihi kadar eski olduğunu göstermektedir (Smith 1983).

Takımına destek vermek için müsabakaya giden ya da ekran başında maçı izleyen seyircilerin, Şiddete başvurma sebebi olarak; sportif ortamın saldırgan davranışın taklit edilmeye uygun bir alan olduğu görüşü yer almış, şiddete başvuran oyuncunun seyirciyi de özendirdiği, seyircinin önce oyuncuyu onayladığı, onayın da ödül anlamına geldiği, ceza almadığı, tam tersine ödül aldığını anlayan oyuncuyu tutmanın oldukça zor olduğu, seyirci oyuncuyu onaylamakla birlikte şiddete katıldıkları çoğu zaman bu düşmanca duyguların müsabakada kalmamış, sokaklarda, meyhanelerde, kahvehanelerde sürmüş olduğu belirtilmiştir (Özmen 2000).

Aslında spor ile şiddetin yakın akraba olduğu, çünkü bilindiği gibi futbolun şiddeti içinde barındıran bir oyun olduğu, kazanma hırsını sonuna kadar gözlemleyebileceğimiz, deyim yerindeyse bir erkek oyunu olduğu belirtilmiştir (Baldık 2002).

18. y.y.'ın ortalarından sonra, sporla ilişkili şiddet olaylarının sayısında bir artış gözlenmiştir. Bu olayların çoğu özgül bir spor karşılaşmasında ve spor karşılaşmasının yapıldığı alanın çevresinde meydana gelmiştir. Bunların içinde, bir spor dalı olarak futbol karşılaşmalarında seyircilerin yarattığı şiddet olayları başı çekmektedir (Kayaoğlu 2000).

3.7.3. Futbolda Şiddet

Futbolda şiddet 13.y.y.'ın başlarında İngiltere'de görülmeye başlamıştır. Oyunun orijinal geçmişinde yapılış şekli açısından komşu köy ve kasabalarda bulunan gençler arasında sadece önemsiz bir uğraş olarak genellikle Büyük Perhizin başladığı Salı günü veya diğer kutsal günlerde oynanmış, bu geleneksel törenlerde genellikle alkol tüketen katılanlar arasında ciddi sakatlıklara ve bazen de ölümlere neden olmuştur (Taşğın 2000).

Futbolun 700 yıl kadarlık erken tarihi aynı zamanda da yasaklar tarihi olduğu, yasaklama kararlarının altında yatan asıl nedenlerin ise bu dönemlerde futbolun oynandığı ülkeler olan İngiltere ve Fransa'da resmi makamların futbolun huzuru ve düzenini bozduğu yönünde bulunan görüşleri olduğu ileri sürülmüştür. Bu dönemlerde kamu düzeninin sağlanması görevini taşımakta olan düzenli polis örgütlerinin bulunmaması yasaklama kararlarının alınmasında önemli bir rol almıştır. Ayrıca yasaklama kararlarının altında yatan diğer etkenlerin ise “maç günleri sıradan vatandaşları pazarın kurulmuş olduğu kasabadan uzaklaştırmanın olumsuz ticari etkileri” ile “ futbol oyununun halkı okçuluk gibi uğraşlardan uzaklaştırarak savaş gücünü zayıflattığı inancı” olduğu ileri sürülmüştür (Demiryürek 2003).

Bu yasaklamalar yapılmasına rağmen futbolun tüm hızıyla büyümeye devam ettiği ve günümüzde de kitleleri ardından sürükleyen bir endüstri haline geldiği açıklanmıştır. Futbolun yalnız başına gelişip büyümediği aynı zamanda taraftar ve seyirci kitlelerini de büyüttüğü, oyuncular arasındaki şiddetin zamanla seyircilere sıçramış ve geçmiş dönemlerde birçok ölümleri meydana getirdiği belirtilmiştir (Acet 2005).

Futbolun bir çok insanı etkilemesi ve büyük bir sektör haline gelmesi, seyirci şiddeti olayını daha çarpıcı biçimde gündeme getirmiştir. Gerçi seyirci şiddeti çok eski tarihlere kadar uzanmakla birlikte, 1960'lı yıllardan bu yana İngiltere'de sosyal bir sorun olarak ele

alınmaya başlanmış ve birçok ülkede meydana gelen ölümle sonuçlanan çatışmalar sonunda gerek ulusal gerekse uluslararası düzeylerde çok ciddi önlemler alınması yoluna gidilmiştir (Dunning ve diğ. 1988).

Futbolun modern yapısıyla birlikte görülen taraftar şiddetinin özellikle Batı Avrupa ülkelerine ve diğer ülkelere İngiltere'den ihraç edildiğine dair genel bir kanı bulunmaktadır. Fakat, 70 ve 80'li yıllarda futbol holiganizminin yanlış bir şekilde temel olarak İngiliz ya da Britanyalıların bir sorunu olarak düşünüldüğünü, aslında geçmişte de Şimdi de futbol oynanan bütün ülkelerin neredeyse hepsinde görülen bir sosyal sorun olduğu düşünülmektedir (Carnibella ve diğ. 1996).

Saldırgan tutum ve şiddet takım sporları, özellikle de futbolun tabiatından geldiği ve “kalelerini muhafaza altına aldıktan sonra, çarpışmak için mevzilenmiş iki düşman ordusunun muharebeye tutuşmasına” benzetildiği vurgulanmıştır (Demiryürek 2003).

Günümüz futbolunda insanların, hayatın her alanında olduğu gibi, kazanma ve kaybetme mantığı içerisinde yetiştirilmeleri, futbolda kazanmanın her şey demek olduğu ve bunun için her yolun geçerli olduğu anlayışını hakim kıldığı belirtilmiş, bu anlayışla, şiddet ve fair play'in anlam ve önemi konusunda eğitim eksikliği ve yeterli sağduyunun sağlanamayışı, başarıya giden yolda her türlü girişimi (Şike, doping, şiddet v.b.) doğal saydığı, sportif müsabakaların (özellikle futbol) üstlendiği misyonlardan birisinin de müsabakalar kullanılarak kişi veya toplumların kendilerini ifade ettikleri, seslerini duyurabildikleri, kızgınlıklarını veya sevinçlerini çatışmaya dönüştürdükleri alanlar olduğu vurgulanmıştır (Cengiz 2004).

Bu çatışmalarda görünür neden olarak bir gol, bir tezahürat biçimi, müsabaka çıkışında bir gerginlik olurken bunların gerisinde uluslararası çekişmeler, din, mezhep farklılıkları, yöresel sorunlar ve çekişmeler de olabildiği, sonuçta kitle hareketi halini alan olayların insanlık tarihinde önemli bir yer tuttuğu ifade edilmiştir (Erkal ve diğ. 1998).

Futbol seyircileriyle ilgili olarak yapılan araştırmada sporcuların hakeme yönelik sözlü ve fiziksel şiddetin, futbol seyircilerinde ragbi (rugby) seyircilerine göre çok daha yüksek düzeyde normal görüldüğü ortaya çıkmıştır. 211 futbol seyircisininin 105'i hakeme yönelik sözlü şiddeti her zaman meşru, 83'ü ise sıklıkla meşru gördüğü, bu oran araştırmaya katılan futbol seyircilerininin toplamda %89'unun hakeme yönelik sözlü şiddeti haklı

gördüğü, bu sonuçlarda seyircilerde futbol hakemlerine yönelik şiddet eğilimlerinin geliştiğini göstermiştir (Slabbert ve Ukpere 2010).

3.8. Psikolojik Dayanıklılık Kavramı

Psikolojik dayanıklılık kavramı, psikolog Suzanne Kobasa tarafından geliştirilmiştir. Kobasa, 1970'lerin sonunda işlerini kaybettikten sonra birçok stresli olayla yüzleşen Illinois Bell Telefon Şirketi'nin üst düzey yöneticilerinin üzerinde stresin etkilerini araştırmak için uzun süreli bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda üst düzey yöneticilerin strese karşı iki farklı şekilde cevap verdikleri tespit edilmiştir. Bazı yönetici ve çalışanların daha sağlıklı; diğer çalışanlardan daha az tıbbi ve psikolojik sorunları olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni yüksek stresin olumsuz etkilerine karşı koruyucu bazı kişilik özellikleri olduğuna inanmıştır. Kobasa tanımladığı kişilik özelliklerini 'Psikolojik Dayanıklılık – Hardiness' adı altında incelemiştir. Psikolojik dayanıklılık, stresin etkilerine direnç ve stresten korunmaya tampon olma özelliğiyle önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Stresle mücadele ederken, çevresel ve sosyal faktörleri değiştirmek çok daha zor olduğundan; stresle başa çıkma yönündeki araştırmaların psikolojik dayanıklılığa yöneldiği belirtilmiştir (Tekin 2011).

Literatürde çeşitli şekillerde tanımlanan psikolojik dayanıklılık kavramının, bir şeyin esnek ve elastik olması anlamlarına gelen Latince kökenli bir kelime olan "reliciens" kelimesinden türetilmiştir. Bu esneklik ve elastikiyet, söz konusu maddenin karşılaştığı etki sonrası yine eski haline dönebilmesini temsil ettiği, insan psikolojisi açısından da dayanıklılık, stres ve zorluklara karşı dayanıklı olmak, gerektiğinde buna uyum sağlamak, hasta olmamak, zorluklara rağmen işlevselliğini koruyarak normal yaşama geri dönebilmek anlamlarında kullanıldığı söylenmiş, tanımların vurgularından hareketle psikolojik dayanıklılık, olumsuz yaşam koşullarından ve bunun yarattığı stresten kurtulabilme, kendini toparlayarak iyileşebilme olarak tanımlanmıştır (Doğan 2015).

Özellikle pozitif psikolojinin ilgilendiği bir kavram olarak batı dillerindeki "resilience", Türkçeye birbirinden farklı şekillerde tercüme edilmektedir. Esneklik ve elastikiyet gibi anlamları olan kelimenin kavramsal olarak yılmazlık, kendini toparlama gücü, psikolojik sağlamlık ve benzeri şekillerde kullanıldığı görülmektedir (Güloğlu ve Kararımak 2010).

Amerikan Psikoloji Derneği, psikolojik dayanıklılığı; sıkıntı, travma, trajedi, tehdit gibi stres kaynaklarına karşı kişilerin gösterdiği adaptasyon süreci olarak tanımlamaktadır (Southwick ve diğ. 2014). Bir başka araştırmada ise psikolojik dayanıklılığın, yine adaptasyon ve uyum sürecine vurgu yapılarak yaşanan stres, sıkıntı ve travmalara rağmen kendini pozitif olarak düzenleme ve duruma adaptasyon süreci olarak tanımlandığı belirtilmiştir (Luthar ve Cicchetti 2000).

3.8.1. Psikolojik Dayanıklılığın Boyutları

Psikolojik dayanıklılığı Sezgin (2012) ve diğer araştırmacılar değişik şekillerde boyutlandırmıştır. Crowley ve arkadaşları (2003) psikolojik dayanıklılığı üç boyutlu olarak açıklarken, Fribog ve arkadaşları da (2005) 5 boyutlu olarak açıklamışlardır. Crowley ve arkadaşlarının (2003) açıklamaya çalıştığı üç boyutlu yaklaşım ele alınmıştır. Bağlanma, kontrol ve güçlük bu üç boyutu oluşturmaktadır. Yaşanılan durumlarla veya mevcut durumlarla ilgili algıyı değiştiren bu boyutlar aynı zamanda stresi hafifleterek bilişsel değerlendirmeye baş edebilmeye etki ederek stresli yaşam olaylarının neden olduğu negatif etkinin azalmasını sağladığı aktarılmıştır (Aktaran Budak 2015).

Psikolojik dayanıklılık, birbirleriyle ilişkili olan, Bağlanma, Kontrol ve Meydan Okuma inançlarının birleşimi sonucu meydana geldiği, stres yaratan durumlarda oluşabilecek riskleri fırsatlara dönüştürebilecek cesaret ve motivasyonun gerçekleşmesinde bu üç bileşenin etkisinin bulunduğu açıklanmıştır (Tekin 2011).

Motan (2002)'a göre kişinin psikolojik dayanıklılığı yüksek ise hayatını ya da işini yüksek derecede anlamlı gördüğü, olayları kontrol altında tuttuğu, oluşacak sonuçlara etki edebilme inancı bulunduğu ve hayat sürecinde gerçekleşen değişim ve mücadeleye karşı ön yargılı olmadığı vurgulanmıştır (Kılıç 2014).

3.8.1.1. Kontrol

Bireyin davranış ve hareketlerindeki içsel hallerini, davranışlarını; o anki şartlara etki ederek ve istediği neticelerin oluşmasını sağlamak amacıyla Tekin (2011)'e göre kontrol boyutu meydana gelmiş, bundan dolayı yüksek kontrollü bireylerde, çevresel şartları ve bunların neden olduğu olaylara etki edebilecek güçlü bir inancın var olduğu, hayat sürecinde karşılaşılan zorluklara karşı çaresiz kalmak yerine olayların neticelerine etki edebilme inancına denetim denir ve temelinde başarı eğilimli olma, karar verme yeteneği,

bireysel özgürlük gibi özellikler olduğu, kontrol 25 boyutu, dayanıklılık kavramı içerisinde, pasif olmaya karşı bir duruş olarak bulunduğu belirtilmiştir (Kamya 2000; Yalçın 2013).

3.8.1.2. Bağlanma

Durak (2002) bağlanma boyutunu, kişinin yaşamın her anında her şekilde içerisinde bulunması ve hayatlarında karşılaştıkları olayların dışında kalmaması olarak açıklamıştır. Bağlanma, yaşamdaki bütün olumsuz olaylara rağmen hayata iyimser bakabilmeyi, amaca ulaşmak için yaptıklarında kararlı olmayı, hayatlara yabancılaşmaktan ziyade bu olayları ilginç hale getirme uğraşını içeren kişisel özellikler olduğu, kişiden yaşamını ve amaçlarını anlamlı olarak görmesi ve bağlılığının neticesinde de yapabildiğinin en iyisini yapması beklendiği belirtilmiştir.

Bağlanma kavramını Kamya (2000), bireyin kendini bir mesleğe, hayata ya da hedefe bağlamasını kapsayan güçlü bir kendini verme realitesi olarak açıklamıştır. Yaşama karşı ilgili olma, kendine güvenme, duygusal açıdan destekte bulunulmasına ve destek vermeye yatkın olma, kendi ilkelerinin ve gayelerinin bilincinde olma ile meydana gelen bu realite aynı zamanda durumlarda farklılık olduğu zamanlarda bağlanma durumunun da yeniden değerlendirileceğini söylemiştir. Kişinin eğer bağlanması yüksek ise kendileriyle etrafındakileri ilginç ve vakit ayırmaya değer olarak hissettikleri ve yaptıkları her şeyde anlamlı bir şeyler bularak meraklarını tatmin ettikleri belirtilmiştir.

3.8.1.3. Meydan okuma

Gökçe (1993) meydan okuma boyutunu, kişinin kendi içerisindeki olayları, ilişkileri, sorunları, avantajları bir tehdit olarak görmemeyi, bağlanma ve kontrol boyutlarının kullanımını bulundurması olarak açıklamıştır. Bireyin ne zaman beklemesi gerektiğini ve durumu önemsememesi gerektiğini bilme olanağı bağlanma ve kontrol boyutlarının kullanımı sonucu gerçekleştiği, kişinin olaylar karşısında hataları bireysel olarak değil hataları hata şeklinde görmelerini sağlayan boyut meydan okuma olarak tanımlanmıştır (Kılıç 2014).

3.8.2. Psikolojik Dayanıklılığın Sonuçları ve Dayanıklı Kişilerin Özellikleri

Luthans ve Youssef (2004) dayanıklılık düzeyi yüksek olan bireylerin negatif şartlarda dahi tekrardan kendileri olabilmeyi ve asıl durumlarına dönebilen kişiler olduğunu ve bu kişilerin süreçten önceki kendilerinde bulunan performanslarının da üstüne çıkarak

hayatlarına yeni manalar ve değerler katabildiklerini; psikolojik dayanıklılık, stresli yaşam olaylarıyla karşılaştığı zaman, kişinin kendini toparlamasındaki en önemli unsur olduğundan söz edilmiştir (Aktaran Terzi 2008).

Yaşanılan olaylara veya o anki durumla ilgili algıyı değiştirerek stresin etkisini azaltan şeylerin Sezgin'e göre (2012), dayanıklılığın bağlanma, kontrol ve güçlük boyutları olduğu ve stresli yaşam olaylarının neden olduğu olumsuz etkilerin azalmasında da bilişsel değerlendirme ve baş edebilme yolları aracılığıyla yardımda bulunulduğunu bildirmiş, Jacelon (1997), psikolojik dayanıklılığı stresin neden olduğu negatif etkileri bitirmeye çalışan ve uyumluluğu onaylayan bir kişilik özelliği olarak açıklamıştır. Dayanıklılığın boyutları olan bağlanma, kontrol ve güçlük bireylerin strese neden olan kaygılarının azalmasını sağladığı, dayanıklılığın örgüt yönünden bakıldığında işi yapanların stres ve mesleki tükenmişlik tarzındaki problemleriyle başa çıkmalarında yardımcı olduğu ve iş hayatının kalitesinin arttırdığı söylenmiştir (Aktaran Budak 2015).

Haynes (2005), kişilerdeki yüksek psikolojik dayanıklılığın temel özelliklerini üç başlığa ayırmıştır (Bahtiyar ve Arıcıoğlu 2014). a) Sosyal b) Duygusal c) Bilişsel/Akademik özellikler.

a) Sosyal özellikler

- 1) Arkadaş edinebilme becerisi
- 2) Olumlu ilişkilerde bulunarak ilerletme becerisi
- 3) Etkili iletişim becerisi
- 4) Gerektiği zaman yardım ihtiyacını giderebilme becerisi olsa dahi yardım istemede isteksiz olma

b) Duygusal Özellikler

- 1) Öz-yeterlik duygusunun kuvvetli olması
- 2) Özgüvenin yüksek olması
- 3) Öz-saygının yüksek olması ve kendini kabul edebilme
- 4) Duygularını kontrol edebilme ve farkında olma
- 5) Yeni oluşan olaylara karşı kolay uyum sağlayabilme
- 6) Kaygı ve sınırlandırılmaya dayanabilme gücü

c) Bilişsel/Akademik Özellikler

- 1) Başarı motivasyonunun yüksek olması
- 2) İleriyi düşünerek planlama becerisi

3) Stresin ve travmatik olayların neden olduğu problemlerle mantıklı yollarla mücadele edebilme

4) Dışsal yüklemelerden ziyade içsel yüklemeleri değerli görme

5) Çevresine yarar sağlayacak şekilde onları motive etme ve harekete geçirme

Gürgan (2006) dayanıklı bireylerin kişilik özelliklerini; içten denetimli, problem çözme becerisi olan, iletişimi güzel, öz saygı düzeyi yüksek, olumlu benlik tasarımı olan, sorunlar karşısında direnen, mücadele içinde olan, içsel yüklemeler yapma becerisine sahip olan kişiler olarak açıklamıştır.

3.8.3. Psikolojik Dayanıklılığın Gelişiminde Risk ve Koruyucu Faktörler

Fraser ve John (2006)'a göre, psikolojik dayanıklılığın olması için ilk olarak bireyin maruz kaldığı riskler bulunmalıdır ve bu risk faktörlerinin olumsuz etkilerinin azaltılmasını veya yok edilmesini sağlayacak koruyucu faktörlerin olması gerekir. Psikolojik dayanıklılığın olması için gerekli önkoşul risk faktörü olduğu, koruyucu faktörlerin ise Ramirez (2007'e göre risklerin ve kötü şartların olumsuz etkilerini azaltan veya yok eden faktörler olduğu belirtilmiş, Haase (2004)'a göre bulunan bazı ortak risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin; kişisel, ailesel ve çevresel faktörler olduğu, bu üçlü sınıflama, risk faktörlerinden bahsedildiğinde ve koruyucu faktörler ele alındığında geçerliliğini korumaya devam ettiği açıklanmıştır (Kılıç 2014).

3.8.3.1. Risk Faktörleri

Gürgan (2006) zorluk, problem, tehlike ve tehdittin risk olduğunu söylemiştir. Çoğunlukla risk kişilerden ziyade belirli grupları kapsadığı, risk faktörleri, olumsuz bir neticenin meydana gelme durumunu artıracak veya olabilecek bir sorunun oluşmasına sebep olacak etkiler olarak ifade edilmiştir. Kişideki olumlu gelişmeleri ve neticeleri psikolojik dayanıklılık kavramının içerdiği, kişinin şuan karşılaşmadığı bütün olumsuz sonuçların ise risk olduğu, riskin, meydana gelebilecek olumsuz neticeleri öngören bir farklılık olarak, negatif yaşam olaylarını ifade ettiği aktarılmıştır (Tümlü 2012).

Ailesel risk faktörü olarak en az çocuk sayısının dört olduğu kalabalık ailede bulunma, ruhsal veya kronik bir rahatsızlığı bulunan anne baba, madde kullanan ya da suç işlemiş anne baba, evlatlık alma, anne babanın ayrılması, tek ebeveyne sahip olma, aile içinde şiddet görme, zayıf ve yetersiz aile ilişkilerin sayılabileceği ifade edilmiştir. Çevresel risk faktörleri ise sosyo-ekonomik durumun düşük olması, fiziksel ve cinsel açıdan suistimal,

evsizlik, beslenmenin yetersiz olması, akran desteğinin olumsuz olması ve toplum tarafından şiddet görme, sosyal afetler gibi faktörler ise çevresel risk faktörlerinden oluştuğu belirtilmiştir (Kararımak ve Siviş-Çetinkaya 2011).

3.8.3.2. Koruyucu Faktörler

Kılıç (2014), bir yandan sorunu meydana gelmeden önce fark ederek önlem almayı ve sorunlu bir durumun meydana gelmesini önlemeyi sağlayan koruyucu faktörlerin varlığını başka bir yandan ise mevcut problemin yarattığı etkiyi azaltarak kişinin duygusal ve fiziksel iyi olmasını arttıracak hareketleri, değerleri ve bilgileri kuvvetlendirmesini sağlayarak sorunlar karşısında ayakta kalmasını sağlayan faktörler olarak açıklamış, stresle karşılaşan bireyi koruyan bu faktörlerin kökeninin yine birey olduğundan ve ayrıca çeşitli koruyucu faktörlerden de söz edilmiştir.

Bireysel koruyucu faktörler: Zeka ile bilişsel alanın işlevi, pozitif akademik benlik, benlik saygısının yüksek olması, gelecek adına program yapma ve olumlu olma, kendi hayatına dair kontrol sahibi olma ve etkili sorun çözme yeteneğinin bulunması, sorumluluk ve yardımseverlik duygusu olduğu,

Ailesel koruyucu faktörler: Pozitif anne-çocuk ilişkisi, çocuğa dair gelecek beklentilerinde ailenin pozitif bir tutum sergilemesi, aileyle beraber yaşama, anne ve babanın iyi eğitilmiş olması,

Çevresel koruyucu faktörler: Bu faktörler arasında; yetişkin biriyle olumlu bir ilişki içerisinde olma, toplum tarafından olumlu bir destek alma, okul ilişkilerinin olumlu olması, arkadaş desteğinin olumlu olması ve rol modelinin olumlu olması sayılabileceği belirtilmiştir (Tümlü 2012).

3.8.4. Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Çalışmalar

3.8.4.1. Yurt Dışında Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Shepperd ve Kashani (1991)'nin yaptığı bir çalışmada psikolojik dayanıklılığın kontrolü elinde tutma, yükümlülük ve mücadelecilik boyutları ile stres durumlarının fiziksel ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkisi incelenmiş ve buna göre; 14-16 yaş aralığındaki 75 kadın ve 75 erkek öğrenciye, 'Disfonksiyonel Belirtileri Değerlendirme Ölçeği', 'Dayanıklılık Ölçeği', 'Somatik Sorunları Değerlendirme Ölçeği' ve 'Stres Düzeyini Ölçme Araçları' uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; stres seviyeleri düşük olan erkeklerin kontrolü elinde tutma ve yükümlülük ile ilişkili olarak daha düşük düzeyde psikoloji ve fiziksel belirtiler

gösterirken; stres düzeyi yüksek olan erkeklerin kontrolü elinde tutma ve yükümlülük düzeyleri düşük olduğu zamanlarda daha fazla psikolojik ve fiziksel belirtilere sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca stres ile mücadelelilik arasında kadınlarda önemli düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Cencirulo (2001) çalışmasında, ilköğretim ikinci kademe öğretmenlerinin iş doyumu ve dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi demografik değişkenlerden yararlanarak incelediği araştırmasında 224 öğretmene 'İş Doyumu Ölçeği' ve 'Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği' uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda, kişilik yapısına bağlı olarak psikolojik dayanıklılık düzeyi ile iş doyumu arasında anlamlı ilişki olduğu ancak deneyim süresi ve yaş değişkenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeyini ve iş doyumunu etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Motan (2002) çalışmasında, dayanıklılık değişkeninin kaygı ve depresyonu ayırtmadaki belirleyici rolünü incelemiştir. Araştırmaya katılan 165 üniversite öğrencisine 'Kişisel Bakış Ölçeği II', 'Beck Depresyon Envanteri', 'Beck kaygı Envanteri', 'Aşırı Uyarılma Ölçeği' ve 'Olumsuz Duygulanım Ölçeği' uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, dayanıklılığın depresyonla anlamlı ilişki gösterdiği, kaygıyla anlamlı bir ilişki göstermediğini ortaya koymuştur. Ayrıca bu çalışmada örneklem grubunda kaygı ve depresyon birlikte görülmekte ve dayanıklılık düzeyi kaygı ve depresyonu ayırtmıştır.

Priyadarshini (2009) şirketler için iş faaliyetleri kiralama ofisinde çalışanlar üzerinde yaptığı araştırmasında mesleki stres kaynakları; rol çatışması, rol belirsizliği, aşırı yüklenme, siyasi ve grup baskıları, sorumluluk, ilgili meslek stresleri, çalışma koşulları, ücret, çaresizlik, ilişkiler, güven ve iş doyumu ile psikolojik dayanıklılık boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu aynı zamanda da cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Öte yandan Funk ve Houston (1987), yaptıkları çalışmada daha önceki sonuçlardan farklı verilere ulaşmışlardır. Bu çalışma sonuçlarına göre, psikolojik dayanıklılığın sağlık üzerinde olumlu etkisi olduğu daha önceki çalışmalarla uyumlu olsa da, psikolojik dayanıklılığın hastalık, depresyon ve stresin olumsuz etkilerini engelleme özelliği olmadığı görülmüştür. Çalışmada ayrıca psikolojik dayanıklılığın, fiziksel hastalık şikâyetlerinden çok, psikolojik hastalık şikâyetleriyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.8.4.2. Türkiye’de Psikolojik Dayanıklılık İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Gökçe (1993) çalışmasında üniversite öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan Ege Üniversitesi hazırlık sınıfı ve 1. sınıf öğrencilerinden toplam 326 öğrenciye ‘Bireysel Bilgi Formu’, ‘Katz KSA-S Uyum Skalası’, ‘Dayanıklılık Ölçeği’, ‘Stresle İlgili Faktörler Ölçeği’ ve ‘Stresle Başa Çıkma Yöntemleri Ölçeği’ uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, bireylerin yabancılaştırmadan hayata, işe veya okuluna bağlanma inancı, olayları kontrol edebileceği ve değişimleri tehdit edici bir durum yerine mücadeleye davet olarak değerlendirebilme özellikleri stres algısı üzerinde etkili olmakta ve kişinin daha az hastalanmasını sağlayabilmektedir. Aynı zamanda dayanıklılık puanı yüksek olan öğrencilerin ruh sağlığı ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının, dayanıklılık puanı düşük olan öğrencilerin ruh sağlığı ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu; stresle başa çıkabilen öğrencilerin dayanıklılık düzeyinin yüksek olduğu ayrıca dayanıklılık düzeyi düşük olan öğrencilerin etkisiz başa çıkma yollarını, dayanıklılık düzeyi yüksek olan öğrencilerin ise etkili başa çıkma yollarını kullandıkları görülmüştür. Sonuç olarak psikolojik dayanıklılık düzeyi arttıkça ruh sağlığının olumlu yönde etkilendiği ortaya çıkmıştır.

Terzi (2005) araştırmasında, öznel iyi olmaya ait psikolojik dayanıklılık modelini denemiştir. Araştırmanın örneklemini Gazi Eğitim Fakültesi’nde okuyan 395 öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrencilere çalışma içerisinde ‘Benlik Saygısı Ölçeği’, ‘Bilişsel Değerlendirme Ölçeği’, ‘Başa Çıkma Yolları Ölçeği’, ‘Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği-III’, ‘Yaşam Doyumu Ölçekleri’ ve ‘Sürekli Kaygı Envanteri’ uygulanmıştır. Araştırmada stres veren hayata dair durumlarında bilişsel değerlendirme ve stresle baş etmenin, psikolojik dayanıklılık kişilik özelliğinin iyi olmayı dolaylı yoldan etkilediği sonucunu vermiştir.

Bacanlı ve Sürücü (2006), Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören öğrencilerin üniversiteye genel, sosyal ve akademik açılardan uyum düzeylerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerine, cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, üniversiteye girmeden önceki yaşadıkları yerlere ve yaşadıkları ortamlara göre farklılık oluşturup oluşturmadığını incelemiştir. Yapılan araştırmaya katılan 677 öğrenciye ‘Kişisel Bilgi Formu’,

‘Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği-III R’ ve ‘Üniversiteye Uyum Ölçeği-ÜUÖ’ uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarında ise orta seviyede psikolojik dayanıklılığı olan öğrencilerin genel uyum düzeylerinin, düşük seviyede psikolojik dayanıklılığı olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Orta ve yüksek seviyede psikolojik dayanıklılığı olan öğrencilerin akademik uyum düzeylerinin, düşük seviyede psikolojik dayanıklılığı olanlara göre daha yüksek olduğu sonucu görülmüştür. Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında erkek öğrencilerdeki üniversiteye uyum düzeylerinin, kız öğrencilerin üniversiteye uyum düzeylerinden anlamlı olarak yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Yine Terzi (2008) yaptığı araştırmada, üniversite öğrencilerindeki algılanan sosyal destek algısı ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma çerçevesinde 140 öğrenciye ‘Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği’ ve ‘Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’ uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçta algılanan sosyal destek ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Kararımak ve Çetinkaya (2010) yaptıkları araştırmada depremi yaşamış yetişkinlerdeki psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma kapsamında üniversitede çalışan ve 1999 depremini yaşamış 242 kişiye ‘Ego-Sağlamlığı Ölçeği’, ‘Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’ ve ‘İlişki Ölçeği’ uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, psikolojik dayanıklılık ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Güvenli bağlanma ve psikolojik dayanıklılık arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Korkulu ve kaygılı bağlanma ile negatif ilişki bulunmuştur. Korkulu ve kaygılı bağlanan bireylerden oluşan grupla, güvenli bağlanan grubun psikolojik dayanıklılık puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Gençöz ve Motan (2009) Türkiye örnekleminde psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geçerlilik ve güvenirlik çalışması kapsamında 100 üniversite öğrencisine, ‘Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’, ‘Beck Umutsuzluk Ölçeği’ ve ‘Başa Çıkma Yolları Ölçeği’ uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği için yapılan faktör analizinde, iç tutarlığı yüksek 2 boyut elde edilmiştir. Bu boyutlar özgün kavramlarla paralel biçimde, ‘Yükümlülük’ ve ‘Mücadelecilik’ olarak isimlendirilmiştir. Orijinal ölçekte bağımsız bir faktör olan ‘Kontrolü elinde tutma’ boyutu maddelerinin diğer iki boyuta yüklendiği görülmektedir. Psikolojik dayanıklılık özelliğinin çok boyutlu bir kavram olduğu desteklenmiştir. Ancak boyutların orijinal ölçekle birebir elde edilememesi,

literatür ile tutarlı olarak psikolojik dayanıklılık özelliği yapısının kültüre özgü sorgulanması yönünde önemli bir bulgu elde edilmiştir.

Karavardar'ın (2010) yaptığı araştırmada, algılanan sosyal destek, psikolojik dayanıklılık ile psikolojik yıldırma, hakkını arama ve stresle başa çıkma yollarını ortaya koyabilme kişilik özelliklerinin arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada 310 kişiye 'Algılanan Sosyal Destek Ölçeği', 'Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği', 'Psikolojik Yıldırma Ölçeği', 'Hakkını Arama Ölçeği' ve 'Stresle Başa Çıkma Yolları Ölçeği' uygulanmıştır. Psikolojik yıldırmaya direnç gösteren kişilik özelliklerinden psikolojik dayanıklılık, algılanan sosyal destek, hakkını arama ve stresle başa çıkma yollarını kullanma kişilik özellikleri ile psikolojik yıldırma arasında olumsuz yönde ve yüksek seviyede bir ilişki görülmüştür.

4. GEREÇ VE YÖNTEMLER

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın evrenini Türkiye futbol liglerinde görev alan FIFA, FIFA Yardımcı, Süper Lig, Süper Lig Yardımcı, A Klasman, A Klasman Yardımcı, B Klasman, B Klasman Yardımcı, C Klasman, C Klasman Yardımcı, Bölgesel, Bölgesel Yardımcı, Kadın Bölgesel, Kadın Bölgesel Yardımcı ve İl hakemleri oluşturmaktadır.

4.1.1. Araştırma İzinleri, Örneklem Seçimi ve Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Uygulama öncesi Türkiye Futbol Federasyonu Merkez Hakem Kurulu'ndan tezde kullanılan ölçek uygulamaları için yazılı izin alınmış ve çalışmaya başlamadan önce Kocaeli Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan KÜ GOKAEK 2017/134 numaralı etik kurul onayı alınmıştır. Türkiye Futbol Federasyonu Hakem İşleri Müdürlüğünden hakemlerin toplam sayısı alınmış ve bu sayıdan yola çıkarak evreni temsil eden örnekleme ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada tesadüfi örneklem türlerinden küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Küme örnekleme yönteminde Türkiye önce bölgelere, sonra illere bölünmüştür. Bölgeleri temsilen de her bölgeden hakem sayısının kalabalık olduğu en az 2 il olmak koşulu ile rastgele iller seçilmiştir.

Araştırmanın örneklemini Türkiye'nin (Afyon, Trabzon, Elazığ, Kocaeli, İstanbul, İzmir, Rize, Diyarbakır, Çorum, Adana, Erzurum, Bursa, Ankara, Edirne, Antalya, Samsun, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Balıkesir, Muğla) 21 ilinde görev yapan; 29 B Klasman, 32 B Klasman Yardımcı, 26 C Klasman, 31 C Klasman Yardımcı, 43 Bölgesel, 87 Bölgesel Yardımcı, 6 Kadın Klasman, 13 Kadın Klasman Yardımcı ve 848 İl Hakemi olmak üzere Türkiye'nin toplam 21 ilinden 1115 hakem oluşturmaktadır.

Araştırmada uygulanan ölçekler Merkez Hakem Kurulu'nun İl Hakem Kurulları aracılığıyla her ay düzenli olarak bütün illerde yaptığı aylık İl Eğitim Seminerlerinde ağustos ayı dahil olmak üzere Aralık 2017 sonuna kadar toplam 5 aylık süre içerisinde toplama çalışmaları yürütülmüş tez hazırlama süreci de göz önüne alınarak veri toplama işlemi bizzat araştırmacı tarafından gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra gönüllü bireylere ölçekler dağıtılmış ölçek doldurma işlemi için yaklaşık 20 dakikalık zaman dilimi sonrası yine ölçekler araştırmacı tarafından toplanmıştır.

Çizelge 4.1.1.1. Türkiye Evreni Temsilen Bölgelere Göre Seçilen Örnek İller

Bölgeler	Kentler	Toplam Hakem Sayısı	Araştırmaya Katılan Hakem Sayısı
Marmara	Kocaeli	220	111
	İstanbul	891	145
	Bursa	179	59
	Balıkesir	116	70
	Edirne	50	28
Ege	İzmir	259	114
	Muğla	62	30
	Afyon	40	24
Akdeniz	Antalya	148	71
	Adana	85	49
	Hatay	87	35
Doğu Anadolu	Erzurum	34	32
	Elazığ	61	26
Güney Doğu	Diyarbakır	52	21
	Şanlıurfa	88	44
	Gaziantep	45	23
İç Anadolu	Ankara	197	86
	Çorum	35	25
Karadeniz	Trabzon	84	48
	Rize	34	28
	Samsun	90	46

Çizelge 4.1.1.2. Evren ve Örneklemi Temsil Eden Hakem Sayıları ve Yüzde Değerleri

Klasmanlar	Örneklem Sayısı	Yüzde %	Hakem Sayısı	Yüzde %
İl hakemi	848	17,3	4903	100,0
Bölgesel yard. hakem	87	23,7	366	100,0
Bölgesel hakem	43	17,7	243	100,0
Kadın bölgesel hakem	6	50,0	12	100,0
Kadın bölgesel yard. hakem	13	34,2	38	100,0
C klasman yard.hakem	31	18,9	164	100,0
C klasman hakem	26	31,0	84	100,0
B klasman yard. hakem	32	29,9	107	100,0
B klasman hakem	29	56,8	51	100,0
Toplam	1115	18,6	5968	100,0

4.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada futbol hakemlerine, güvenilirlik ve geçerlik çalışması Göka, Bayat ve Türkçapar (1995) tarafından yapılmış Şiddet Eğilimi Ölçeği, güvenilirlik ve geçerlik çalışması Scott ve Bruce (1995) tarafından yapılmış Karar Verme Stilleri Ölçeği ve güvenilirlik ve geçerlik çalışması Connor ve Davidson (2003) tarafından yapılmış Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği uygulanmıştır.

4.2.1. Bilgi Anketi

Futbol hakemlerinin şiddet eğilimi, karar verme stilleri ve psikolojik dayanıklılık durumlarına etki edebilecek sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla literatür bilgileri ışığında araştırmacılar tarafından hazırlanan 14 soruluk bir bilgi anketi uygulanmıştır (Ek 1).

4.2.2. Şiddet Eğilim Ölçeği

Şiddet Eğilim Ölçeği Göka, Bayat ve Türkçapar (1995) tarafından Milli Eğitim Bakanlığı adına yapılan bir araştırmada, “Ortaöğrenim öğrencilerinin şiddet eğilimleri”ni ölçmek için geliştirilmiştir. Daha sonra, ölçeğin temel yapısı yeniden desenlenmiş ve kapsam geçerliği sağlanarak, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu’nun “Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet” (1998) konulu araştırmasında kullanılmıştır (Yakut 2012). Kapsam geçerliliği yapılan çalışmada ölçeğin güvenilirliğini sınamak üzere iç tutarlılık kapsamında güvenilirlik katsayısı iki farklı zamanda 0.78 ve 0.87 bulunmuştur (T.C.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu 1998). Bizim çalışmamızda ise ölçeğin ‘Cronbach Alpha’ güvenirlik katsayısı 0.91 bulunmuştur.

Ölçekteki 20 soru dörtlü likert tipi (1) “hiç uygun değil” den, ..., (4) “çok uygun”a değişen puanlama uygulanarak yapılmaktadır. Yüksek puan, bireylerin saldırganlık ve şiddet eğilimlerinin fazla olduğunu göstermektedir. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu’nun araştırmasında bireylerin ölçekten aldıkları puanlara göre, 1-20 arası puan “çok az”, 21-40 arası puan “az”, 41-60 arası puan “fazla” ve 61-80 arası puan “çok fazla” şiddet eğilimi olarak değerlendirilmiştir (Taşkesen 2011)

4.2.3. Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği; Connor ve Davidson (2003) tarafından geliştirilmiş 25 maddelik 5’li likert tipi bir ölçektir. Ölçek, psikolojik sağlığı değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği, bireyin psikolojik dayanıklılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Türkiye’de Kararırmak (2010) tarafından 1999 depreminin yıkıcı etkilerine maruz kalan 246 kişilik bir örnekleme Türkçe uyarlaması yapılmış ve elde edilen Cronbach alpha katsayısı 0.92 çıkmıştır. Tümülü (2012) tarafından ölçeğin test tekrar test güvenirlik katsayısı 0.75, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.84 bulunmuştur. Bizim çalışmamızda ise ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ise 0.92 bulunmuştur.

4.2.4 Karar Verme Stili Ölçeği (KVSÖ)

KVSÖ, bireylerin karar verme sürecinde sorunlara yaklaşırken kullandıkları karar verme stillerindeki bireysel farklılıkları ölçmek amacıyla Scott ve Bruce (1995) tarafından geliştirilmiş, Türkçeye uyarlanması ise Taşdelen (2002) tarafından yapılmıştır. Başlangıçta, davranışları ifade eden 37 madde kavramsal tanımlamalar kullanılarak geliştirilmiştir. Faktör analizi ile ölçek maddeleri 25’e indirilmiştir. KVSÖ’nün 25 maddeli orijinal formu; rasyonel, sezgisel, bağımlı, kendiliğinden anlık ve kaçınma karar verme stilleri ile beş alt boyut içeren bir yapı almıştır.

Taşdelen (2002) tarafından ölçeğin dil, kapsam ve yapı geçerliği analizine ilişkin yapılan çalışmada cronbach alpha değeri 0.74 olarak tespit edilmiştir. Bizim tez çalışmamız için ölçeğin cronbach alpha değeri ise 0.88 olarak bulunmuştur. Ayrıca bizim çalışmamızda ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları rasyonel karar verme alt

ölçeği için 0.85 sezgisel karar verme alt ölçeği için 0,80 bağımlı karar verme alt ölçeği için 0.78 kaçınma karar verme alt ölçeği için 0.91 anlık-kendiliğinden karar verme alt ölçeği için 0.85 olarak bulunmuştur. Taşdelen ise ölçek için yaptığı faktör analizi sonucunda ise ölçek faktör yükleri 0.5 ile 0.84 arasında değişen, toplam açıklanan varyans değeri 56.905 olan 5 faktörlü bir yapı elde etmiştir. Bizim çalışmamızda Taşdelen'in yapı geçerliliğine ilişkin 5 faktörlü yapı kullanılmıştır. Ölçeğin faktörleri ve faktörlere ilişkin soru maddeleri aşağıda verilmektedir

- 1- Rasyonel Karar Verme Stili: 1, 2, 3, 4, 5.
- 2- Sezgisel Karar Verme Stili: 6, 7, 8, 9, 10.
- 3- Bağımlı Karar Verme Stili: 11, 12, 13, 14, 15.
- 4- Kaçınma Karar Verme Stili: 16, 17, 18, 19, 20.
- 5- Kendiliğinden-Anlık Karar Verme Stili: 21, 22, 23, 24, 25.

Ölçek maddeleri; “kesinlikle katılmıyorum” (1), “katılmıyorum” (2), “kararsızım” (3), “katılıyorum” (4), “kesinlikle katılıyorum” (5) şeklinde sıralanan 5’li likert tipi bir dereceleme göre puanlanmaktadır (Kao ve Kao 2007).

4.3. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler ortalama, standart sapma ve yüzde olarak sunulmuştur. Normallik dağılımı Kolmogorov Smirnov testi ile incelenmiştir. Veriler normal dağılım gösterdiği için hipotezlerin test edilmesinde parametrik testler tercih edilmiştir. İkili grupların karşılaştırılmasında Bağımsız Örneklem T testi, çoklu grupların karşılaştırılmasında ise One Way Anova testi kullanılmıştır. Analizler sonucunda ortaya çıkan farklılaşmanın kaynağını bulmak amacıyla ileri analiz olarak Tukey testi yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalarda SPSS 18.0 istatistik paket programı kullanılmıştır.

5.BULGULAR

Bu bölümde farklı klasmandaki futbol hakemlerinin karar verme stili, şiddet eğilimi, psikolojik dayanıklılık ölçekleri ve araştırmacılar tarafından literatür bilgileri ışığında hazırlanan genel bilgi formu ile ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Ölçek uygulamalarına gönüllü katılan futbol hakemlerinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin verilere çizelge 5.1.1' de yer verilmiştir.

5.1. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bilgi Anketi cevaplarının sayısal dağılımları ve yüzdeliklerine baktığımızda; cinsiyet açısından 107 (%9.6) kadın, 1008 (%90.4) erkek araştırmaya katılmıştır.

Araştırmaya katılan hakemlerin yaş değişkeni açısından dağılımlarına baktığımızda; 531'inin (%47.6) 18-23 yaş, 401'inin (%36.0) 24-29 yaş, 139'unun (%12.5) 30-35 yaş, 44'ünün (%3.9) 36 ve üstü yaş arasında olduğu görülmüştür.

Medeni durum açısından baktığımızda; hakemlerin 905'inin (%81.2) bekar, 210'unun (%18.8) evli olduğu görülmüştür.

Eğitim düzeyi değişkenine bakıldığında; hakemlerin 617'sinin (%55.3) lisans, 198'inin (%17.8) ön lisans, 192'sinin (%17.2) lise, 99'unun (%8.9) yüksek lisans ve 9'unun (%0.8) doktora seviyesinde eğitim aldıkları belirlenmiştir.

Gelir durumuna bakıldığında; araştırmaya katılan hakemlerden, 493'ü (%44.2) 1501 TL ve altı, 208'i (%18.7) 3001 TL ve üstü, 200'ü (%17.9) 1501-2000 TL arası, 109'u (%9.8) 2001-2500 TL arası, 105'i ise (%9.4) 2501-3001 TL arası yanıtını vermişlerdir.

Son 10 yıldır yaşadığımız yer sorusunu hakemlerin; 771'i (%69.1) il, 309'u (%27.7) ilçe, 35'i (%3.1) köy olarak yanıtlamışlardır.

Araştırmaya katılan hakemlerin anne eğitim durumlarına bakıldığında; 464'ünün (%41.6) ilkokul, 268'inin (%24.0) ortaokul, 265'inin (%23.8) lise, 115'inin (%10.3) üniversite, 3'ünün (%0.3) yüksek lisans mezunu olduğu görülmüştür. Baba eğitim durumlarına baktığımızda ise; 333'ünün (%29.9) lise, 288'inin (%25.8) ilkokul, 246'sının (%22.1) üniversite, 220'sinin (%19.7) ortaokul, 28'inin (%2.5) yüksek lisans mezunu olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 5.1.1. Futbol Hakemlerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler Değerleri

	Değişkenler	N	%
Cinsiyet	Kadın	107	9.6
	Erkek	1008	90.4
	Toplam	1115	100.0
Yaş	18-23 yaş	531	47.6
	24-29 yaş	401	36.0
	30-35 yaş	139	12.5
	36 ve üstü	44	3.9
	Toplam	1115	100.0
Medeni Durum	Evli	210	18.8
	Bekar	905	81.2
	Toplam	1115	100.0
Eğitim Düzeyi	Lise	192	17.2
	Önlisans	198	17.8
	Lisans	617	55.3
	Yüksek Lisans	99	8.9
	Doktora	9	0.8
	Toplam	1115	100.0
Ekonomik Gelir	1500 tl ve altı	493	44.2
	1501-2000 tl	200	17.9
	2001-2500 tl	109	9.8
	2501-3001 tl	105	9.4
	3001 tl ve üstü	208	18.7
	Toplam	1115	100.0
Son 10 Yıldır Yaşadığı Yer	Köy	35	3.1
	İlçe	309	27.7
	İl	771	69.1
	Toplam	1115	100.0
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	464	41.6
	Ortaokul	268	24.0
	Lise	265	23.8
	Üniversite	115	10.3
	Yüksek Lisans	3	0.3
	Toplam	1115	100.0
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	288	25.8
	Ortaokul	220	19.7
	Lise	333	29.9
	Üniversite	246	22.1
	Yüksek Lisans	28	2.5
	Toplam	1115	100.0

5.2. Hakemlerin Mesleki Deneyim, İş ve Spor Yaşamı Durumlarını Gösteren Bulgular

Futbol hakemlerinin hakemlik yapma yılına göre sayısal dağılımlarına baktığımızda; 564'ünün (%50.6) 1-5 yıl, 244'ünün (%21.9) 6-10 yıl, 197'sinin (%17.7) 1 yıldan az, 81'inin (%7.3) 11-15 yıl ve 29'unun (%2.6) 15 yıl ve üstü deneyime sahip oldukları görülmüştür.

Araştırmaya katılan hakemlerin klasman durumları incelendiğinde; 848'inin (%76.1) il hakemi, 87'sinin (%7.8) bölgesel yardımcı hakem, 43'ünün (%3.9) bölgesel hakem, 32'sinin (%2.9) B klasman yardımcı hakemi, 31'inin (%2.8) C klasman yardımcı hakemi, 29'unun (%2.6) B klasman hakemi, 26'sının (%2.3) C klasman hakemi, 13'ünün (%1.2) kadın bölgesel yardımcı hakemi, 6'sının (%0.5) kadın bölgesel hakem olduğu görülmüştür.

Hakemlik yaptığı bölgeye göre sayısal dağılımlara bakıldığında; katılımcıların 347'sinin (%31.1) Marmara, 145'inin (%13.0) Akdeniz, 144'ünün (%12.9) Ege, 132'sinin (%11.8) Karadeniz, 123'ünün (%11.0) İç Anadolu, 122'sinin (%10.9) Güney Doğu Anadolu ve 102'sinin (%9.1) Doğu Anadolu bölgesi hakemi olduğu görülmüştür.

Aktif futbol oynama durumu sorusuna hakemlerin 638'i (%57.2) amatör olarak oynadım, 468'i (%42.0) hiç oynamadım, 9'u (%0.8) profesyonel olarak oynadım yanıtını vermişlerdir.

Çizelge 5.2.1. Futbol Hakemlerinin Mesleki Deneyim, İş ve Spor Yaşamına Göre Frekans ve Yüzdeler

Değişkenler		Frekans (N)	Yüzde (%)
Hakemlik Yılı	1 yıldan az	197	17.7
	1-5 yıl	564	50.6
	6-10 yıl	244	21.9
	11-15 yıl	81	7.3
	15 yıl ve üstü	29	2.6
	Toplam	1115	100.0
Klasman Durumu	İl Hakemi	848	76.1
	Bölgesel Yard. Hakem	87	7.8
	Bölgesel Hakem	43	3.9
	Kadın Bölgesel Hakem	6	0.5
	Kadın Bölgesel Yard. hakem	13	1.2
	C Klasman Yard. Hakem	31	2.8
	C Klasman Hakem	26	2.3
	B Klasman Yard. Hakem	32	2.9
	B Klasman Hakemi	29	2.6
	Toplam	1115	100.0
Hakemlik Bölgesi	Marmara	347	31.1
	İç Anadolu	123	11.0
	Ege	144	12.9
	Akdeniz	145	13.0
	Karadeniz	132	11.8
	Doğu Anadolu	102	9.1
	Güney Doğu	122	10.9
	Toplam	1115	100.0
Aktif Futbol Oynama Durumu	Amatör	638	57.2
	Profesyonel	9	0.8
	Hiç Oynamadım	468	42.0
	Toplam	1115	100.0

5.3. Hakemlerin Şiddete Maruziyet Durumlarına İlişkin Bulgular

Hakemlerin şiddete maruz kalıp kalmadıkları, şiddete maruz kaldıklarını beyan edenlerinde şiddet gördükleri ortama ilişkin sayısal veriler çizelge 5.3.1’de sunulmuştur. Katılımcıların 191’inin (%17.1) şiddet gördüğü, 924’ünün (%82.9) şiddet görmediği ve

121'inin (%63.4) spor ortamında, 70'inin (%36.6) spor ortamı dışında şiddete maruz kaldığını beyan etmiştir.

Çizelge 5.3.1. Futbol Hakemlerin Şiddete Maruz Kalma ve Şiddete Maruz Kaldıkları Ortama İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Değişkenler		Frekans (N)	Yüzde (%)
Şiddet Görme Durumu	Evet	191	17.1
	Hayır	924	82.9
	Toplam	1115	100.0
Şiddet Görülen Ortam	Spor Ortamı	121	63.4
	Spor Dışı Ortam	70	36.6
	Toplam	191	100.0

5.4. Hakemlerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Futbol hakemlerinin kendisinin, anne ve babasının eğitim düzeyi, yaş, ekonomik gelir, son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenlerine göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları ve karşılaştırılmaları çizelge 5.4.1'de verilmiştir.

Yaş değişkeni açısından; psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamalarının 18-23 yaş 94.86±14.56; 24-29 yaş 99.35±12.90; 30-35 yaş 100.67±15.06 ve 36 ve üstü yaş 96.06±19.70 olduğu görülmüştür. Yaş değişkeni açısından psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.000$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde 18-23 yaş aralığındaki hakemlerin puan ortalamasının, 30-35 yaş ve 24-29 yaş aralığındaki hakemlere göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Eğitim düzeyi değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamalarının doktora 112.0±7.93; yüksek lisans 100.60±13.11; lisans 97.46±13.99; ön lisans 96.43±14.77 ve lise 94.97±15.88 olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı

düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.000$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi eğitim düzeyi arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde ise; lise eğitim düzeyindeki hakemlerin puan ortalamasının lisans ve yüksek lisans eğitim düzeyinde olan hakemlerden düşük; yüksek lisans eğitim düzeyindeki hakemlerin ise ön lisans eğitim düzeyindeki hakemlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Hakemlerin ekonomik gelir düzeyi değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamalarının sırasıyla; 3001 TL ve üstü 101.52 ± 13.42 ; 2001-2500 TL 100.32 ± 13.07 ; 2501-3001 TL 98.64 ± 12.34 ; 1501 TL ve altı 95.74 ± 14.91 ve 1501-2000 TL 95.62 ± 14.98 olduğu görülmüştür. Ekonomik gelir değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş ($p=.000$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi gelir durumu arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; 1501-2000 TL gelire sahip olan hakemlerin puan ortalamasının 1500 TL ve altı, 2001-2500 TL ve 2501-3001 TL gelire sahip olan hakemlere göre düşük, 2501-3001 TL gelir düzeyine sahip hakemlerin ise 1500 TL ve altı gelir düzeyine sahip olan hakemlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Hakemlerin son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamalarının ilçede yaşayanların 98.89 ± 13.57 iken ilde yaşayanların 96.80 ± 14.55 ve köyde yaşayanların ise 92.68 ± 18.65 olduğu görülmüştür. Son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalaması arasında anlamlı ilişki görülmüş ($p=.001$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi yer arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; son 10 yıldır köyde yaşayan hakemlerin puan ortalaması ilçede yaşayan hakemlere göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Anne eğitim düzeyi değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamalarının sırasıyla yüksek lisans 102.0 ± 12.96 ; lise 98.47 ± 15.08 ; ilkokul 97.17 ± 14.78 ; ortaokul 96.66 ± 13.58 ve üniversite 95.99 ± 13.95 olduğu görülmüştür. Baba eğitim düzeyi değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 100.78 ± 8.67 ortaokul 97.68 ± 12.06 , üniversite 97.67 ± 14.37 , ilkokul 96.95 ± 15.63 , lise 96.61 ± 15.33 olduğu görülmüştür. Psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamalarının anne eğitim durumu ($p=.470$; $p>0.05$) ve baba eğitim durumu ($p=.580$; $p>0.05$), değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Çizelge 5.4.1. Hakemlerin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Açısından (Anova) Test Sonuçları

Değişkenler		N	X	SS	F	P	Tukey
Yaş	18-23 ^a	531	94.86	14.56	10.567	.000*	a-b a-c
	24-29 ^b	401	99.35	12.90			
	30-35 ^c	139	100.67	15.06			
	36 ve üstü ^d	44	96.06	19.70			
Eğitim Düzeyi	Lise ^a	192	94.97	15.88	5.117	.000*	a-c a-d b-d
	Ön lisans ^b	198	96.43	14.77			
	Lisans ^c	617	97.46	13.99			
	Yüksek Lisans ^d	99	100.60	13.11			
	Doktora ^e	9	112.00	7.93			
Ekonomik Gelir	1500 tl ve altı ^a	493	95.74	14.91	9.552	.000*	a-b a-d b-c b-d
	1501-2000 tl ^b	200	95.62	14.98			
	2001-2500 tl ^c	109	100.32	13.07			
	2501-3001 tl ^d	105	98.64	12.34			
	3001 tl ve üstü ^e	208	101.52	13.42			
Son 10 Yıldır Yaşadığı Yer	Köy ^a	35	92.68	18.65	4.133	.001*	a-b
	İlçe ^b	309	98.89	13.57			
	İl ^c	771	96.80	14.55			
Anne Eğitim Durumu	İlkokul ^a	464	97.17	14.78	0.884	.470	
	Ortaokul ^b	268	96.66	13.58			
	Lise ^c	265	98.47	15.08			
	Üniversite ^d	115	95.99	13.95			
	Yüksek Lisans ^e	3	102.00	12.96			
Baba Eğitim Durumu	İlkokul ^a	288	96.95	15.63	0.711	.580	
	Ortaokul ^b	220	97.68	12.06			
	Lise ^c	333	96.61	15.33			
	Üniversite ^d	246	97.67	14.37			
	Yüksek Lisans ^e	28	100.78	8.67			

* p<0.05

5.5. Hakemlerin Şiddete Maruziyet ve Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Analizine İlişkin Bulgular

Çizelge 5.5.1 incelendiğinde kadınların psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalaması 100.76±13.81 iken; erkeklerin 96.87±14.50 olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek hakemlerin psikolojik dayanıklılık puanları analiz edildiğinde kadınlar lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür (p=.008; p<0.05).

Medeni durum değişkenine göre evli hakemlerin psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalaması 99.51 ± 15.78 iken; bekar hakemlerin 96.72 ± 14.11 olduğu görülmüştür. Evli ve bekar hakemlerin psikolojik dayanıklılık puanları analiz edildiğinde evli hakemler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p=.012$; $p<0.05$).

Şiddet yeri değişkenine baktığımızda spor ortamına göre psikolojik dayanıklılık puan ortalaması 100.46 ± 12.55 iken; spor dışı ortamın 98.40 ± 14.02 olduğu görülmüştür. Şiddet yeri değişkeni ile psikolojik dayanıklılık puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.296$; $p>0.05$).

Şiddet görme durumuna evet şiddet görüyorum yanıtını verenlerin psikolojik dayanıklılık puan ortalaması 99.90 ± 13.25 iken; hayır şiddet görmüyorum yanıtını verenlerin ise 96.70 ± 14.66 olduğu görülmüştür. Şiddet görme durumu değişkeni ile psikolojik dayanıklılık puan ortalaması arasında evet şiddet görüyorum yanıtını verenler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p=.003$; $p<0.05$).

Çizelge 5.5.1. Hakemlerin Şiddete Maruziyet ve Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Analizi (T Testi) Sonuçları

Değişkenler		N	X	SS	t	p
Cinsiyet	Kadın	107	100.76	13.81	2.648	.008*
	Erkek	1008	96.87	14.50		
Medeni Durum	Evli	210	99.51	15.78	2.520	.012*
	Bekar	905	96.72	14.11		
Şiddet Görülen Ortam	Spor Ortamı	121	100.46	12.55	1.048	.296
	Spor Dışı Ortam	70	98.40	14.02		
Şiddet Görme Durumu	Evet	191	99.90	13.25	2.983	.003*
	Hayır	924	96.70	14.66		

* $p<0.05$

5.6. Hakemlerin İş ve Meslek Özelliklerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Analizine İlişkin Bulgular

Futbol hakemlerinin hakemlik yılı, klasman durumu, hakemlik bölgesi, aktif futbol oynama durumu ve hakemlik dışı meslek değişkenlerine göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları ve karşılaştırılması çizelge 5.6.1.'de verilmiştir.

Hakemlik yılı değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda en yüksek ortalamanın 99.48 ± 13.84 ile 11-15 yıl deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 98.03 ± 14.09 ile 6-10 yıl, 97.47 ± 13.98 , 1-5 yıl, 97.17 ± 24.14 , 15 yıl ve üstü ve 94.74 ± 14.57 ile 1 yıldan az deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik yılı değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalaması arasında anlamlı ilişki görülmemiştir ($p=.069$; $p>0.05$).

Hakemlerin klasman durumu değişkenine göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarına baktığımızda B klasman hakemlerinde 103.75 ± 10.68 , B klasman yardımcı hakemlerinde 101.96 ± 10.10 , kadın bölgesel yardımcı hakemlerinde 101.92 ± 5.51 , C klasman hakemlerinde 101.61 ± 11.80 , bölgesel hakemlerde 97.90 ± 10.69 , il hakemlerinde 96.78 ± 14.56 , C klasman yardımcı hakemlerinde 96.45 ± 14.79 , bölgesel yardımcı hakemlerde 96.03 ± 18.39 ve kadın bölgesel hakemlerinde 95.00 ± 4.38 olduğu görülmüştür. Klasman durumu değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalaması arasında anlamlı ilişki görülmemiştir ($p=.062$; $p>0.05$).

Futbol hakemlerinin hakemlik bölgesi değişkenine göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarına baktığımızda 101.87 ± 13.54 Karadeniz Bölgesi, 98.32 ± 13.42 Güney Doğu Anadolu Bölgesi, 97.29 ± 13.48 Akdeniz Bölgesi, 96.52 ± 16.37 Ege Bölgesi, 96.51 ± 13.23 Marmara Bölgesi, 95.83 ± 15.57 İç Anadolu Bölgesi ve 95.18 ± 16.94 Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmüştür. Hakemlik bölgesi değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.005$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi bölgeler arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde Karadeniz Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarının Marmara, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri hakemlerinin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür.

Hakemlerin aktif futbol oynama durumu değişkenine göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarına baktığımızda 109.00 ± 8.29 profesyonel, 97.76 ± 14.21 amatör ve 96.32 ± 14.80 hiç oynamadım yanıtını verdikleri görülmüştür. Aktif futbol oynama durumu değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.001$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi durumlar arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde profesyonel olarak futbol

oyनayan hakemlerin puan ortalamalarının, hiç futbol oynamayan hakemlerin puan ortalamalarına göre yüksek olduğu görölmüştür.

Hakemlik dışı meslek değişkenine göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarına baktığımızda en yüksek ortalamanın 101.07 ± 11.97 ile eğitimci meslek grubunda olan hakemlerde olduğu görölmüştür. Sonrasında sırasıyla 100.43 ± 14.86 memur, 97.79 ± 14.78 özel sektör, 96.25 ± 11.46 serbest meslek ve 95.61 ± 14.66 öğrenci hakemlerin olduğu görölmüştür. Hakemlik dışı meslek değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görölmüş ($p=.000$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi meslek grupları arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde öğrenci olan hakemlerin puan ortalamalarının, eğitimci ve memur meslek grubundaki hakemlerin puan ortalamalarına göre düşük olduğu görölmüştür.

Çizelge 5.6.1. Hakemlerin İş ve Meslek Özelliklerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Analizi (Anova) Sonuçları

Değişkenler		N	X	SS	F	P	Tukey
Hakemlik Yılı	1 yıldan az ^a	197	94.74	14.57	2.182	.069	
	1-5 yıl ^b	564	97.47	13.98			
	6-10 yıl ^c	244	98.03	14.09			
	11-15 yıl ^d	81	99.48	13.84			
	15 yıl ve üstü ^e	29	97.17	24.14			
Klasman Durumu	İl hakemi ^a	848	96.78	14.56	1.862	.062	
	Bölgesel yardımcı hakem ^b	87	96.03	18.39			
	Bölgesel hakem ^c	43	97.90	10.69			
	Kadın bölgesel hakem ^d	6	95.00	4.38			
	C klasman yardımcı hakem ^e	31	96.45	14.79			
	C klasman hakem ^f	26	101.61	11.80			
	B klasman yardımcı hakem ^g	32	101.96	10.10			
	B klasman hakemi ^h	29	103.75	10.68			
	Kadın bölgesel yardımcı hakemi ⁱ	13	101.92	5.51			
Hakemlik Bölgesi	Marmara ^a	347	96.51	13.23	3.143	.005*	a-e b-e e-f
	İç Anadolu ^b	123	95.83	15.57			
	Ege ^c	144	96.52	16.37			
	Akdeniz ^d	145	97.29	13.48			
	Karadeniz ^e	132	101.87	13.54			
	Doğu Anadolu ^f	102	95.18	16.94			
	Güney Doğu ^g	122	98.32	13.42			
Aktif Futbol Oynama Durumu	Amatör ^a	638	97.76	14.21	4.338	.001*	b-c
	Profesyonel ^b	9	109.00	8.29			
	HiçOynamadım ^c	468	96.32	14.80			
Hakemlik Dışı Meslek	Eğitimci ^a	90	101.07	11.97	5.331	.000*	a-d b-d
	Memur ^b	146	100.43	14.86			
	Özel Sektör ^c	271	97.79	14.78			
	Öğrenci ^d	545	95.61	14.66			
	Serbest Meslek ^e	63	96.25	11.46			

* p<0.05

5.7. Hakemlerin Şiddete Maruziyet ve Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Şiddet Eğilimi Açısından T Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Çizelge 5.7.1 incelendiğinde kadınların şiddet eğilimi ölçeği puan ortalaması 36.00 ± 9.16 iken; erkeklerin 40.92 ± 12.02 olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek hakemlerin şiddet eğilimi puanları analiz edildiğinde erkekler lehine ileri derecede anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p=.000$; $p<0.05$).

Medeni durum değişkenine göre evli hakemlerin şiddet eğilimi ölçeği puan ortalaması 40.75 ± 11.30 iken; bekar hakemlerin 40.38 ± 11.99 olduğu görülmüştür. Evli ve bekar hakemlerin şiddet eğilimi puanları analiz edildiğinde anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($p=.671$; $p>0.05$).

Şiddet yeri değişkenine baktığımızda spor ortamına göre şiddet eğilimi puan ortalaması 43.79 ± 11.80 iken; spor dışı ortamın 39.90 ± 9.61 olduğu görülmüştür. Şiddet yeri değişkeni ile şiddet eğilimi puan ortalaması arasında spor ortamında şiddet gören hakemler lehine istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p=.020$; $p<0.05$).

Şiddet görme durumuna evet şiddet görüyorum yanıtını verenlerin şiddet eğilimi puan ortalaması 42.70 ± 11.23 iken; hayır şiddet görmüyorum yanıtını verenlerin ise 39.98 ± 11.94 olduğu görülmüştür. Şiddet görme durumu değişkeni ile şiddet eğilimi puan ortalaması arasında evet şiddet görüyorum yanıtını veren hakemler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p=.003$; $p<0.05$).

Çizelge 5.7.1. Hakemlerin Şiddete Maruziyet ve Sosyo-Demografik Değişkenlerine Göre Şiddet Eğilimi Analizi (T Testi) Bulguları.

Değişkenler		N	X	SS	t	p
Cinsiyet	Kadın	107	36.00	9.16	-4.102	.000*
	Erkek	1008	40.92	12.02		
Medeni Durum	Evli	210	40.75	11.30	.425	.671
	Bekar	905	40.38	11.99		
Şiddet Görülen Ortam	Spor Ortamı	121	43.79	11.80	2.345	.020*
	Spor Dışı Ortam	70	39.90	9.61		
Şiddet Görme Durumu	Evet	191	42.70	11.23	3.015	.003*
	Hayır	924	39.98	11.94		

* $p<0.05$

5.8. Hakemlerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Şiddet Eğilimi Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Futbol hakemlerinin kendisinin, anne ve babasının eğitim düzeyi, yaş, ekonomik gelir, son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenlerine göre şiddet eğilimi puan ortalamaları ve karşılaştırılması çizelge 5.8.1'de verilmiştir.

Yaş değişkeni açısından şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamalarının 18-23 yaş 41.27 ± 11.63 , 24-29 yaş 39.80 ± 12.15 , 30-35 yaş 38.35 ± 11.03 ve 36 ve üstü yaş 42.95 ± 13.33 olduğu görülmüştür. Yaş değişkenine göre şiddet eğilimi puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.018$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde 18-23 yaş aralığındaki hakemlerin puan ortalamasının, 30-35 yaş aralığındaki hakemlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Eğitim düzeyi değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamalarının doktora 35.77 ± 9.66 , yüksek lisans 41.72 ± 14.55 , lisans 40.08 ± 11.41 , ön lisans 42.41 ± 12.99 ve lise 39.14 ± 10.30 olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.027$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi eğitim düzeyi arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde lise eğitim düzeyindeki hakemlerin puan ortalamasının önlisans eğitim düzeyinde olan hakemlerden daha düşük olduğu görülmüştür.

Hakemlerin ekonomik gelir değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları 3001 TL ve üstü 40.50 ± 11.28 , 2001-2500 TL arası 35.98 ± 10.11 , 2501-3001 TL arası 42.44 ± 12.51 , 1501 TL ve altı 41.28 ± 11.45 ve 1501-2000 TL arası 39.72 ± 13.35 olduğu görülmüştür. Ekonomik gelir değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş ($p=.000$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi gelir durumu arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; 2001-2500 TL gelire sahip olan hakemlerin puan ortalamasının 1500 TL ve altı, 1501-2000 TL, 2501-3001 TL ve 3001 TL ve üstü gelire sahip olan hakemlere göre düşük; 1501 TL ve altı gelir düzeyine sahip hakemlerin ise 1501-2000 TL gelir düzeyine sahip olan hakemlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Hakemlerin son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamalarının ilçede yaşayanların 40.83 ± 10.98 iken; ilde yaşayanların 40.15 ± 12.22 ve köyde yaşayanların ise 43.62 ± 10.98 olduğu görülmüştür. Son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalaması arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.189$; $p>0.05$).

Anne eğitim düzeyi değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları yüksek lisans 36.66 ± 5.77 , lise 40.58 ± 11.57 , ilkokul 40.57 ± 11.79 , ortaokul 38.57 ± 11.32 ve üniversite 44.10 ± 13.27 olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyi değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş ($p=.001$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi eğitim düzeyi arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; anne eğitim düzeyi üniversite olan hakemlerin puan ortalamaları, anne eğitim düzeyi ortaokul olanlara göre yüksek olduğu görülmüştür.

Baba eğitim düzeyi değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 41.46 ± 12.02 ortaokul 39.98 ± 12.50 , üniversite 40.31 ± 11.87 , ilkokul 39.34 ± 12.11 , lise 41.72 ± 11.11 olduğu görülmüştür. Baba eğitim düzeyi değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalaması arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.137$; $p>0.05$).

Çizelge 5.8.1. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi Analizi (Anova) Sonuçları

Değişkenler		N	X	SS	F	P	Tukey
Yaş	18-23 ^a	531	41.27	11.63	3.368	.018*	a-c
	24-29 ^b	401	39.80	12.15			
	30-35 ^c	139	38.35	11.03			
	36 ve üstü ^d	44	42.95	13.33			
Eğitim Düzeyi	Lise ^a	192	39.14	10.30	2.741	.027*	a-b
	Ön lisans ^b	198	42.41	12.99			
	Lisans ^c	617	40.08	11.41			
	Yüksek Lisans ^d	99	41.72	14.55			
	Doktora ^e	9	35.77	9.66			
Ekonomik Gelir	1500 tl ve altı ^a	493	41.28	11.45	5.501	.000*	a-b b-c c-a c-e c-d
	1501-2000 tl ^b	200	39.72	13.35			
	2001-2500 tl ^c	109	35.98	10.11			
	2501-3001 tl ^d	105	42.44	12.51			
	3001 tl ve üstü ^e	208	40.50	11.28			
Son 10 Yıldır Yaşadığı Yer	Köy ^a	35	43.62	10.98	1.670	.189	
	İlçe ^b	309	40.83	10.98			
	İl ^c	771	40.15	12.22			
Anne Eğitim Durumu	İlkokul ^a	464	40.57	11.79	4.551	.001*	b-d
	Ortaokul ^b	268	38.57	11.32			
	Lise ^c	265	40.58	11.57			
	Üniversite ^d	115	44.10	13.27			
	Yüksek Lisans ^e	3	36.66	5.77			
Baba Eğitim Durumu	Üniversite ^d	115	44.10	13.27	1.746	.137	
	Yüksek Lisans ^e	3	36.66	5.77			
	İlkokul ^a	288	39.34	12.11			
	Ortaokul ^b	220	39.98	12.50			
	Lise ^c	333	41.72	11.11			

* p<0.05

5.9. Hakemlerin İş ve Meslek Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi Analizine İlişkin Bulgular

Futbol hakemlerinin hakemlik yılı, klasman durumu, hakemlik bölgesi, aktif futbol oynama durumu ve hakemlik dışı meslek değişkenine göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları çizelge 5.9.1.'de verilmiştir.

Hakemlik yılı değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda en yüksek ortalamanın 41.07 ± 12.89 ile 1-5 yıl deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 40.65 ± 11.41 ile 6-10 yıl, 40.44 ± 11.89 , 15 yıl ve üstü, 39.24 ± 9.27 , 1 yıldan az ve 38.38 ± 11.06 ile 11-15 yıl deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik yılı değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalaması arasında anlamlı ilişki görülmemiştir ($p=.189$; $p>0.05$)

Hakemlerin klasman durumu değişkenine göre şiddet eğilimi puan ortalamalarına baktığımızda B klasman hakemlerinde 38.96 ± 12.40 , B klasman yardımcı hakemlerinde 43.87 ± 10.98 , kadın bölgesel yardımcı hakemlerinde 30.30 ± 9.61 , C klasman hakemlerinde 35.76 ± 7.84 , bölgesel hakemlerde 39.23 ± 9.37 , il hakemlerinde 40.90 ± 12.05 , C klasman yardımcı hakemlerinde 41.29 ± 14.42 , bölgesel yardımcı hakemlerde 39.28 ± 10.50 ve kadın bölgesel hakemlerinde 29.00 ± 5.47 olduğu görülmüştür. Klasman durumu değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.001$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi klasmanlar arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; kadın bölgesel yardımcı hakemlerinin puan ortalamalarının, il hakemi ve B klasman yardımcı hakemi puan ortalamalarından düşük olduğu görülmüştür.

Futbol hakemlerinin hakemlik bölgesi değişkenine göre şiddet eğilimi puan ortalamalarına baktığımızda 45.10 ± 11.69 Karadeniz Bölgesi, 33.37 ± 11.55 Güney Doğu Anadolu Bölgesi, 43.17 ± 12.65 Akdeniz Bölgesi, 40.38 ± 11.93 Ege Bölgesi, 38.80 ± 10.61 Marmara Bölgesi, 41.52 ± 11.37 İç Anadolu Bölgesi ve 43.42 ± 11.11 Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmüştür. Hakemlik bölgesi değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.000$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi bölgeler arasında olduğunu belirlemek açısından

yapılan Tukey testi analizinde Doğu Anadolu Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarının Marmara Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür.

Hakemlerin aktif futbol oynama durumu değişkenine göre şiddet eğilimi puan ortalamalarına baktığımızda 40.33 ± 14.87 profesyonel, 40.78 ± 11.83 amatör ve 39.99 ± 11.84 hiç oynamadım yanıtını verdikleri görülmüştür. Aktif futbol oynama durumu değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.547$; $p>0.05$).

Hakemlik dışı meslek değişkenine göre şiddet eğilimi puan ortalamalarına baktığımızda en yüksek ortalamanın 43.14 ± 12.52 ile memur meslek grubunda olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 40.72 ± 11.47 öğrenci, 40.44 ± 10.90 serbest meslek, 39.15 ± 12.03 özel sektör ve 38.30 ± 12.48 eğitimci hakemlerin olduğu görülmüştür. Hakemlik dışı meslek değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.070$; $p>0.05$).

Çizelge 5.9.1. Hakemlerin İş ve Mesleki Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi Analizi(Anova) Sonuçları

Değişkenler		N	X	SS	F	P	Tukey
Hakemlik Yılı	1 yıldan az ^a	197	39.24	9.27	2.182	.189	
	1-5 yıl ^b	564	41.07	12.89			
	6-10 yıl ^c	244	40.65	11.41			
	11-15 yıl ^d	81	38.38	11.06			
	15 yıl ve üstü ^e	29	40.44	11.89			
Klasman Durumu	İl hakemi ^a	848	40.90	12.05	3.166	.001*	a-1 g-1
	Bölgesel yardımcı hakem ^b	87	39.28	10.50			
	Bölgesel hakem ^c	43	39.23	9.37			
	Kadın bölgesel hakem ^d	6	29.00	5.47			
	C klasman yardımcı hakem ^e	31	41.29	14.42			
	C klasman hakem ^f	26	35.76	7.84			
	B klasman yardımcı hakem ^g	32	43.87	10.98			
	B klasman hakemi ^h	29	38.96	12.40			
	Kadın bölgesel yardımcı hakemi ⁱ	13	30.30	9.61			
Hakemlik Bölgesi	Marmara ^a	347	38.80	10.61	15.34	.000*	a-f
	İç Anadolu ^b	123	41.52	11.37			
	Ege ^c	144	40.38	11.93			
	Akdeniz ^d	145	43.17	12.65			
	Karadeniz ^e	132	45.10	11.69			
	Doğu Anadolu ^f	102	43.42	11.11			
	Güney Doğu ^g	122	33.37	11.55			
Aktif Futbol Oynama Durumu	Amatör ^a	638	40.78	11.83	0.604	.547	
	Profesyonel ^b	9	40.33	14.87			
	HiçOynamadım ^c	468	39.99	11.84			
Hakemlik Dışı Meslek	Eğitimci ^a	90	38.30	12.48	5.331	.070	
	Memur ^b	146	43.14	12.52			
	Özel Sektör ^c	271	39.15	12.03			
	Öğrenci ^d	545	40.72	11.47			
	Serbest Meslek ^e	63	40.44	10.90			

* p<0.05

5.10. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Karar Verme Stilleri Alt Ölçekleri Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Futbol hakemlerinin kendisinin, anne ve babasının eğitim düzeyi, yaş, ekonomik gelir, son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenlerine göre karar verme stilleri alt ölçek puan ortalamaları ve karşılaştırılması çizelge 5.10.1’de verilmiştir.

Yaş değişkeni açısından anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının 18-23 yaş 15.82 ± 4.59 , 24-29 yaş 15.24 ± 5.00 , 30-35 yaş 14.09 ± 4.97 ve 36 ve üstü yaş 15.77 ± 4.58 olduğu görülmüştür. Yaş değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.002$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde 18-23 yaş aralığındaki hakemlerin puan ortalamasının, 30-35 yaş aralığındaki hakemlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının 18-23 yaş 20.32 ± 3.57 , 24-29 yaş 20.32 ± 3.69 , 30-35 yaş 18.75 ± 4.58 ve 36 ve üstü yaş 21.15 ± 3.58 olduğu görülmüştür. Yaş değişkenine göre rasyonel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.543$; $p>0.05$).

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının 18-23 yaş 18.81 ± 3.69 , 24-29 yaş 18.71 ± 3.67 , 30-35 yaş 20.31 ± 4.25 ve 36 ve üstü yaş 18.25 ± 4.48 olduğu görülmüştür. Yaş değişkenine göre sezgisel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.817$; $p>0.05$).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının 18-23 yaş 17.31 ± 3.71 , 24-29 yaş 17.67 ± 4.10 , 30-35 yaş 16.31 ± 4.39 ve 36 ve üstü yaş 17.63 ± 3.01 olduğu görülmüştür. Yaş değişkenine göre bağımlı karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.600$; $p>0.05$).

Kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının 18-23 yaş 13.28 ± 5.55 , 24-29 yaş 13.59 ± 5.70 , 30-35 yaş 12.39 ± 5.14 ve 36 ve üstü yaş 12.97 ± 4.52 olduğu görülmüştür. Yaş değişkenine göre kaçınma karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.175$; $p>0.05$).

Eğitim d¼zeyi değişkenine g¼re sezgisel karar verme stili alt ¼lçeęi puan ortalamalarının doktora 21.55 ± 3.00 , y¼ksek lisans 18.82 ± 4.12 , lisans 18.57 ± 3.81 , ¼n lisans 19.36 ± 3.37 ve lise 18.50 ± 4.16 olduğu g¼r¼lm¼řt¼r. Eğitim d¼zeyi değişkenine g¼re sezgisel karar verme stili puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı d¼zeyde bir ilişki olduğu g¼r¼lm¼ř ($p=.016$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi eğitim d¼zeyi arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde lisans eğitim d¼zeyindeki hakemlerin puan ortalamasının ¼n lisans eğitim d¼zeyinde olan hakemlerden daha d¼ř¼k olduğu g¼r¼lm¼řt¼r.

Bağımlı karar verme stili alt ¼lçeęi puan ortalamalarının doktora 21.00 ± 1.93 , y¼ksek lisans 18.15 ± 4.02 , lisans 18.57 ± 3.81 , ¼n lisans 17.69 ± 3.78 ve lise 17.72 ± 3.69 olduğu g¼r¼lm¼řt¼r. Eğitim d¼zeyi değişkenine g¼re bağımlı karar verme stili puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı d¼zeyde bir ilişki olduğu g¼r¼lm¼ř ($p=.000$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi eğitim d¼zeyi arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde lisans eğitim d¼zeyindeki hakemlerin puan ortalamasının y¼ksek lisans ve doktora eğitim d¼zeyinde olan hakemlerden daha d¼ř¼k olduğu g¼r¼lm¼řt¼r.

Kaçınma karar verme stili alt ¼lçeęi puan ortalamalarına baktığımızda en y¼ksek ortalamanın 14.66 ± 8.23 ile doktora eğitim d¼zeyinde olan hakemlerde olduğu g¼r¼lm¼řt¼r. Daha sonra sırasıyla ¼n lisans 14.33 ± 5.14 , lise 13.44 ± 5.39 , y¼ksek lisans 12.93 ± 5.33 ve lisans 12.90 ± 5.63 olduğu g¼r¼lm¼řt¼r. Eğitim d¼zeyi değişkenine g¼re kaçınma karar verme stili puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı d¼zeyde bir ilişki olduğu g¼r¼lm¼ř ($p=.024$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi eğitim d¼zeyi arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde lisans eğitim d¼zeyindeki hakemlerin puan ortalamasının ¼n lisans eğitim d¼zeyinde olan hakemlerden daha d¼ř¼k olduğu g¼r¼lm¼řt¼r.

Anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ¼lçeęi puan ortalamalarının doktora 19.77 ± 4.84 , y¼ksek lisans 14.77 ± 4.52 , lisans 15.01 ± 4.89 , ¼n lisans 16.52 ± 4.78 ve lise 15.59 ± 4.50 olduğu g¼r¼lm¼řt¼r. Eğitim d¼zeyi değişkenine g¼re anlık-kendiliğinden karar verme stili puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı d¼zeyde bir ilişki olduğu g¼r¼lm¼ř ($p=.000$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi eğitim d¼zeyi arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde ¼n lisans eğitim d¼zeyindeki hakemlerin puan ortalamasının lisans eğitim d¼zeyinde olan hakemlerden daha y¼ksek olduğu g¼r¼lm¼řt¼r.

Rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının doktora 23.33 ± 2.50 , yüksek lisans 20.96 ± 3.82 , lisans 20.28 ± 3.71 , ön lisans 20.26 ± 3.55 ve lise 20.22 ± 3.75 olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi değişkenine göre rasyonel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.580$; $p>0.05$).

Hakemlerin ekonomik gelir değişkenine rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının 3001 TL ve üstü 20.85 ± 4.05 , 2501-3001 TL arası 20.74 ± 2.98 , 2001-2500 TL arası 20.74 ± 2.98 , 1501-2000 TL arası 19.82 ± 3.86 ve 1501 TL ve altı 20.37 ± 3.68 olduğu görülmüştür. Ekonomik gelir değişkenine göre rasyonel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş ($p=.031$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi gelir durumu arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; 1501-2000 TL gelire sahip olan hakemlerin puan ortalamasının 3001 TL ve üstü gelire sahip olan hakemlere göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının 3001 TL ve üstü 20.85 ± 4.05 , 2501-3001 TL arası 20.74 ± 2.98 , 2001-2500 TL arası 20.74 ± 2.98 , 1501-2000 TL arası 19.28 ± 3.83 ve 1501 TL ve altı 20.37 ± 3.68 olduğu görülmüştür. Ekonomik gelir değişkenine göre sezgisel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş ($p=.021$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi gelir durumu arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; 1501-2000 TL gelire sahip olan hakemlerin puan ortalamasının 3001 TL ve üstü gelire sahip olan hakemlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının 3001 TL ve üstü 11.98 ± 3.23 , 2501-3001 TL arası 12.32 ± 5.33 , 2001-2500 TL arası 17.20 ± 2.91 , 1501-2000 TL arası 17.57 ± 3.24 ve 1501 TL ve altı 17.64 ± 2.76 olduğu görülmüştür. Ekonomik gelir değişkenine göre bağımlı karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.511$; $p>0.05$).

Kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının 3001 TL ve üstü 11.98 ± 3.23 , 2501-3001 TL arası 12.32 ± 5.33 , 2001-2500 TL arası 13.88 ± 3.63 , 1501-2000 TL arası 14.68 ± 5.14 ve 1501 TL ve altı 13.30 ± 5.31 olduğu görülmüştür. Ekonomik gelir

değişkenine göre kaçınma karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.102$; $p>0.05$).

Anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının 3001 TL ve üstü 13.44 ± 4.32 , 2501-3001 TL arası 14.68 ± 3.41 , 2001-2500 TL arası 15.82 ± 3.89 , 1501-2000 TL arası 17.04 ± 3.78 ve 1501 TL ve altı 15.61 ± 3.50 olduğu görülmüştür. Ekonomik gelir değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.152$; $p>0.05$).

Anne eğitim düzeyi değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 6.66 ± 0.57 , üniversite 15.99 ± 4.76 , lise 15.33 ± 4.80 , ortaokul 15.12 ± 5.10 ve ilkokul 15.50 ± 4.63 olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyi değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş ($p=.013$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi eğitim düzeyi arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; anne eğitim düzeyi yüksek lisans olan hakemlerin puan ortalamaları, anne eğitim düzeyi ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite olanlara göre düşük olduğu görülmüştür.

Rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 23.66 ± 1.15 , üniversite 20.73 ± 3.23 , lise 20.19 ± 3.71 , ortaokul 20.33 ± 3.62 ve ilkokul 20.34 ± 3.86 olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyi değişkenine göre rasyonel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.397$; $p>0.05$).

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 18.33 ± 2.30 , üniversite 18.92 ± 3.67 , lise 18.88 ± 3.87 , ortaokul 18.91 ± 3.53 ve ilkokul 18.53 ± 4.03 olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyi değişkenine göre sezgisel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.645$; $p>0.05$).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 14.66 ± 2.88 , üniversite 17.04 ± 4.54 , lise 17.15 ± 3.96 , ortaokul 17.76 ± 3.72 ve ilkokul 17.27 ± 3.87 olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyi değişkenine göre bağımlı karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.209$; $p>0.05$).

Kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 5.66±1.15, üniversite 12.72±5.12, lise 13.28±5.65, ortaokul 13.49±5.79 ve ilkokul 13.32±5.38 olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyi değişkenine göre kaçınma karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür (p=.121; p>0.05).

Baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 15.46±7.05, üniversite 14.36±4.78, lise 15.62±4.62, ortaokul 15.70±5.08 ve ilkokul 15.78±4.50 olduğu görülmüştür. Baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş (p=.005; p<0.05). Bu ilişkinin hangi eğitim düzeyi arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; baba eğitim düzeyi üniversite olan hakemlerin puan ortalamaları, baba eğitim düzeyi ilkokul ve ortaokul olanlara göre düşük olduğu görülmüştür.

Kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 12.75±7.23, üniversite 12.20±4.96, lise 13.10±5.35, ortaokul 14.35±5.77 ve ilkokul 13.59±5.64 olduğu görülmüştür. Baba eğitim düzeyi değişkenine göre kaçınma karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş (p=.001; p<0.05). Bu ilişkinin hangi eğitim düzeyi arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde baba eğitim düzeyi üniversite olan hakemlerin puan ortalamaları, baba eğitim düzeyi ilkokul ve ortaokul olanlara göre düşük olduğu görülmüştür.

Rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 22.07±2.41, üniversite 20.84±3.44, lise 20.09±3.69, ortaokul 20.20±3.42 ve ilkokul 20.19±4.16 olduğu görülmüştür. Baba eğitim düzeyi değişkenine göre rasyonel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür (p=.120; p>0.05).

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 19.10±4.96, üniversite 18.86±3.70, lise 18.73±3.77, ortaokul 18.99±3.30 ve ilkokul 18.44±4.26 olduğu görülmüştür. Baba eğitim düzeyi değişkenine göre sezgisel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür (p=.529; p>0.05).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının yüksek lisans 18.39±4.05, üniversite 17.16±3.92, lise 17.15±4.09, ortaokul 17.73±3.69 ve ilkokul 17.27±3.92 olduğu görülmüştür. Baba eğitim düzeyi değişkenine göre bağımlı karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür (p=.244; p>0.05).

Hakemlerin son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının ilde yaşayanların 20.36±3.66 iken ilçede yaşayanların 20.36±3.89 ve köyde yaşayanların ise 20.08±2.84 olduğu görülmüştür. Son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre rasyonel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür (p=.908; p>0.05).

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının ilde yaşayanların 18.66±3.91 iken ilçede yaşayanların 18.84±3.70 ve köyde yaşayanların ise 19.71±3.34 olduğu görülmüştür. Son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre sezgisel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür (p=.252; p>0.05).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının ilde yaşayanların 17.23±3.98 iken ilçede yaşayanların 17.43±3.94 ve köyde yaşayanların ise 18.60±2.48 olduğu görülmüştür. Son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre bağımlı karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür (p=.117; p>0.05).

Kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının ilde yaşayanların 13.25±5.69 iken ilçede yaşayanların 13.16±5.19 ve köyde yaşayanların ise 13.59±5.64 olduğu görülmüştür. Son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre kaçınma karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür (p=.423; p>0.05).

Anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarının ilde yaşayanların 15.43±4.97 iken ilçede yaşayanların 15.28±4.52 ve köyde yaşayanların ise 15.65±3.92 olduğu görülmüştür. Son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre anlık kendiliğinden karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür (p=.858; p>0.05).

Çizelge 5.10.1. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Puan Ortalamalarının Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Değişkenler		Rasyonel Karar Verme Ort±Ss	Sezgisel Karar Verme Ort±Ss	Bağımlı Karar Verme Ort±Ss	Kaçınma Karar Verme Ort±Ss	Anlık Karar Verme Ort±Ss
Yaş	18-23 ^a	20.32±3.57	18.81±3.69	17.31±3.71	13.28±5.55	15.82±4.59
	24-29 ^b	20.32±3.69	18.71±3.67	17.67±4.10	13.59±5.70	15.24±5.00
	30-35 ^c	20.31±4.25	18.75±4.58	16.31±4.39	12.39±5.14	14.09±4.97
	36 ve üstü ^d	21.15±3.58	18.25±4.48	17.63±3.01	12.97±4.52	15.77±4.58
P Değeri		.543	.817	.600	.175	.002*
Tukey						a-c
Eğitim Düzeyi	Lise ^a	20.22±3.75	18.50±4.16	17.72±3.69	13.44±5.39	15.59±4.50
	Ön lisans ^b	20.26±3.55	19.36±3.37	17.69±3.78	14.33±5.14	16.52±4.78
	Lisans ^c	20.28±3.71	18.57±3.81	16.91±4.00	12.90±5.63	15.01±4.89
	Yüksek Lisans ^d	20.96±3.82	18.82±4.12	18.15±4.02	12.93±5.33	14.77±4.52
	Doktora ^e	23.33±2.50	21.55±3.00	21.00±1.93	14.66±8.23	19.77±4.84
P Değeri		.580	.016*	.000*	.024*	.000*
Tukey			b-c	c-d, c-e	b-c	b-c
Ekonomik Gelir	1500 tl ve altı ^a	20.37±3.68	18.85±3.60	17.64±2.76	13.30±5.31	15.61±3.50
	1501-2000 tl ^b	19.82±3.86	19.28±3.83	17.57±3.24	14.68±5.14	17.04±3.78
	2001-2500 tl ^c	19.91±3.29	18.79±3.12	17.20±2.91	13.88±3.63	15.82±3.89
	2501-3001 tl ^d	20.74±2.98	18.60±3.82	16.93±3.66	12.32±5.33	14.68±3.41
	3001 tl ve üstü ^e	20.85±4.05	18.03±4.59	16.63±3.11	11.98±3.23	13.44±4.32
P Değeri		.031*	.021*	.511	.102	.152
Tukey		b-e	b-e			
Anne Eğitim Durumu	İlkokul ^a	20.34±3.86	18.53±4.03	17.27±3.87	13.32±5.38	15.50±4.63
	Ortaokul ^b	20.33±3.62	18.91±3.53	17.76±3.72	13.49±5.79	15.12±5.10
	Lise ^c	20.19±3.71	18.88±3.87	17.15±3.96	13.28±5.65	15.33±4.80
	Üniversite ^d	20.73±3.23	18.92±3.67	17.04±4.54	12.72±5.12	15.99±4.76
	Yüksek Lisans ^e	23.66±1.15	18.33±2.30	14.66±2.88	5.66±1.15	6.66±0.57
P Değeri		.397	.645	.209	.121	.013*
Tukey						a-e, b-e, c-e, d-e

Çizelge 5.10.1'in Devamı

Baba Eğitim Durumu	İlkokul ^a	20.19±4.16	18.44±4.26	17.27±3.92	13.59±5.64	15.78±4.50
	Ortaokul ^b	20.20±3.42	18.99±3.30	17.73±3.69	14.35±5.77	15.70±5.08
	Lise ^c	20.09±3.69	18.73±3.77	17.15±4.09	13.10±5.35	15.62±4.62
	Üniversite ^d	20.84±3.44	18.86±3.70	17.16±3.92	12.20±4.96	14.36±4.78
	Yüksek Lisans ^e	22.07±2.41	19.10±4.96	18.39±4.05	12.75±7.23	15.46±7.05
P Değeri		.120	.529	.244	.001*	.005*
Tukey					a-d, b-d	a-d, b-d
Son 10 Yıldır Yaşadığı Yer	Köy ^a	20.08±2.84	19.71±3.34	18.60±2.48	14.45±4.63	15.65±3.92
	İlçe ^b	20.36±3.89	18.84±3.70	17.43±3.94	13.16±5.19	15.28±4.52
	İl ^c	20.36±3.66	18.66±3.91	17.23±3.98	13.25±5.69	15.43±4.97
P Değeri		.908	.252	.117	.423	.858
Tukey						

* p<0.05

5.11. Hakemlerin İş ve Mesleki Özelliklerine Göre Karar Verme Stilleri Alt Ölçekleri Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Hakemlik yılı değişkenine göre rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; en yüksek ortalamanın 21.20±3.48 ile 15 yıl ve üstü deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 20.92±2.71 ile 1 yıldan az, 20.46±4.62, 11-15 yıl, 20.43±3.64, 6-10 yıl ve 20.06±3.87 ile 1-5 yıl deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik yılı değişkenine göre rasyonel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş (p=.043; p<0.05). Bu ilişkinin hangi hakemlik yılları arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; 1-5 yıl deneyime sahip hakemlerin puan ortalamaları, 15 yıl ve üstü deneyime sahip olanlara göre düşük olduğu görülmüştür.

Kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; en yüksek ortalamanın 14.26±5.71 ile 1-5 yıl deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 13.66±5.76 ile 11-15 yıl, 12.03±5.17 ile 1 yıldan az, 12.00±4.84 ile 6-10 yıl ve 11.86±5.04 ile 15 yıl ve üstü deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik yılı değişkenine göre kaçınma karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş (p=.000; p<0.05). Bu ilişkinin hangi hakemlik yılları arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; 1-

5 yıl deneyime sahip hakemlerin puan ortalamaları, 1 yıldan az ve 6-10 yıl deneyime sahip olanlara göre yüksek olduğu görülmüştür.

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; en yüksek ortalamanın 19.22 ± 3.14 ile 1 yıldan az deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 19.16 ± 4.53 ile 11-15 yıl, 18.96 ± 3.65 ile 15 yıl ve üstü, 18.62 ± 3.88 ile 1-5 yıl ve 18.49 ± 4.00 ile 6-10 yıl deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik yılı değişkenine göre sezgisel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.215$; $p>0.05$).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; en yüksek ortalamanın 17.82 ± 2.86 ile 15 yıl ve üstü deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 17.79 ± 4.55 ile 11-15 yıl, 17.60 ± 3.92 ile 1-5 yıl, 17.51 ± 3.46 ile 1 yıldan az ve 16.34 ± 4.08 ile 6-10 yıl deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik yılı değişkenine göre bağımlı karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.524$; $p>0.05$).

Anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; en yüksek ortalamanın 15.90 ± 4.96 ile 1-5 yıl deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 15.49 ± 4.38 ile 1 yıldan az, 15.12 ± 5.71 ile 11-15 yıl, 14.43 ± 4.13 ile 6-10 yıl ve 13.93 ± 6.09 ile 15 yıl ve üstü deneyime sahip olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik yılı değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.442$; $p>0.05$).

Anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; kadın bölgesel yardımcı hakemlerinde 16.00 ± 7.39 , B klasman hakemlerinde 14.44 ± 5.47 , B klasman yardımcı hakemlerinde 12.71 ± 3.80 , C klasman hakemlerinde 12.96 ± 3.75 , C klasman yardımcı hakemlerinde 14.35 ± 4.42 , kadın bölgesel hakemlerinde 12.00 ± 2.19 , bölgesel hakemlerde 16.88 ± 3.84 , bölgesel yardımcı hakemlerde 14.33 ± 4.44 ve il hakemlerinde 15.69 ± 4.84 olduğu görülmüştür. Klasman durumu değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki

görülmüş ($p=.000$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi klasmanlar arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; C klasman hakemleri ve B klasman yardımcı hakemlerinin puan ortalamalarının, il hakemi ve bölgesel hakemlerin puan ortalamalarından düşük olduğu görülmüştür.

Rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; kadın bölgesel yardımcı hakemlerinde 18.69 ± 3.94 , B klasman hakemlerinde 21.51 ± 5.22 , B klasman yardımcı hakemlerinde 21.81 ± 2.32 , C klasman hakemlerinde 20.19 ± 2.93 , C klasman yardımcı hakemlerinde 20.38 ± 3.58 , kadın bölgesel hakemlerinde 21.50 ± 0.54 , bölgesel hakemlerde 20.16 ± 3.77 , bölgesel yardımcı hakemlerde 19.65 ± 4.42 ve il hakemlerinde 20.36 ± 3.62 olduğu görülmüştür. Hakemlik yılı değişkenine göre rasyonel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.750$; $p>0.05$).

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; kadın bölgesel yardımcı hakemlerinde 19.69 ± 3.22 , B klasman hakemlerinde 19.44 ± 5.41 , B klasman yardımcı hakemlerinde 18.09 ± 3.99 , C klasman hakemlerinde 17.92 ± 3.63 , C klasman yardımcı hakemlerinde 19.00 ± 3.04 , kadın bölgesel hakemlerinde 18.55 ± 2.61 , bölgesel hakemlerde 18.55 ± 2.61 , bölgesel yardımcı hakemlerde 14.33 ± 4.44 ve il hakemlerinde 18.90 ± 3.80 olduğu görülmüştür. Klasman durumu değişkenine göre sezgisel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.097$; $p>0.05$).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; kadın bölgesel yardımcı hakemlerinde 17.76 ± 4.81 , B klasman hakemlerinde 17.37 ± 4.75 , B klasman yardımcı hakemlerinde 17.53 ± 4.07 , C klasman hakemlerinde 17.07 ± 4.17 , C klasman yardımcı hakemlerinde 17.06 ± 3.54 , kadın bölgesel hakemlerinde 17.00 ± 1.09 , bölgesel hakemlerde 17.00 ± 4.76 , bölgesel yardımcı hakemlerde 17.11 ± 3.99 ve il hakemlerinde 17.37 ± 3.87 olduğu görülmüştür. Klasman durumu değişkenine göre bağımlı karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.996$; $p>0.05$).

Futbol hakemlerinin hakemlik bölgesi değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; 15.22 ± 4.49 ile Marmara Bölgesi,

14.67±4.57 ile İç Anadolu Bölgesi 15.11±5.19 ile Ege Bölgesi, 16.11±5.07 ile Akdeniz Bölgesi, 15.00±4.58 ile Karadeniz Bölgesi, 15.25±4.90 ile Doğu Anadolu Bölgesi ve 16.68±5.14 ile Güney Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmüştür. Hakemlik bölgesi değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.011$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi bölgeler arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde Güney Doğu Anadolu Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarının, İç Anadolu Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür.

Rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; 20.30±3.37 ile Marmara Bölgesi, 20.37±3.80 ile İç Anadolu Bölgesi 20.55±4.08 ile Ege Bölgesi, 20.49±3.60 ile Akdeniz Bölgesi, 20.69±3.38 ile Karadeniz Bölgesi, 19.27±4.69 ile Doğu Anadolu Bölgesi ve 20.63±3.48 ile Güney Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmüştür. Hakemlik bölgesi değişkenine göre rasyonel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.083$; $p>0.05$).

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; 18.64±3.68 ile Marmara Bölgesi, 18.30±4.19 ile İç Anadolu Bölgesi 18.54±4.41 ile Ege Bölgesi, 18.76±3.88 ile Akdeniz Bölgesi, 19.31±3.41 ile Karadeniz Bölgesi, 18.65±3.80 ile Doğu Anadolu Bölgesi ve 19.16±3.56 ile Güney Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmüştür. Hakemlik bölgesi değişkenine göre sezgisel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.354$; $p>0.05$).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; 16.85±3.84 ile Marmara Bölgesi, 17.05±4.43 ile İç Anadolu Bölgesi 17.15±4.13 ile Ege Bölgesi, 16.84±3.87 ile Akdeniz Bölgesi, 18.72±3.12 ile Karadeniz Bölgesi, 17.35±4.31 ile Doğu Anadolu Bölgesi ve 18.24±3.51 ile Güney Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmüştür. Hakemlik bölgesi değişkenine göre bağımlı karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.403$; $p>0.05$).

Kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; 12.10±5.06 ile Marmara Bölgesi, 12.43±5.18 ile İç Anadolu Bölgesi 12.89±6.14 ile Ege Bölgesi, 13.97±5.91 ile Akdeniz Bölgesi, 14.75±4.50 ile Karadeniz Bölgesi, 13.84±5.55 ile Doğu Anadolu Bölgesi ve 14.95±6.00 ile Güney Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmüştür. Hakemlik bölgesi değişkenine göre kaçınma karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür (p=.101; p>0.05).

Hakemlik dışı meslek değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; en yüksek ortalamanın 16.85±4.83 ile serbest meslek grubunda olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 16.09±4.89 özel sektör, 15.40±4.67 öğrenci, 14.26±4.77 memur ve 14.07±4.90 eğitimci hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik dışı meslek değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş (p=.000; p<0.05). Bu ilişkinin hangi meslek grupları arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde özel sektör ve serbest meslek grubunda olan hakemlerin puan ortalamalarının, eğitimci ve memur meslek grubundaki hakemlerin puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; en yüksek ortalamanın 15.80±5.37 ile serbest meslek grubunda olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 13.98±5.56 özel sektör, 13.09±5.44 öğrenci, 12.52±5.43 memur ve 11.62±5.36 eğitimci hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik dışı meslek değişkenine göre kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş (p=.000; p<0.05). Bu ilişkinin hangi meslek grupları arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde serbest meslek grubunda olan hakemlerin puan ortalamalarının, öğrenci, eğitimci ve memur meslek grubundaki hakemlerin puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; en yüksek ortalamanın 21.13±3.54 ile memur meslek grubunda olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 20.68±3.37 eğitimci, 20.34±3.47 serbest meslek, 20.29±3.77 öğrenci ve 19.95±3.76 özel sektördeki hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik dışı meslek

değişkenine göre rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.344$; $p>0.05$).

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; en yüksek ortalamanın 19.47 ± 3.45 ile serbest meslek grubunda olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 19.07 ± 4.02 eğitimci, 18.84 ± 3.76 özel sektör, 18.76 ± 4.02 memur ve 18.55 ± 3.83 öğrenci hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik dışı meslek değişkenine göre sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.353$; $p>0.05$).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; en yüksek ortalamanın 18.31 ± 3.64 ile serbest meslek grubunda olan hakemlerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla 17.43 ± 3.69 memur, 17.35 ± 3.82 öğrenci, 17.18 ± 4.03 özel sektör ve 16.78 ± 4.76 eğitimci hakemlerde olduğu görülmüştür. Hakemlik dışı meslek değişkenine göre bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.190$; $p>0.05$).

Hakemlerin aktif futbol oynama durumu değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; 11.00 ± 4.12 profesyonel, 15.54 ± 4.75 amatör ve 15.28 ± 4.88 hiç oynamadım yanıtını verdikleri görülmüştür. Aktif futbol oynama durumu değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ($p=.015$; $p<0.05$). Bu ilişkinin hangi durumlar arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde profesyonel olarak futbol oynayan hakemlerin puan ortalamalarının, hiç futbol oynamayan ve amatör olarak futbol oynayan hakemlerin puan ortalamalarına göre düşük olduğu görülmüştür.

Rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; hakemlerin 20.33 ± 3.12 'sinin profesyonel, 20.34 ± 3.82 'sinin amatör ve 20.36 ± 3.55 'inin hiç oynamadım yanıtını verdikleri görülmüştür. Aktif futbol oynama durumu değişkenine göre rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.997$; $p>0.05$).

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; hakemlerin 18.22 ± 3.27 'sinin profesyonel, 18.92 ± 3.71 'inin amatör ve 18.52 ± 4.00 'ünün hiç oynamadım

yanıtını verdikleri görülmüştür. Aktif futbol oynama durumu değişkenine göre sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.210$; $p>0.05$).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; hakemlerin 16.55 ± 2.92 'sinin profesyonel, 17.40 ± 3.99 'unun amatör ve 17.24 ± 3.88 'inin hiç oynamadım yanıtını verdikleri görülmüştür. Aktif futbol oynama durumu değişkenine göre bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.665$; $p>0.05$).

Kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda; hakemlerin 13.11 ± 3.88 'inin profesyonel, 13.59 ± 5.56 'sının amatör ve 12.83 ± 5.47 'sinin hiç oynamadım yanıtını verdikleri görülmüştür. Aktif futbol oynama durumu değişkenine göre kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.077$; $p>0.05$).

Çizelge 5.11.1. Hakemlerin İş ve Mesleki Özelliklerine Göre Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Puan Ortalamalarının Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Değişkenler		Rasyonel Karar Verme Ort±Ss	Sezgisel Karar Verme Ort±Ss	Bağımlı Karar Verme Ort±Ss	Kararsız Karar Verme Ort±Ss	Anlık Karar Verme Ort±Ss
Hakemlik Yılı	1 yıldan az ^a	20.92±2.71	19.22±3.14	17.51±3.46	12.03±5.17	15.49±4.38
	1-5 yıl ^b	20.06±3.87	18.62±3.88	17.60±3.92	14.26±5.71	15.90±4.96
	6-10 yıl ^c	20.43±3.64	18.49±4.00	16.34±4.08	12.00±4.84	14.43±4.13
	11-15 yıl ^d	20.46±4.62	19.16±4.53	17.79±4.55	13.66±5.76	15.12±5.71
	15 yıl ve üstü ^e	21.20±3.48	18.96±3.65	17.82±2.86	11.86±5.04	13.93±6.09
P Değeri		.043*	.215	.524	.000*	.442
Tukey		b-e			a-b, b-c	
Klasman Durumu	İH ^a	20.36±3.62	18.90±3.80	17.37±3.87	13.52±5.57	15.69±4.84
	BYH ^b	19.65±4.42	17.34±4.26	17.11±3.99	12.04±4.88	14.33±4.44
	BH ^c	20.16±3.77	18.55±2.61	17.00±4.76	14.51±6.01	16.88±3.84
	KBH ^d	21.50±0.54	18.50±0.54	17.00±1.09	12.50±2.73	12.00±2.19
	CKYH ^e	20.38±3.58	19.00±3.04	17.06±3.54	14.06±5.95	14.35±4.42
	CKH ^f	20.19±2.93	17.92±3.63	17.07±4.17	10.34±3.70	12.96±3.75
	BKYH ^g	21.81±2.32	18.09±3.99	17.53±4.07	11.09±4.11	12.71±3.80

Çizelge 5.11.1'in devamı

	BKH ^h	21.51±5.22	19.44±5.41	17.37±4.75	11.37±5.38	14.44±5.47
	KBYH ⁱ	18.69±3.94	19.69±3.22	17.76±4.81	14.76±6.82	16.00±7.39
P Değeri		.750	.097	.996	.001*	.000*
Tukey					a-f, c-f	a-f, a-g, c-f, c-g
Hakemlik Bölgesi	Marmara ^a	20.30±3.37	18.64±3.68	16.85±3.84	12.10±5.06	15.22±4.49
	İç Anadolu ^b	20.37±3.80	18.30±4.19	17.05±4.43	12.43±5.18	14.67±4.57
	Ege ^c	20.55±4.08	18.54±4.41	17.15±4.13	12.89±6.14	15.11±5.19
	Akdeniz ^d	20.49±3.60	18.76±3.88	16.84±3.87	13.97±5.91	16.11±5.07
	Karadeniz ^e	20.69±3.38	19.31±3.41	18.72±3.12	14.75±4.50	15.00±4.58
	Doğu Anadolu ^f	19.27±4.69	18.65±3.80	17.35±4.31	13.84±5.55	15.25±4.90
	Güney Doğu ^g	20.63±3.48	19.16±3.56	18.24±3.51	14.95±6.00	16.68±5.14
P Değeri		.083	.354	.403	.101	.011*
Tukey						b-g
Hakemlik Dışı Meslek	Eğitimci ^a	20.68±3.37	19.07±4.02	16.78±4.76	11.62±5.36	14.07±4.90
	Memur ^b	21.13±3.54	18.76±4.02	17.43±3.69	12.52±5.43	14.26±4.77
	Özel Sektör ^c	19.95±3.76	18.84±3.76	17.18±4.03	13.98±5.56	16.09±4.89
	Öğrenci ^d	20.29±3.77	18.55±3.83	17.35±3.82	13.09±5.44	15.40±4.67
	Serbest Meslek ^e	20.34±3.47	19.47±3.45	18.31±3.64	15.80±5.37	16.85±4.83
P Değeri		.344	.353	.190	.000*	.000*
Tukey					a-e, b-e, d-e	a-c, a-e b-c, b-e
Aktif Futbol Oynama Durumu	Amatör ^a	20.34±3.82	18.92±3.71	17.40±3.99	13.59±5.56	15.54±4.75
	Profesyonel ^b	20.33±3.12	18.22±3.27	16.55±2.92	13.11±3.88	11.00±4.12
	Hiç Oynamadım ^c	20.36±3.55	18.52±4.00	17.24±3.88	12.83±5.47	15.28±4.88
P Değeri		.997	.210	.665	.077	.015*
Tukey						a-b, b-c

* p<0.05

5.12. Hakemlerin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri Alt Ölçekleri Açısından T Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Çizelge 5.12.1 incelendiğinde kadınların anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 14.05±4.68 iken; erkeklerin 15.54±3.10 olduğu görülmüştür. Kadın ve

erkek hakemlerin anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde erkekler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p=.002$; $p<0.05$).

Cinsiyet değişkenine göre kadınların kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 11.83 ± 5.18 iken; erkeklerin 13.42 ± 5.54 olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek hakemlerin kaçınma karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde erkekler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p=.003$; $p<0.05$).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması kadınların 16.25 ± 3.42 iken; erkeklerin 17.44 ± 3.97 olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek hakemlerin bağımlı karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde erkekler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p=.001$; $p<0.05$).

Rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması kadınların 20.17 ± 3.10 iken erkeklerin 20.37 ± 3.76 olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek hakemlerin rasyonel karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($p=.599$; $p>0.05$).

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması kadınların 19.24 ± 3.36 , erkeklerin ise 18.69 ± 3.88 olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek hakemlerin sezgisel karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($p=.162$; $p>0.05$).

Medeni durum değişkenine göre evli hakemlerin rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 20.99 ± 3.84 , bekar hakemlerin ise 20.20 ± 3.66 olduğu görülmüştür. Evli ve bekar hakemlerin rasyonel karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde evli hakemler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p=.006$; $p<0.05$).

Anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması evli hakemlerin 14.22 ± 4.80 , bekar hakemlerin ise 15.67 ± 4.78 olduğu görülmüştür. Evli ve bekar hakemlerin anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde bekar hakemler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p=.000$; $p<0.05$).

Sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması evli hakemlerin 19.09 ± 4.01 , bekar hakemlerin ise 18.66 ± 3.79 olduğu görülmüştür. Evli ve bekar hakemlerin sezgisel karar

verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($p=.147$; $p>0.05$).

Bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması evli hakemlerin 17.29 ± 4.16 , bekar hakemlerin 17.34 ± 3.88 olduğu görülmüştür. Evli ve bekar hakemlerin bağımlı karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($p=.881$; $p>0.05$).

Kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması evli hakemlerin 13.28 ± 5.30 , bekar hakemlerin 13.26 ± 5.58 olduğu görülmüştür. Evli ve bekar hakemlerin kaçınma karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($p=.977$; $p>0.05$).

Spor ortamına göre kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 12.38 ± 4.78 iken; spor dışı ortama göre 14.47 ± 6.30 olduğu görülmüştür. Şiddet yeri değişkeni ile kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması arasında spor dışı ortamda şiddet gören hakemler lehine istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p=.018$; $p<0.05$).

Şiddet yeri değişkenine baktığımızda spor ortamına göre rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 20.89 ± 3.69 iken; spor dışı ortama göre 21.27 ± 2.21 olduğu görülmüştür. Şiddet yeri değişkenine göre rasyonel karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.436$; $p>0.05$).

Şiddet yeri değişkeni açısından spor ortamına göre sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 19.28 ± 3.50 , spor dışı ortama göre ise 19.31 ± 3.07 olduğu görülmüştür. Şiddet yeri değişkenine göre sezgisel karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.947$; $p>0.05$).

Şiddet yeri değişkeni açısından spor ortamına göre bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 17.72 ± 4.07 , spor dışı ortama göre ise 18.17 ± 3.37 olduğu görülmüştür. Şiddet yeri değişkenine göre bağımlı karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.441$; $p>0.05$).

Spor ortamına göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 14.85 ± 4.68 iken spor dışı ortama göre 15.74 ± 4.68 olduğu görülmüştür. Şiddet yeri değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.207$; $p>0.05$).

Şiddet görme durumuna evet şiddet görüyorum yanıtını verenlerin bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 18.05 ± 3.72 iken; hayır şiddet görmüyorum yanıtını verenlerin ise 17.18 ± 3.96 olduğu görülmüştür. Şiddet görme durumu değişkeni bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması arasında evet şiddet görüyorum yanıtını verenler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p=.006$; $p<0.05$).

Şiddet görme durumuna evet şiddet görüyorum yanıtını verenlerin rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 20.97 ± 3.23 iken; hayır şiddet görmüyorum yanıtını verenlerin ise 20.22 ± 3.78 olduğu görülmüştür. Şiddet görme durumu değişkeni ile rasyonel karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.111$; $p>0.05$).

Şiddet görme durumuna evet şiddet görüyorum yanıtını verenlerin sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 19.37 ± 3.24 iken; hayır şiddet görmüyorum yanıtını verenlerin ise 18.62 ± 3.94 olduğu görülmüştür. Şiddet görme durumu değişkeni ile sezgisel karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.075$; $p>0.05$).

Şiddet görme durumuna evet şiddet görüyorum yanıtını verenlerin kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 13.26 ± 5.50 , hayır şiddet görmüyorum yanıtını verenlerin ise 13.27 ± 5.53 olduğu görülmüştür. Şiddet görme durumu değişkeni ile kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.992$; $p>0.05$).

Şiddet görme durumuna evet şiddet görüyorum yanıtını verenlerin anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması 15.32 ± 4.65 , hayır şiddet görmüyorum yanıtını verenlerin ise 15.41 ± 4.85 olduğu görülmüştür. Şiddet görme durumu değişkeni ile anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür ($p=.810$; $p>0.05$).

Çizelge 5.12.1 Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Puan Ortalamalarının T Testi Analizi Sonuçları

Değişkenler		Rasyonel Karar Verme Ort±Ss	Sezgisel Karar Verme Ort±Ss	Bağımlı Karar Verme Ort±Ss	Kaçınma Karar Verme Ort±Ss	Anlık Karar Verme Ort±Ss
Cinsiyet	Kadın	20.17±3.10	19.24±3.36	16.25±3.42	11.83±5.18	14.05±4.68
	Erkek	20.37±3.76	18.69±3.88	17.44±3.97	13.42±5.54	15.54±3.10
P Değeri		.599	.162	.001*	.003*	.002*
Medeni Durum	Evli	20.99±3.84	19.09±4.01	17.29±4.16	13.28±5.30	14.22±4.80
	Bekar	20.20±3.66	18.66±3.79	17.34±3.88	13.26±5.58	15.67±4.78
P Değeri		.006*	.147	.881	.977	.000*
Şiddet Görülen Ortam	Spor Ortamı	20.89±3.69	19.28±3.50	17.72±4.07	12.38±4.78	14.85±4.68
	Spor Dışı Ortam	21.27±2.21	19.31±3.07	18.17±3.37	14.47±6.30	15.74±4.68
P Değeri		.436	.947	.441	.018*	.207
Şiddet Görme Durumu	Evet	20.97±3.23	19.37±3.24	18.05±3.72	13.26±5.50	15.32±4.65
	Hayır	20.22±3.78	18.62±3.94	17.18±3.96	13.27±5.53	15.41±4.85
P Değeri		.111	.075	.006*	.992	.810

* p<0.05

5.13. Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki Katsayıları

Çizelge 5.13.1. incelendiğinde karar verme stilleri arasında bütün alt boyutlarda anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Rasyonel karar verme stili ile sezgisel karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.553$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Rasyonel karar verme stili ve bağımlı karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.320$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Rasyonel karar verme stili ve kaçınma karar verme stili arasındaki ilişki negatif ($r=-.081$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Rasyonel karar verme stili ve anlık-kendiliğinden karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.069$) ve 0.05 düzeyinde anlamlıdır. Sezgisel karar verme stili ve bağımlı karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.403$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Sezgisel karar verme stili ve kaçınma karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.191$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Sezgisel karar verme stili ve anlık-kendiliğinden karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.314$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Bağımlı karar verme stili ve kaçınma karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.337$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Bağımlı karar verme stili ve anlık-kendiliğinden karar verme stili arasındaki

ilişki pozitif ($r=.243$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Kaçınma karar verme stili ve anlık-kendiliğinden karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.538$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Çizelge 5.13.1. Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Korelasyon Analizi

		Rasyonel	Sezgisel	Bağımlı	Kaçınma	Anlık
Rasyonel	Pearson Korelasyonu Sig. (2-tailed)	1	.553** .000	.320** .000	-.081** .007	.069* .021
Sezgisel	Pearson Korelasyonu Sig. (2-tailed)	.553** .000	1	.403** .000	.191** .000	.314** .000
Bağımlı	Pearson Korelasyonu Sig. (2-tailed)	.320** .000	.403** .000	1	.337** .000	.243** .000
Kaçınma	Pearson Korelasyonu Sig. (2-tailed)	-.081** .007	.191** .000	.337** .000	1	.538** .000
Anlık	Pearson Korelasyonu Sig. (2-tailed)	.069* .021	.314** .000	.243** .002	.538** .003	1

Not: (**) korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır. $p<.01$

Not: (*) korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır. $p<.05$

5.14. Psikolojik Dayanıklılık ve Şiddet Eğilimi ile Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki Katsayıları

Çizelge 5.14.1. İncelendiğinde psikolojik dayanıklılık ve şiddet eğilimi ile karar verme stilleri arasında genel olarak anlamlı ilişkiler oluşmuştur. Psikolojik dayanıklılık ve rasyonel karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.259$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Psikolojik dayanıklılık ve sezgisel karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.174$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Psikolojik dayanıklılık ve bağımlı karar verme stili ölçeği arasındaki ilişki pozitif ($r=.094$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Psikolojik dayanıklılık ve kaçınma karar verme stili arasındaki ilişki negatif ($r=-.088$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Psikolojik dayanıklılık ve anlık-kendiliğinden karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.938$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Şiddet eğilimi ve rasyonel karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.034$) ancak anlamsızdır. Şiddet eğilimi ve sezgisel karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.170$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Şiddet eğilimi ve bağımlı karar verme stili ölçeği arasındaki ilişki pozitif ($r=.161$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Şiddet eğilimi ve kaçınma karar verme

stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.244$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Şiddet eğilimi ve anlık-kendiliğinden karar verme stili arasındaki ilişki pozitif ($r=.231$) ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Çizelge 5.14.1. Psikolojik Dayanıklılık ve Şiddet Eğilimi ile Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Korelasyon Analizi

		Rasyonel	Sezgisel	Bağımlı	Kaçınma	Anlık
Psikolojik Dayanıklılık	Pearson Korelasyonu	.259*	.174*	.094*	-.088*	.938*
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.002	.003	.002
Şiddet Eğilimi	Pearson Korelasyonu	.034	.170*	.161*	.244*	.231*
	Sig. (2-tailed)	.255	.000	.000	.000	.000

Not: (*) korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır. $p<.01$

5.15. Psikolojik Dayanıklılık ve Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişki Katsayıları

Çizelge 5.15.1. incelendiğinde psikolojik dayanıklılık ve şiddet eğilimi arasındaki ilişki negatif ($r=-.015$) ancak anlamsızdır.

Çizelge 5.15.1. Psikolojik Dayanıklılık ve Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Korelasyon Analizi

		Şiddet Eğilimi
Psikolojik Dayanıklılık	Pearson Korelasyonu	-.015
	Sig. (2-tailed)	.611

6. TARTIŞMA

6.1. Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Hakemlerin Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Yaş değişkeni açısından psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Yaşlara göre verilere bakıldığında; psikolojik dayanıklılık puanlarının hakemler içinde en küçük yaş grubu olan 18-23 yaş aralığındaki hakemlerden başlayarak yaş arttıkça puan ortalamalarının giderek yükseldiği ve en yüksek puanın da 30-35 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Her ne kadar literatürde yaşı psikolojik dayanıklılık açısından bir fark yaratmadığını belirten çalışmalar olsa da (Bektaş ve Özben 2016, Genç 2014, Karataş 2016, Sezgin 2012) bizim ulaştığımız bu bulgu psikolojik dayanıklılığın zaman içinde gelişim gösteren bir süreç olduğu (Masten ve Reed 2002) bilgisini desteklemiştir. Araştırmamızda ilginç değerlendirilen sonuç ise; 35 yaşa kadar dayanıklılık puanları artarken, 35 yaş sonrası olan 36 yaş ve üzerinde tekrar düşüşe geçtiği görülmüştür. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde; akademik personelle yapılan çalışmada da 30-35 yaş aralığında yüksek bulunmuş, sonrası hafif düşmüş ancak 51 yaş ve üzeri bireylerde yine arttığı gözlenmiştir (Tümlü ve Receptoğlu 2013) Akademisyenlerle yapılan bu çalışmada 40-50 yaş aralığında düşük olması ve sonrası yükselmesi akademisyenlerin doçentlik kariyer çalışmalarının yoğunlaştığı süreç olmasına yüksek görülmesinin nedeni olarak da deneyimlerin artışına bağlanmıştır. Bizim çalışmamızda incelediğimiz değişkenlerden; ekonomik düzey, eğitim durumu ve anne ve baba eğitim düzeyinin yükselmesiyle psikolojik dayanıklılığın anlamlı derecede yüksek görüldüğü bulgularımızla yaş ile ilgili sonuçlarımızı yorumlayacak olursak. Genç yaştakilerin hakem olma hedefleriyle bu amaca ulaşma ve sonrası hakemlikte yapılan iyileştirmeler ve artık 36 yaştan itibaren mesleki beklentilere ulaşma ve artık rutini yaşamalarından kaynaklı bir sonuç olmuş olabileceği. Ayrıca yaş dönem özellikleriyle duygusal süreçlerin irdelenerek, işle ilgili de yeni hedeflerin hakemlerce seçilip seçilmediğini araştıran çalışmaların tasarlanarak daha detaylı çalışılması gerektiği düşünülmüştür. Yine kaynaklara bakıldığında psikolojik dayanıklılığı etkileyen faktörler olarak çok sevilen birinin kaybı, kaza vb travma durumları, iş yaşamında karşılaşılan riskler, fiziksel güçlülük, sosyalite, zekâ, iletişim becerisi ve öz yeterlilik, sağlık gibi çeşitli kişisel özelliklerin de etkili olduğunu (Tümlü ve Receptoğlu 2013) çalışmalarda özellikle

yaşla birlikte kişilerin fiziksel güç algısı gibi bu özelliklere bakarak değerlendirmenin sonuçların yorumunda katkı sağlayacağı önerisi uygun bulunmuştur.

Yaptığımız çalışmada eğitim düzeyi değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde gruplar arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Psikolojik dayanıklılık ölçek puanları lise eğitim düzeyindeki hakemlerin puan ortalamasının en düşük olduğu görülmüş, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi şeklinde eğitim düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılık puanlarında anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür. Literatüre bakıldığında araştırma sonuçlarımıza benzer sonuçlar (Soyer ve diğ. 2013, Genç 2014, Bektaş ve Özben 2016, Soysal 2016) bulunmuştur. Eğitim düzeyi açısından bulgularımızı yorumlayacak olursak; meslek ve ekonomik açıdan iyi durumda olmanın psikolojik dayanıklılık açısından olumlu yönde etki ettiği bilgileri (Ağırkan ve Kağan 2017) göz önüne alındığında eğitim durumu yükseldikçe hedef ve beklentilerine ulaşma gibi daha iyi olanaklara sahip olmayı sağladığı ve nihayetinde de psikolojik iyilik halini desteklediğini düşündürmüştür.

Ekonomik gelir düzeyine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde gruplar arasında anlamlı derecede farklılıklar olduğu saptanmıştır. Bu veriler incelendiğinde ekonomik gelir düzeyi yükseldikçe psikolojik dayanıklılık düzeyinin de arttığı sonucuna varılmıştır. Yapılan çalışmalara bakıldığında çalışmalarımızı destekleyen araştırmaların yanı sıra (Bektaş ve Özben 2016, Sezgin 2012, Güngörmüş ve diğ. 2015, Yöndem ve Bahtiyar 2016) ekonomik açıdan bir katkısı olmadığını bildiren çalışmaların da (Soysal 2016) olduğu görülmüştür. Ekonomik durumun psikolojik olarak iyi olma halini desteklediği (Korkut-Owen ve diğ. 2017, Özer ve Deniz 2014) bu sonucun psikolojik dayanıklılığı arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Yaptığımız çalışma incelendiğinde; son 10 yıldır yaşadığı yer değişkenine göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Bu farklılığın nereden kaynaklandığını anlamak için yapılan Tukey testi sonucunda; son 10 yıldır köyde ve ilde yaşayan hakemlerin puan ortalaması ilçede yaşayan hakemlere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Bunu destekleyen çalışmalarda üniversite öğrencilerinin büyükşehirde yaşayanların psikolojik dayanıklılık düzeyleri köyde yaşayanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır (Sezgin 2012). Algılanan sosyal desteğin psikolojik dayanıklılığında üzerinde önemli etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Sakarya ve Güneş

2013). İlde yaşayan hakemlerin ilçede yaşayanlara göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarından düşük olmasının nedeni olarak; ilçede sosyal ilişkilerin ve sosyal destek sistemlerinin güçlü olmasından kaynaklı olmuş olabileceği, köyde yaşayanların ise köy yaşantısının sosyo-kültürel açıdan beklentilere cevap verememesinden kaynaklı olabileceğini düşündürmüştür

Hem anne ve hem de baba eğitim durumu değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde herhangi bir farklılık saptanmamıştır. Yapılan diğer çalışmalarda ise; anne/baba eğitim durumu arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir (Dündar 2016, Sezgin 2012, Güngörmüş ve diğ. 2015). Anne baba eğitim düzeyine göre psikolojik dayanıklılık puanlarında farklılık olduğunu bulan çalışmaların bizim çalışmamızdan farkı; yapılan diğer çalışmalarda katılımcıların yaşları ile bizim çalışmamızdaki katılımcı hakemlerin yaşlarının bir birinden farklı olmasından kaynaklı olabileceği düşünülmüştür.

6.2. Hakemlerin Şiddete Maruziyet Durumları ve Sosyo-Demografik Özelliklere Ait Psikolojik Dayanıklılık Bulguların Tartışılması

Cinsiyet değişkeni ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki incelendiğinde kadınlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yapılan benzer çalışmalarda akademik personelin psikolojik dayanıklılığı cinsiyet değişkeni ile incelendiğinde anlamlı farklılıklar bulunmamasına rağmen, kadınların puan ortalaması erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır (Tümlü ve Receptoğlu 2013). Çocuk katılımcılar ile gerçekleştirilen diğer bir çalışmada ise; psikolojik dayanıklılık puanlarında cinsiyet açısından bir fark olmadığı saptanmıştır (Wang ve diğ. 2017). Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2012 yılı verilerinde dünyada iş yaşamına katılan kadın oranının (%51,6) neredeyse yarısı oranında Türkiye’de kadının iş yaşamına %29,5 oranında katıldığı. Yine ülkemizde erkeğin işe katılma oranının ise %71 olduğu aktarılmıştır (Karagün 2014). Kadınların iş yaşamına girişi ile ev işi ve çalışma miktarı nedeniyle erkeklere oranla iki kat daha fazla psikolojik hastalık yaşadığı (Altınel 2008) bilgilerinin aksine; kadının çalışması ile ekonomik açıdan bağımsız olması, işe yaradığını düşünmesi sonucunda da kendilik saygısının arttığı ve psikolojik açıdan iyi hissettiği belirtilmiş (Dökmen 1997). Bu bilgilerle araştırmamız sonuçlarını toplumsal cinsiyet rolleri açısından değerlendirecek olursak; bu çalışmada katılımcı kadınların hakem ve özellikle de futbol hakemi olması, ülkemizde düşük düzeydeki iş yaşamına katılan

kadınlar arasında olması, sporda aktif yer alması ve özellikle kadının rolü açısından çok da kadınlara uygun görülmeyen futbol branşında yer alması, özellikle futbolda denetleyici rolünde kadın hakem olarak yer almasının; iş ve toplumsal açıdan zoru başarmanın getirdiği psikolojik dayanıklılık olduğu düşünülmüştür.

Medeni durum değişkenine göre bakıldığında evli hakemlerin psikolojik dayanıklılıklarının bekar olanlara göre daha yüksek olduğu, evli ve bekar hakemlerin psikolojik dayanıklılık puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bulunan bu farklılığın da bekar erkekler de daha fazla olduğu saptanmıştır. Literatür incelendiğinde yaptığımız çalışmanın aksine, medeni durum ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında herhangi fark saptanamayan çalışmalar (Tümlü ve Receptoğlu 2013, Bektaş ve Özben 2016, Soysal 2016, Genç 2014) olduğu gibi, öğretmenler üzerine yapılan bir çalışmada ise elde ettiğimiz bulguların tam tersi yönde bekar öğretmenlerin psikolojik dayanıklılığının evlilere göre daha yüksek bulunmuş. Oluşan bu farklılığın da zorunlu görev gereği tek başlarına ailelerinden uzakta şark görevlerine gittiklerinden, tek başlarına yaşamalarının psikolojik dayanıklılık düzeylerini arttırdığı öne sürülmüştür (Karataş 2016). Cinsiyetler açısından evliliğin yansımalarıyla ilgili literatür bilgilere bakıldığında; evliliğin kadın açısından bekarlığın da erkekler açısından bir tür psikolojik hastalık kaynağı olduğu. Evlilik ile birlikte kadının sorumluluklarının artışı ile birlikte stres artışı ve tükenme oluştuğu (Lips 2001). Bu bilgilerle bakıldığında daha detaylı incelemelerin yapılmasının gerektiği düşünülmüştür. Ayrıca bu çalışma sonuçlarımızdan; evli futbol hakemlerinin hayatı paylaşma ve birlikte karar verme ile evli hakemlerin psikolojik dayanıklılığının artmış olabileceği, kadın ve erkek cinsiyet ve medeni durumu değerlendiren detaylı çalışmaların planlanmasının önerilmesi uygun bulunmuştur. Şiddet görülen ortam ile psikolojik dayanıklılık puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

Şiddet görme durumlarına göre psikolojik dayanıklılık değişkeni arasında ilişki incelendiğinde şiddet görenler lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Literatüre bakıldığında şiddet görme durumlarına göre psikolojik dayanıklılığı araştıran çalışmalara rastlanmamıştır. Ancak şiddet görme durumuna göre sporcularda öfke inceleyen bir çalışmada; şiddet görenlerin görmeyenlere göre öfkeleri yüksek bulunmuştur. Özellikle şiddet görenler lehine öfkenin dışarı yansıtılması anlamlı olsa da, öfke kontrol puanlarının

şiddet gören ve görmeyenler açısından anlamlı bir farklılık oluşturmaması da bir nevi dayanıklılığa işaret ettiği ve dolayısıyla bizim bu bulgularımızı desteklediği düşünülmüştür (Karagün ve Çağlayan 2014). Olumsuz durumlarla karşılaşmanın bir tür deneyim sağladığı ve özellikle olumsuz yaşantılarla baş etme sonucunda başarıya ulaşıldığı. Yani şiddet görme durumunun da olumsuz yaşam olaylarını deneyimleme ve başa çıkmada destekleyici olmuş olabileceği ve bir tür psikolojik dayanıklılığı arttırdığını düşündürmüştür. Yapılan çalışmalar sosyal destek ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir (Terzi 2008). Hakemlerin spor ortamlarının doğası gereği ekip çalışmalarının etkisi, ayrıca mesleki yaşamlarında düzenli antrenman yapmaları da göz önüne alındığında ve egzersiz yapmanın serotonin hormonunu salgılattığı, sosyal kaygı sorunlarıyla baş etmede ve benlik saygısı artışında destekleyici olduğu (Karagün ve diğ. 2010, Müftüoğlu 2005). Hakemlerin yaptıkları egzersizlerin yarışma içerikli olmamasının literatürdeki yarışma içeriği olmadan yapılan egzersizlerin kişinin öz yeterliliği desteklediği, olumlu düşünce geliştirdiği, öz yeterlilik inancıyla birlikte benlik saygısı arttığı ve dolayısıyla iyi hissetme duygusunu desteklediği (Bond ve diğ. 2002, Gosselin ve Taylor 2002, Plante ve diğ. 2000) bilgileriyle bakıldığında hakemlerin aktif yaşam içinde olmaları, egzersiz programlarına katılmalarının da psikolojik dayanıklılıklarında etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu duruma alışırsak kendini korumak adına psikolojik dayanıklılık konusunda kendilerini geliştirmesinden kaynaklanıyor olabileceği ve daha detaylı çalışmaların planlanmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

6.3. Hakemlerin İş ve Meslek Özelliklerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Futbol hakemlerinin psikolojik dayanıklılıkları ile hakemlik yılı ve klasman durumları arasında herhangi bir farklılık saptanmamıştır. Literatür incelendiğinde hakemler ile ilgili bu konuda çalışma eksikliği göze çarpmıştır. Çalışmamızla benzer sonuçlar elde eden çalışmalar incelendiğinde; iş tecrübesi ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında farklılık saptanamamasına rağmen daha iş tecrübesi fazla ve ünvanı daha yüksek olanların psikolojik dayanıklılık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır (Tümlü ve Receptoğlu 2013, Genç 2014, Sezgin 2012, Karataş 2016). Yaptığımız çalışmada psikolojik dayanıklılıkta en yüksek değer bölgesel yardımcı hakemlerde saptanmış ve bu sonuç çalışmaya katılan en

yüksek klasman olan B klasman hakemlerinden de yüksek olması beklenmeyen bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

Futbol hakemlerinin hakemlik bölgesi değişkenine göre psikolojik dayanıklılıkları ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür. Karadeniz Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarının Marmara, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri hakemlerinin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. Coğrafik bölgelere göre psikolojik dayanıklılığı araştıran bir çalışmaya rastlanılmamış olsa da; Türk Aile Yapısı Araştırması (2006) kapsamında hane geliri 2500 TL ve üstünde olan ailelerin en fazla İstanbul (%9), sonrasında ise Doğu Karadeniz (%5) şeklinde sıralandığı görülmüştür. Ailelerin aylık hane gelirlerine bakıldığında; Karadeniz bölgesinin Marmara'dan sonra ikinci sırada yer aldığı görülmüş. Marmara bölgesinde aylık hane geliri Karadeniz Bölgesine göre yüksek olmasına rağmen psikolojik dayanıklılık açısından Karadeniz bölgesindeki hakemlerin yüksek puana sahip olmalarının nedeni olarak Marmara bölgesinin en fazla göç alması, bölgenin nüfusunun kalabalık olmasından kaynaklı kent sorunları, göç ile gelen bireylerin sosyal açıdan sorun yaşanması, gecekondulaşma (Başbakanlık 2010). Özellikle büyükşehirde sosyal destek ve iletişim açısından Karadeniz bölgesine göre daha sınırlı olmasından kaynaklı olabileceği düşünülmüştür.

Aktif futbol oynama durumu değişkenine göre bakıldığında; psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları profesyonel futbol oynayanlarda en yüksek, sonrasında da amatör futbol oynayanlarda ve en düşük puanların da hiç futbol oynayanlarda olduğu ve bu puanlar arasındaki farkların da anlamlı olduğu görülmüştür. Bu çalışmamızla benzer bir sonuçta; ortaöğretim öğrencileri ile yapılan bir çalışmada spora katılımın psikolojik dayanıklılığı arttırdığı ortaya konulmuştur (Bar 2016). Elde ettiğimiz verilerle birlikte psikolojik dayanıklılığın zaman içinde değişim gösteren bir süreç olduğu (Masten ve Reed 2002) ve bu süreçinde spor yaparak arttığı desteklenmiştir. Benzer bir çalışma beden eğitimi öğretmenlerine gerçekleştirilmiş ve fiziksel aktivite arttıkça psikolojik dayanıklılığın arttığı tespit edilmiş olup, fiziksel aktivitenin düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılığın arttığı belirtilmiştir (Özkara ve diğ. 2016). Bu verilerden yola çıkarak aktif futbol oynama ya da spor yapmanın sağlığa katkısı olduğu, bireylerin psikolojik dayanıklılığını faydalı yönde geliştirdiği söylenebilir.

Yaptığımız çalışmada hakemlik dışı meslek değişkenine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür. Psikolojik dayanıklılık puanlarının eğitimci olan grupta yüksek çıktığı en düşük dayanıklılık puanlarının da öğrenci olanlarda olduğu görülmüştür. Bu farkında öğrenci olan hakemlerin çalışmadıkları için başka bir gelirlerinin olmaması, diğer katılımcıların ise geliri olan hakemlik dışı iş yapmaları, hakemlik dışı gelir sağlayan bir işe sahip olmanın psikolojik dayanıklılıkta etkili olmuş olabileceğini düşündürmüştür. Bizim bulgularımız ekonomik düzeyi düşük olanların daha fazla ilişkilerini düzelttikleri ve daha dayanıklı oldukları yönündeki bilgilerle çelişmektedir (Ataş Teker 2015). Literatür incelendiğinde hakemler ile ilgili bu konuda çalışma eksikliği göze çarpmıştır. Konu hakkında daha kesin bilgilere ulaşmak için detaylı çalışmaların yapılması uygun görülmüştür.

6.4. Hakemlerin Şiddete Maruziyet ve Sosyo-Demografik Değişkenlerine Göre Şiddet Eğilimi Bulgularının Tartışılması

Kadın ve erkek hakemlerin şiddet eğilimi puanları analiz edildiğinde erkekler lehine ileri derecede anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığında kadınlara oranla şiddet eğilimlerinin erkeklerde yüksek olduğu bulgusuna ulaşan ve bizim araştırma bulgularımızı destekleyen çalışmaların olduğu (Karagün 2015, Koçer 2012). Bu çalışma sonuçlarını destekler şekilde erkeklerin kızlara göre daha fazla şiddete yöneldikleri kızların şiddetten kaçınma eğilimleri erkeklere göre daha yüksek bulan çalışmalar da mevcuttur (Haskan 2009). Şiddet eğilimlerinin erkeklerde daha yüksek olmasının nedeni; toplumsal cinsiyet öğrenmelerle kızların uyumlu, yumuşak, erkeklerin ise daha saldırgan tutum ortaya koymaya dönük yetiştirilmesinin sonucu olabildiği, kadınların örtük şiddet yaşayabildiği belirtilmiştir (Astin ve diğ. 2003, Giles ve Heyman 2005, Karagün 2015, Lopez ve Emmer 2002, Thomas ve Smith 2004). Araştırma verilerimizin aksine şiddet eğilimi açısından cinsiyete göre fark bulmayan araştırmaların da olduğu görülmüştür (Arpacı 2011, Aydın ve diğ. 2015). Hakemlerde şiddet eğilimi olduğu gibi taraftarlarda da şiddet eğiliminin erkeklerde dikkat çekici boyutta olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaların tümü incelendiğinde şiddeti çok boyutlu incelemek gerektiği, tek başına bir değişken ile farklılık gösterse de sadece cinsiyete indirgenmemesi gerektiği düşünülmüştür.

Evli veya bekar hakemlerin şiddet eğilimi puanları analiz edildiğinde anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Çalışma bulgularımızı destekleyen bir başka çalışmada ise; genç erişkinlerin şiddet eğilimi ile medeni durumu arasında herhangi anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Çetin 2016). Her ne kadar kadına yönelik şiddet çalışmaları, aile içi şiddetin yaygın olduğunu gösterse de, bu çalışmamızdaki veriler medeni duruma göre bir farklılık yaratmaması sonucu yorumlandığında şiddet eğiliminin öğrenilen bir olgu olduğu bu yüzden de medeni durum ile bir ilgisi olmadığı ileri sürülebilir.

Şiddet görme durumu değişkeni ile şiddet eğilimi puan ortalaması arasında evet şiddet görüyorum yanıtını veren hakemler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Literatür çalışmaları incelendiğinde de bu bulgularımızı destekler nitelikte sonuçların olduğu görülmüştür (Karagün 2015). Hakemler maçı yöneten karar mercileri olduğundan, spor seyircisinin hoşuna gitmeyen doğru kararlar verdiği dahi tepki görmektedir. Çalışmamızdan çıkan sonuçta bu doğrultuda olduğu söylenebilir. Şiddet görülen ortam açısından bakıldığında; şiddet eğilimi puan ortalamasının spor ortamında şiddet gören hakemler lehine istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu bulgularımızın aksine yapılan araştırmalarda ise; şiddet görülen ortamın spor ortamı veya spor dışı ortam olmasının şiddete eğilim açısından anlamlı bir farklılık yaratmadığını göstermiştir (Karagün 2015).

6.5. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi Bulgularının Tartışılması

Yaş değişkenine göre şiddet eğilimi puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ve bu farklılığında 18-23 yaş aralığındaki hakemlerin puan ortalamasının, 30-35 yaş aralığındaki hakemlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Genç yaştaki futbol hakemlerinin şiddete daha eğilimli olduğu sonucuna varılmıştır. bu bulgularımızı destekleyen bir başka çalışmada taraftarlar üzerine yapılmış ve bu çalışma sonucunda şiddet eğilimi ile yaş arasında farklılık olduğu ve bu farkında 18 yaşından küçük olanların 18-24 yaş arasında olanlara göre daha çok şiddet eğiliminde olduğu saptanmıştır (Koçer 2012). Küçük yaşlarda şiddete eğilimin daha yüksek olduğu görülmektedir. Yaş ilerledikçe farkındalık kazanan bireylerin şiddet eğiliminin azaldığı ileri sürülebilir. Literatür bilgilere bakıldığında; düşük sosyal statü, gelir eşitsizliği artışı,

sosyal destekten yoksunluk ve genç olmanın şiddeti arttırdığı ve şiddet eğilimi için risk yarattığı bildirilmiştir (Heitmeyer ve Hagan 2005, Özcebe 2006).

Eğitim düzeyi değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu saptanmış ve farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda lise eğitim düzeyindeki hakemlerin şiddet eğilimi puan ortalamasının önlisans eğitim düzeyinde olan hakemlerden daha düşük olduğu görülmüştür. Yaptığımız bu çalışma sonucunda lise eğitim düzeyindeki futbol hakemlerinin tecrübesi az olduğundan henüz şiddet görme durumlarının da az olduğunu varsayarak şiddet eğilimlerinin daha az olduğu ileri sürülebilir. Taraftar ile yapılan çalışmada şiddet eğilimi eğitim düzeyiyle ters orantılı olduğu sonucuna varılmıştır. Yaptığımız çalışmanın tersi sonuç tespit edilen çalışmada, eğitim düzeyi arttıkça şiddet eğiliminin azaldığı ortaya koyulmuştur (Koçer 2012). Çalışmamızın tersi sonuca ulaşan diğer bir çalışma da genç erişkinlerin üzerine yapılmış ve çalışmada en yüksek şiddet eğilimi düzeyine sahip olan grubun eğitim düzeyi en az olan grup olduğu saptanmıştır (Çetin 2016). Diğer çalışmalar incelendiğinde de eğitim düzeyi arttıkça şiddetin azaldığı görülse de yaptığımız çalışmada lise öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ön lisans öğrencilerinden daha düşük olması literatür bulgularının tersine bir sonuç olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın oluşmasının sebebinin daha detaylı çalışmalarla belirlenmesi uygun olacağı düşünülmüştür.

Ekonomik gelir değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüştür. Bu ilişkinin hangi gelir durumu arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Tukey testi analizinde; 2001-2500 TL gelire sahip olan hakemlerin puan ortalamasının en yüksek, 1500 TL ve altı gelire sahip bireylerin ikinci sırada yüksek puana sahip oldukları görülmüştür. Bu verilerden yola çıkarak futbol hakemlerinin 2001-2500 TL gelire sahip olanların 1500 TL ve altı ekonomik gelir düzeyine sahip olan futbol hakemlerine göre daha yüksek şiddet eğilimine sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Bu veriler incelendiğinde asgari ücretin biraz üzerinde kazanan hakemler şiddet eğilimini daha iyi kontrol ettiği, gelir düzeyi arttığında veya azaldığında şiddet eğiliminin gelir düzeyine göre farklılaştığı öne sürülebilir. Yaptığımız çalışma ile benzerlik gösteren bir çalışma lise öğrencilerine uygulanmış ve bu çalışma sonucunda, ekonomik gelir seviyesi iyiye gittikçe, şiddet eğilim puanı da yükselmekte olduğu tespit edilmiştir. Literatür bilgilerine bakıldığında; düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip olmanın

şiddete eğilim için bir kaynak olduğu belirtilmiştir (Özgür ve diğ. 2011). Yaptığımız çalışmanın tersine olan bir başka çalışmada ise; şiddet eğilimi ve ekonomik gelir arasında bir farklılık saptanamamıştır (Çetin 2016, Karagün 2015). Bizim çalışmamız ile farklılık bulunmayan çalışmalara katılan bireylerin özelliklerine bakıldığında; diğer çalışmaların lise ve üniversitede okuyan öğrencilerle yapılması ve ekonomik gelir açısından ailelerine bağlı olmaları, bizim çalışmamıza katılan katılımcı hakemlerin ise genelde ekonomik bağımsızlığı olan ve meslek sahibi insanlardan oluşmasından kaynaklı olabileceği düşünülmüştür. Lise ve üniversite öğrencilerini kapsayan bu çalışmalarda öğrencilerin değil ailenin ekonomik geliri üzerinden değerlendirildiğinden bu sonuca ulaşılmış olabilir.

Çalışmamızda hakemlerin son 10 yıldır yaşadığı yer, hakemlik yaptığı yıla göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalaması arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür. Yapılan çalışmalara bakıldığında; şiddete eğilimin en yüksekten en düşüğe doğru sıralandığında köyde yaşayanlar, ilçede yaşayanlar ve en sonunda da şehirde yaşayanlar şeklinde sıralansa da bu sonuçların da istatikselsel açıdan anlamsız olduğu görülmüştür (Karagün 2015).

Anne eğitim düzeyi değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş ve bu farklılığında anne eğitim düzeyi üniversite olan hakemlerin puan ortalamaları, anne eğitim düzeyi ortaokul olanlara göre yüksek olduğu görülmüştür. Annenin eğitim düzeyi arttıkça ekonomik gelirinde artacağını varsayarak, daha önceki ekonomik gelir düzeyimizde elde ettiğimiz veriler ile benzer bir şekilde şiddet eğiliminin arttığı söylenebilir. Bazı çalışmalar anne eğitim durumu ile şiddet eğilimi arasında ilişki bulunurken; baba eğitim düzeyi ile şiddet eğilimi değişkeni arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (Arpacı 2011). Yapılan diğer çalışmalarda ise anne ve baba eğitim düzeyi ile şiddet eğilimi arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır (Güler 2014; Karagün 2015). Literatürdeki diğer çalışmalarda incelendiğinde anne ve baba eğitim durumunun şiddet eğilimi ile ilgili olmadığı sonucu bulunmuş olsa da yaptığımız çalışmanın neticesinde anne eğitim durumunun şiddet eğilimi ile bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır.

6.6. Hakemlerin İş ve Mesleki Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi Bulgularının Tartışılması

Futbol hakemlerinin hakemlik yılına göre şiddet eğilimi açısından bir farklılık bulunmaz iken; klasman durumlarına göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında

istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu farklılığın bölgesel yardımcı hakemlerinin puan ortalamalarının, il hakemi ve B klasman yardımcı hakemi puan ortalamalarından düşük olduğu görülmüştür.

Futbol hakemlerinin hakemlik yaptığı bölge değişkenine göre şiddet eğilimi ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ve bu farklılığın Doğu Anadolu Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarının Marmara Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. Başbakanlığın (2010) bölgelere göre yaptığı çalışma incelendiğinde; en çok göç veren ve hane halkı gelirinin en düşük olduğu bölgeler içerisinde doğu Anadolu bölgesinin yer alması (Başbakanlık 2010), Ekonomik düzey düştükçe şiddete eğilim açısından bir risk faktörü olacağı (Heitmeyer ve Hagan 2005, Özcebe 2006) bilgileriyle değerlendirildiğinde Doğu Anadolu bölgesinde sosyo-ekonomik olanakların düşük olmasının bu sonuçlarda etkisi olabileceğini düşündürmüştür.

Yaptığımız çalışmada hakemlik dışı mesleği olup olmaması durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür. Aktif futbol oynama durumuna göre şiddete eğilim puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde spor yapma durumuna göre şiddete eğilim puanları anlamlı bir farklılık göstermez iken (Aydın ve diğ. 2015, Karagün 2015) lisans sahibi olmanın şiddete eğilimi arttırdığını gösteren bulgulara da ulaşılmıştır (Karagün 2015). Hakemlerin spor yapma veya futbol oynamalarının şiddet eğilimlerine bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

6.7. Hakemlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Ait Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Bulgularının Tartışılması

Futbol hakemlerinin sosyo-demografik özelliklerine göre karar verme stilleri 5 ayrı alt başlık açısından incelenmiştir. Yaş değişkeni ile rasyonel, sezgisel, bağımlı ve kaçınma karar verme stillerinde herhangi farklılık bulunamazken, anlık-kendiliğinden karar verme stili puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır ve bu farklılığında 18-23 yaş aralığındaki hakemlerin puan ortalamasının, 30-35 yaş aralığındaki hakemlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. 18-23 yaş aralığındaki futbol hakemlerinin mesleklerinin başında olduklarından bir olay gerçekleştiğinde bunu doğrudan anlık-karar vermeye daha meyilli olduklarından kaynaklandığı söylenebilir. Literatürdeki diğer çalışmalar

incelendiğinde; 20 yaş altı olan hakemlerin daha büyük yaş gruplarından panik karar verme stili alt boyutu açısından daha yüksek puana sahip oldukları görülmektedir (Aksu 2016). Bu araştırma farklı bir ölçek ile yapılmış olsa da hemen hızla karar verme yönünden bizim çalışmamız ile paralellik göstermektedir. Bir başka çalışmada ise; 18-25 yaş arası hakemlerinde kaçınan karar verme stiline sahip hakemlerin puanları diğer gruplara göre yüksek çıkmıştır (Uzunoglu ve diğ. 2009). Sağlık sektöründe çalışan yöneticiler ile yapılan bir çalışmada 25-35 yaş grubunun, 36 yaş ve üzeri olan yöneticilerin bağımlı karar verme stili puanı daha yüksek çıkmıştır (Şen 2017). Tüm bu araştırmaların sonuçlarına bakıldığında yaş artışıyla; hızlı, anlık veya panik karar vermenin azaldığı, yaşla birlikte deneyimin artmasıyla daha temkinli yaklaşım izlenmesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmüştür. Yaşa göre karar verme stilinde değişim olduğunu gösteren araştırmaların tersine herhangi bir farklılık olmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Ganzel 1999, Selvi ve Karagün 2017). Çalışanlar 25-35 yaş grubuna geldiğinde pozisyonlarını yükseltmeyi hedeflediklerinden yaş arttıkça bağımlı kararlar verme eğiliminde oldukları ileri sürülebileceği gibi futbol hakemlerinin daha hızlı karar vermek zorunda olduklarından böyle bir farklılık ortaya çıkmış olabilir.

Futbol hakemlerinin eğitim düzeyleri ile karar verme stilleri incelendiğinde; rasyonel karar verme alt ölçeği ile anlamlı düzeyde bir ilişki saptanamazken, diğer alt başlıklar ile anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır. Bu farklılıklar incelendiğinde sezgisel karar verme stilinde lisans eğitim düzeyindeki hakemlerin puan ortalamasının ön lisans eğitim düzeyinde olan hakemlerden daha düşük olduğu bulunmuştur. Bağımlı karar verme stili analizinde lisans eğitim düzeyindeki hakemlerin puan ortalamasının yüksek lisans ve doktora eğitim düzeyinde olan hakemlerden daha düşük olduğu. Kaçınma karar verme stilinde ön lisans eğitim düzeyinde olan hakemlerden daha düşük olduğu ve anlık-kendiliğinden karar verme stilinde ön lisans eğitim düzeyindeki hakemlerin puan ortalamasının lisans eğitim düzeyinde olan hakemlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Hakemlerle yapılan diğer bir çalışmada dikkatli ve etkileyici karar verme alt gruplarında eğitim düzeyiyle bir farklılık saptanamazken, kaçınan ve panik karar verme alt boyutları ile anlamlı farklılık saptanmıştır (Aksu 2016). Eğitim durumu açısından karar verme ölçek puanları incelendiğinde; mantıklı-sistemik, içtepisel, bağımlı, kararsız alt ölçeklerinde anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmamıştır (Kao 2005, Sanders 2008, Selvi Karagün 2017).

Hakemlerin ekonomik durumları ile karar verme stilleri incelendiğinde; bağımlı, kaçınma ve anlık-kendiliğinden karar verme stillerinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Ekonomik gelir değişkenine göre rasyonel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde ilişki görülmüş. Bu farklılığın da 1501-2000 TL gelire sahip olan hakemlerin puan ortalamasının 3001 TL ve üstü gelire sahip olan hakemlere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Ekonomik gelir değişkenine göre sezgisel karar verme stili ölçeği puan ortalamaları arasında da anlamlı düzeyde ilişki görülmüş ve bu farklılığın; 1501-2000 TL gelire sahip olan hakemlerin puan ortalamasının 3001 TL ve üstü gelire sahip olan hakemlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Yapılan diğer çalışmalarda da kaçınan ve panik karar verme stillerinde farklılık saptanmış ve gelir düzeyi arttıkça karar verme puanlarının da arttığı ortaya konmuştur (Aksu 2016, Uzunoğlu 2009). Bu sonuçlar çalışmamız ile paralellik gösterse de sezgisel karar verme alt boyutunda farklılık göze çarpmaktadır. Yapılan çalışmalarda farklı bulgulara rastlanıldığı görülmüş. Ekonomik gelir açısından; sadece içtepisel karar verme alt ölçeğinde düşük gelir düzeyinde olanlar lehine anlamlı bulgulara ulaşan çalışmaların da literatürde yer aldığı görülmüştür (Selvi ve Karagün 2017).

Yaptığımız çalışmada hakemlerin anne/baba eğitim durumu ile karar verme stilleri arasındaki ilişki incelendiğinde; anne ve baba eğitim düzeyi arttıkça anlık-kendiliğinden karar verme puanlarının düştüğü saptanmıştır. Baba eğitim düzeyi ile kaçınma karar verme stili ölçeği puanları arasında bir farklılık saptanmış ve bu farklılığında eğitim düzeyi ile ters orantılı olduğu görülmüştür. Diğer alt grup karar verme stilleri ile ilgili anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Futbol hakemlerinin son 10 yıldır yaşadığı yer ile karar verme stilleri incelendiğinde, hiçbir alt grup karar verme stili arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

6.8. Hakemlerin İş ve Mesleki Özelliklerine Ait Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Bulgularının Tartışılması

Futbol hakemlerinin hakemlik yılına göre karar verme stilleri incelendiğinde; bağımlı, anlık-kendiliğinden ve sezgisel karar verme stilleri alt ölçekleriyle anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Hakemlik yılı ile kaçınma karar verme stili arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve bu ilişkinin de 1-5 yıl deneyime sahip hakemlerin puan ortalamaları, 1

yıldan az ve 6-10 yıl deneyime sahip olanlara göre yüksek olduğu görülmüştür. Hakemlik yılı ile rasyonel karar verme stilinde de farklılık bulunmuştur. Bulunan bu farklılığın da; 1-5 yıl deneyime sahip hakemlerin puan ortalamalarının, 15 yıl ve üstü deneyime sahip olanlara göre daha düşük olduğu görülmüştür. Hakemlerle yapılan diğer çalışmalara bakıldığında; bazı araştırmalarda hakemlik yılı ile karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bildirilmiş (Aksu 2016, Selvi ve Karagün 2017). Bazı araştırmalarda ise; karar verme düzeylerinde farklılıklar bulunsa da alt boyutlarda anlamlı bir farklılık olduğu belirtilmiştir (Şen 2017).

Yaptığımız çalışmada hakemlerin karar verme stilleri ile klasman durumu arasındaki ilişki incelendiğinde; anlık-kendiliğinden karar vermesi stili ile anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu ilişkinin de C klasman hakemleri ve B klasman yardımcı hakemlerinin puan ortalamalarının, il hakemi ve bölgesel hakemlerin puan ortalamalarından düşük olduğu görülmüştür. Diğer alt grup karar verme stilleri ile karşılaştırıldığında ise anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Hakemler ile yapılan bir başka çalışmada klasman durumları ile karar verme stilleri arasında bir farklılık bulunmamıştır (Aksu 2016). Yapılan bir diğer çalışmada ise; erteleyici karar verme alt boyutunda; B klasman hakemlerin puan ortalamalarının, C klasman ve il hakemlerinden farklılık gösterdiği, B klasman hakemlerinin erteleyici karar verme puanlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre C klasman ve il hakemlerinin erteleyici karar verme stillerini, B klasman hakemlerine göre daha çok kullandıkları bulunmuştur (Uzunoğlu 2009).

Futbol hakemlerinin hakemlik bölgesi değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği ile anlamlı bir farklılık bulunmuş ve bu sonuçlar analiz edildiğinde Güney Doğu Anadolu Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarının, İç Anadolu Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. Diğer karar verme stilleri alt ölçek puanları ile anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Hakemlik dışı meslek değişkenine göre karar verme stilleri incelendiğinde; Rasyonel, sezgisel ve bağımlı karar verme stillerinin anlamlı farklılık saptanamamıştır. Hakemlik dışı meslek değişkenine göre anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu farklılığında eğitimci ve memur meslek grubundaki hakemlerin puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Hakemlik dışı meslek değişkenine göre kaçınma karar verme stili alt

ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüş ve bu farklılığında serbest meslek grubunda olan hakemlerin puan ortalamalarının, öğrenci, eğitimci ve memur meslek grubundaki hakemlerin puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Hakemlerin dikkatli karar verme açısından incelendiği bir çalışmada serbest meslek sahibi ve memur olan hakemlerin dikkatli karar verme puanının yüksek olduğu tespit edilmiş (Uzunoğlu 2009). Bir başka araştırmada ise; serbest meslek sahibi, işsiz, özel sektör ve devlet dairelerinde çalışan hakemlerin, işçi olarak çalışan hakemlere göre karar vermede özsaygı bakımından kendilerine daha özgüvenli olduğunu göstermiştir (Aksu 2016).

Hakemlerin aktif futbol oynama durumu değişkenine göre karar verme stilleri incelendiğinde; anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu belirtilmiş ve bu farklılığında hiç futbol oynamayan ve amatör olarak futbol oynayan hakemlerin puan ortalamalarına göre düşük olduğu bildirilmiştir. Diğer karar verme stilleri ile aktif futbol oynama arasında herhangi bir ilişki saptanmamıştır. Hakemler ile yapılan çalışmalarda futbol hakemlerinin futbol oynama durumuna göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Aksu 2016, Uzunoğlu 2009).

6.9. Sosyo-Demografik Özelliklere Ait Hakemlerin Karar Verme Stilleri Alt Ölçek Bulgularının Tartışılması.

Yaptığımız çalışmada cinsiyet değişkeni açısından karar verme stilleri incelendiğinde; anlık-kendiliğinden, kaçınma ve bağımlı karar verme stillerinde erkekler lehine anlamlı sonuçlar olduğu saptanmış olup diğer karar verme stilleriyle anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Yapılan diğer çalışmalarda karar verme stilleri ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Çolakkadioğlu 2010, Hulderman 2003, Selvi ve Karagün 2017, Şen 2017). Literatüre bakıldığında; mantıklı-sistemik ve bağımlı ve karar stratejileri daha çok kadınlar tarafından içtepisel karar stratejilerin ise daha çok erkekler tarafından kullanıldığı belirtilmiştir (Kuzgun 1992). Yine bazı çalışmalar kızların erkeklere oranla daha çok içtepisel (Tiryaki 1997), mantıklı (Kesici 2002) ve bağımlı karar verme stratejilerini (Mau 2000) kullandıklarını göstermiştir. Farklı araştırmalarda farklı sonuçlar bulunması nedeniyle detaylı incelemeye dayalı araştırmaların planlanmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Öğretmenlerin karar verme stilleri incelendiğinde rasyonel

ve kendiliğinden-anlık karar verme stilleri arasında bir farklılık olduğu görülmüş. Kadın öğretmenlerin erkeklere göre rasyonel karar vermeye daha yatkın olduğu tespit edilmiştir (Dilmaç ve Bozgeyikli 2009). Çalışmamızda diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılık bulunamamasının sebebi olarak, hakem sayıları içerisinde erkek sayısının çoğunlukta olmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmüştür.

Yaptığımız çalışmada medeni durum açısından anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde; bekar hakemler lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmüşken, rasyonel karar verme stili alt ölçeği puanları analiz edildiğinde evli hakemler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Diğer karar verme stilleriyle ilgili anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Hakemler üzerine yapılan bir çalışmada; kaçınan, erteleyici, panik karar verme stillerinde anlamlı farklılıklar bulunmuş. Bu stillerin tamamında bekar erkeklerin ortalaması daha yüksek çıkmıştır (Aksu 2016). Futbol hakemlerinin medeni durumlarını inceleyen diğer bir çalışmada ise kaçınan karar verme stilinde bekar hakemlerin puanlarının evli hakemlerden yüksek olduğu tespit edilmiştir (Uzunoğlu 2009). Sağlık sektörü yöneticileri, hakemler ile yapılan diğer çalışmalarda ise; karar verme stilleri ve medeni durum arasında anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur (Şen 2017). Yaptığımız çalışma bu çalışmalar ile büyük yönde paralellik gösterse de, rasyonel karar verme stilinde tam tersi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Evli bireylerin ailelerinin sorumluluğunu taşımaları, daha fazla sorumluluk taşıdıkları için rasyonel karar verme stilinde böyle bir farklılık ortaya çıkmış olabileceği belirtilmiştir. Bekar hakemlerin üzerindeki sorumluluk evli hakemlere göre daha az olduğundan anlık-kendiliğinden karar verme stilinde böyle bir farklılık gözlemlendiği düşünülmüştür. Bazı çalışmalar ise medeni durum açısından karar verme stillerinde bir farklılık oluşmadığını göstermiştir (Selvi ve Karagün 2017).

Yaptığımız çalışmada hakemlerin şiddet görme durumlarına göre karar verme stilleri incelendiğinde; bağımlı karar verme stili alt ölçeği puan ortalamasının evet şiddet görüyorum yanıtını verenler lehine anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Diğer karar verme stilleri alt ölçekleri açısından ise anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Şiddet görme durumu değişkeni karar verme stilleri arasında bütün alt boyutlarda anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

Şiddete maruz kalınan ortam açısından veriler değerlendirildiğinde; şiddet görülen ortam ile kaçınma karar verme stili alt ölçeği puan ortalaması arasında spor dışı ortamda şiddet gören hakemler lehine istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Rasyonel karar verme stili ile sezgisel karar verme stili arasındaki ilişki pozitif düzeyde anlamlıdır. Rasyonel karar verme stili ve bağımlı karar verme stili arasındaki ilişki pozitif düzeyde anlamlıdır. Rasyonel karar verme stili ve kaçınma karar verme stili arasındaki ilişki negatif düzeyde anlamlıdır. Rasyonel karar verme stili ve anlık-kendiliğinden karar verme stili arasındaki ilişki pozitif düzeyde anlamlıdır. Sezgisel karar verme stili ve bağımlı karar verme stili arasındaki ilişki pozitif düzeyde anlamlıdır. Sezgisel karar verme stili ve kaçınma karar verme stili arasındaki ilişki pozitif düzeyde anlamlıdır. Sezgisel karar verme stili ve anlık-kendiliğinden karar verme stili arasındaki ilişki pozitif düzeyde anlamlıdır. Bağımlı karar verme stili ve kaçınma karar verme stili arasındaki ilişki pozitif düzeyde anlamlıdır. Bağımlı karar verme stili ve anlık-kendiliğinden karar verme stili arasındaki ilişki pozitif düzeyde anlamlıdır. Kaçınma karar verme stili ve anlık-kendiliğinden karar verme stili arasındaki ilişki pozitif düzeyde anlamlıdır.

Çalışmamızda psikolojik dayanıklılık ve şiddet eğilimi ile karar verme stilleri arasında genel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılığın tüm alt karar verme stilleri ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Şiddet eğilimi ile rasyonel karar verme stili arasında bir fark saptanamazken diğer alt boyutlarla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Psikolojik dayanıklılık ile şiddet eğilimi incelendiğinde ilişki negatif fakat anlamsız olduğu bulunmuştur.

6.10. Sınırlılıklar

-Her bölgeyi temsilen en az 2 il ile sınırlandırılmıştır.

-Gönüllü katılımı ile sınırlıdır.

-Veri toplama süresi, ölçek uygulama aşaması tez hazırlama süreci düşünülerek 6 ay ile sınırlandırılmıştır.

-Ölçekleri yönergeye uygun şekilde doldurmuş kişiler ile sınırlandırılmıştır.

-Türkiye Futbol Federasyonu Merkez Hakem Kurulu izni doğrultusunda yoğun müsabaka ve seminer dönemi nedeni ile Süper Lig, Süper Lig Yardımcı Hakemi, A Klasman Hakemi, A Klasman Yardımcı Hakemleri gönüllü katılım gerçekleştirilmemesi nedeniyle

araştırmamız, B Klasman, B Klasman Yardımcı, C Klasman, C Klasman Yardımcı, Bölgesel, Bölgesel Yardımcı, Kadın Bölgesel, Kadın Bölgesel Yardımcı ve İl hakemleri ile sınırlandırılmıştır.

-Hakem yoğunluğunun fazla olduğu 21 il ile sınırlandırılmıştır.

7.SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki çeşitli illerde görev yapan farklı klasmandaki futbol hakemlerinin bazı değişkenlere göre şiddet eğilimleri, psikolojik dayanıklılık ve karar verme stilleri düzeyini ortaya koymaktır. Ayrıca futbol hakemlerinin şiddet eğilimleri, psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve karar verme stilleri ölçeklerinin arasındaki ilişki incelenmiştir.

Yaptığımız çalışmada sosyo-demografik değişkenler, şiddete maruziyet ve hakemlik mesleğine ilişkin özellikler ile aktif spor yapma durumları açısından psikolojik dayanıklılık ölçek sonuçları incelendiğinde;

- Yaş, eğitim düzeyi, anne eğitim düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılığın arttığı,
- Yaşadığı yer durumuna göre ilçede yaşayan futbol hakemlerinin psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek düzeyde olduğu,
- Evli hakemlerin psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğu,
- Şiddet gören futbol hakemlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu,
- Karadeniz Bölgesi futbol hakemlerinin psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının Marmara, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri hakemlerinin puan ortalamalarından yüksek olduğu,
- Psikolojik dayanıklılık düzeyinin, profesyonel futbol oynayanlarda en yüksek, sonrasında da amatör futbol oynayanlarda ve en düşük puanların da hiç futbol oynamayanlarda olduğu,
- Hakemlik dışında yaptıkları mesleklere göre, psikolojik dayanıklılığın eğitimci grupta olduğu,
- Kadın futbol hakemlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmada yer alan; sosyo-demografik değişkenler, şiddete maruziyet ve hakemlik mesleğine ilişkin özellikler ile aktif spor yapma durumları açısından şiddet eğilim ölçek sonuçları değerlendirildiğinde;

Cinsiyet değişkenine göre erkekler lehine ileri derecede farklılık olduğu,

- Medeni durumun şiddet eğilimini etkilemediği,
- Şiddet gören futbol hakemlerinin şiddet eğilimine daha yatkın oldukları,
- Genç yaştaki futbol hakemlerinin şiddet eğilimlerinin daha yüksek olduğu,
- Ekonomik düzey arttıkça şiddet eğiliminin arttığı,
- Anne eğitim düzeyi arttıkça şiddet eğilim düzeyinin arttığı,
- Doğu Anadolu Bölgesi hakemlerinin şiddet eğilimi puan ortalamalarının Marmara Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarından yüksek olduğu,

Araştırmamızda yer alan; sosyo-demografik değişkenler, şiddete maruziyet ve hakemlik mesleğine ilişkin özellikler ile aktif spor yapma durumları açısından karar verme stilleri ölçek sonuçlarına bakıldığında ise;

- Genç hakemlerin anlık karar verme stiline daha yatkın oldukları,
- Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki hakemlerin, lisans düzeyine göre bağımlı karar verme düzeylerinin daha yüksek olduğu,
- Futbol hakemlerinin ekonomik gelirleri arttıkça rasyonel karar verme eğiliminde oldukları,
- Düşük gelir düzeyindeki hakemlerin sezgisel karar vermeye yatkın oldukları,
- Anne ve baba eğitim düzeyi arttığında, anlık-kendiliğinden karar verme puanlarının düştüğü,
- Baba eğitim düzeyi arttıkça kaçınma karar verme stili puanının düştüğü,
- Daha az hakemlik yılına sahip hakemlerin kaçınma karar verme stili puanlarının daha yüksek olduğu,
- Daha çok hakemlik yılına sahip hakemlerin rasyonel karar verme stili puanlarının daha yüksek olduğu,
- Anlık-kendiliğinden karar verme stilinde, il ve bölgesel hakemlerin puanlarının daha yüksek olduğu,
- Anlık-kendiliğinden karar verme stilinde Güney Doğu Anadolu Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarının, İç Anadolu Bölgesi hakemlerinin puan ortalamalarından yüksek olduğu,

- Anlık-kendiliğinden karar verme stilinde eğitimci ve memurların puanlarının daha yüksek olduğu,
- Kaçınma karar verme stilinde serbest meslek grubunda olanların daha yüksek puana sahip olduğu,
- Anlık-kendiliğinden karar verme stilinde hiç futbol oynamayan hakemlerin, amatör olarak futbol oynayan hakemlere göre puan ortalamalarının daha düşük olduğu,
- Erkek futbol hakemlerinin anlık-kendiliğinden, kaçınma ve bağımlı karar verme stiline daha yatkın oldukları,
- Bekar futbol hakemlerinin anlık-kendiliğinden karar verme stilinde, evli futbol hakemlerinin rasyonel karar verme stiline daha yatkın oldukları,
- Şiddet gören futbol hakemlerinin bağımlı karar verme stiline yatkın oldukları,
- Şiddet eğilimi ile anlık-kendiliğinden, sezgisel, bağımlı ve kaçınma karar verme stilleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu,
- Psikolojik dayanıklılığın tüm alt karar verme stilleri ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak; araştırmada elde edilen bulgular tartışma başlığı altında incelenmiş ve yorumlanmıştır. Literatür taramalarında Türkiye'deki Futbol hakemleri üzerine böylesine kapsamlı bir araştırma daha önce yapılmadığı görülmüştür. Bu açıdan araştırmanın tamamen özgün ve alana katkı sunan bir kaynak niteliğindedir.

7.2. Öneriler

Önceki bölümde ayrıntılı olarak tartışılan ve yorumlanan verilerden yola çıkılarak hem çalışmamızı ileriye taşıyacak hem de yapılması olası yeni çalışmalara ilişkin öneriler aşağıda belirtilmiştir.

1-Psikolojik dayanıklılık öğrenilebilen ve geliştirilebilen bir özellik olduğundan, bu yönde programlar geliştirilerek, bireylerin kişisel gelişimlerine katkı sağlanabilir.

2-Araştırma içerisinde verilen sayılardan da görüleceği üzere; kadın hakem sayılarının erkek hakem sayılarına oranla çok düşük olması dikkat çekici bir durumdur ve kadın hakem sayılarının düşük olma nedenlerinin araştırılmasının uygun olacağı. Ayrıca Futbol alanında toplumsal cinsiyet çalışmalarının yapılmasının gerekliliği düşünülmüştür.

3-Türkiye Futbol Federasyonu bünyesinde futbol hakemlerinin psikolojik destek alabileceği merkezler oluşturularak, bu yönde kendilerini geliştirmeleri sağlanabilir.

4-Ayrıca her yıl hakemlerden düzenli olarak istenen sağlık kurulu raporuyla birlikte karar verme stratejilerinde, algılama ve dikkatlerinde önemli olan psikolojik özellikleri değerlendiren psikoteknik raporların da istenmesi. Psikoteknik değerlendirme onucuna göre özel eğitim ve destek çalışmalarının planlanmasının da önemli olduğu düşünülmüştür.

5-Aday hakem eğitimi kurslarındaki uygulama eğitimine ağırlık verilmeli, her bir aday hakem için deneyimli bir rehber hakem belirlenmelidir. Aday hakemlerin gelişmelerinin izlenmesinde belirlenen rehber hakemin vereceği raporlar dikkate alınmalıdır.

6-Avrupa ülkelerindeki her hakemin bir kulübe üye olması, kulüplerin müsabakalarından sonra müsabakalarını yöneten hakemlerin performansını değerlendirmeleri ve aynı anda hakemlik, futbolculuk ve antrenörlük yapabilme şeklindeki uygulamalar ülkemiz futbolu şartlarına uyarlanarak denenebilir. Böylece hakemlerin acımasızca eleştirilmeleri, olumsuzluklardan sorumlu tutulmaları kısmen önleneceği gibi geri bildirim çeşitliliğini artıracığı için mesleklerine de olumlu katkı sunacağı düşünülmektedir.

7-Hakemlerin; antrenörler, sporcular ve yöneticiler ile olumlu iletişim içinde olmaları müsabakada doğru kararlar vermesinde etkili olacağı için iletişim becerileri eğitimlerinin verilmesi.

8-Hakemlere belirli aralıklarla motivasyonu arttırıcı, psikolojik dayanıklılıklarını güçlendirici eğitimler verilmesi ve sosyal desteği arttırıcı çalışmaların planlanması.

9-Hakemler müsabaka öncesi gerekli mental hazırlıkların yapılması, böylece hakemlerin vereceği kararlarda doğru tespitler yapmasına yardımcı olacağı düşünülebilir

KAYNAKLAR

- Acet M. Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2001.
- Acet M. Sporda Saldırganlık ve Şiddet. Morpa Kültür, İstanbul, 2005.
- Ağırkan M, Kağan M. Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ile Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2017; 19(3): 225-245.
- Aksu A. Farklı Klasmanlardaki Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stilleri ve Özgüven Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- Al B, Zengin S, Deryal Y ve diğ. Sağlık Çalışanlarına Yönelik Artan Şiddet. *The Journal of Academic Emergency Medicine*, 2012; 11: 115-124
- Albayrak O, İbiş S, Kayışoğlu NB. Futbol Hakemlerinin Meslek ve Aile Yaşantılarında Karşılaşmış Oldukları Sorunlar. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 2012; 14 (1): 75-82.
- Altay Ü. Yöneticilerin Duygusal Zeka Düzeylerinin Karar Verme Stillere Etkisi ve Bir Araştırma. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Altınel T. Edirne Şehir Merkezindeki 15-49 Yaş Kadınlarda Ruhsal Durum ve Etkileyen Faktörler, Uzmanlık tezi. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Edirne, 2008.
- Arıpınar E. Türkiye’de Futbol Hakemliği. Türk Futbol Tarihi 1-2. Cilt, syf 30-31, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları, Mart Matbaacılık, İstanbul, 1992.
- Arpacı T. Kütahya İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Şiddet Algısı Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, 2011.
- Astin S, Redston P, Campbell A. Sex Differences in Social Representations of Aggression: Men Justify, Women Excuse? *Aggressive Behavior*, 2003; 29(2): 128-133.
- Ataş Teker G. Şiddete Maruz Kalan Kadınlarda Psikolojik Dayanıklılık ve Başa Çıkma Yollarına Yönelik Nitel ve Nicel Değerlendirme, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ruhsal Travma Programı, Kocaeli, 2015.
- Ayan S. Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet. (Sivas İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme). Doktora tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Aydın M. Eğitim Yönetimi (4.Baskı). Hatiboğlu Yayınları, Malatya, 1994.
- Aydın P, Ersoy A, Aktaş N. Aktif Spor Yapan ve Yapmayan 12-14 Yaş Ortaokul Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin İncelenmesi. *Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015; 2(1): 1-9.
- Bacanlı F, Sürücü M. Üniversiteye Uyumun Psikolojik Dayanıklılık ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. 15. Eğitim Bilimleri Kongresi, Muğla, 2006.
- Bağırkan Ş. Karar Verme (1. Baskı). Der Yayınları, İstanbul, 1983.
- Bahtiyar EÇ, Arıcıoğlu A. Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcısı Olarak Affedicilik/Forgiveness as Predictor of Psychological Resiliency. *e-International Journal of Educational Research*, 2014; 5(4): 70-82.
- Bakırcıoğlu R. İlköğretim Ortaöğretim Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma (5. Baskı) Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.
- Baldık Ö. Futbolun Kuşatıcılığı Altında. *Zafer Dergisi*, 2002; 310.
- Balyan M, Gençer RT. Türk Futbol Hakemlerinin, Hakemliğe Başlama Kararları Üzerine Bir İnceleme. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Antalya, 2004.

- Bar M. Beden Eğitimi ve Spor Etkinliklerinin Psikolojik Dayanıklılık ve Akademik Ertelemeye Etkisi. Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- Barber L. Decision Making Styles Associated With Adolescent Risk Taking Behavior. Doktora tezi. The Ohio State University, Ohio, United States of America, 2005.
- Başaran İE. Yönetim. Feryal Matbaası, Ankara, 2000.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet. Bilim Serisi: 113. Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1998. http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293ea2369dc32358ee2b25/kutuphane_33_aileicinde_ve_toplumsal_alanda_siddet.pdf (Erişim:17 Ağustos 2015).
- Başbakanlık Aile Sorunlarına Bölgesel Düzeyde Bakış. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2010. <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/5429366a369dc32358ee2a92/calistayraporu.pdf> (Erişim: 10 Ağustos 2014).
- Bektaş M, Özben Ş. Evli Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016; 14(1): 216-240.
- Biçer T. Yaşamda ve Sporda Doruk Performans. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997
- Bond DS, Lyle RM, Tappe MK ve diğ. Moderate Aerobic Exercise, Tai Chi and Social Problem-Solving Ability in Relation to Stres. *International Journal of Stres Management*, 2002; 9 (4): 329-343.
- Budak G. Psikolojik Dayanıklılık ve Örgütsel Adalet Algısını Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkisi. Yüksek lisans tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015.
- Carney CCW. Discover the Career Within You, New York Brook/Cole, Publishing Company, 1995.
- Carnibella G, Fox A, Fox K ve diğ. Football Violence İn Europe, The Social Research Centre, 28 St. Clements, 1996.
- Cei A. Hakemlik Psikolojisi. Çev. Ayşe Kin, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Teknolojileri Yüksek Okulu, *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Ankara, 1994; 1(1): 21-23.
- Cencirulo R.S. The Relationship Between Hardiness And Job Satisfaction İn Elementary School Teachers. Unpublished Doctoral Dissertation, University Of La Sierra, California, Usa, 2001.
- Cengiz R. Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık Türleri ve Şiddet Olaylarına Bakış Açıları. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 2004.
- Cengiz R, Yenel A. Futbol Hakemlerinin Şiddet Olaylarına Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2004; (1).
- Collina P. Benim Oyun Kurallarım (1. Baskı). Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Connor KM, Davidson JRT. Development of a New Resilience Scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CDRISC). *Depression and Anxiety*, 2003; 18: 76-82.
- Connor PE, Becker BW. Personel Value Systems and Decision- Making Styles of Public Managers. *Public Personel Management*, 2009; 32 (1): 155-180.
- Çetin İÖ. Genç Erişkin Erkeklerde Şiddet Eğilimi ve Psikolojik Durum ile İlişkisi. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- Çimen A. Karar Verme. Timsah Yayınları, İstanbul, 1999.

- Çoban D. Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde Görev Yapan Klasman Hakemlerinin Sürekli Kaygı Durumlarının İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, 2004.
- Çolaklıoğlu O. Çatışma Kuramına Dayalı Olarak Geliştirilen Karar Verme Beceri Eğitimi Grup Uygulamalarının Ergenlerin Karar Verme Stillere Etkisi. Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 2010.
- Demiryürek M. Futbolda Şiddet Olgusu ve Futbol Karşılaşmalarının Güvenlik Yönetimi. Yüksek lisans tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- Dilmaç B, Bozgeyikli H. Öğretmen Adaylarının Öznel İyi Olma ve Karar Verme Stillere İncelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009; 11(1): 171-187
- Dinç A. Futbol Hakemlerinin Klasmanlarına Göre Mesleki Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi (10. Bölge Örneği). Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 2013.
- Doğan T. Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *The Journal of Happiness & Well-Being*, 2015; 3(1): 93-102.
- Dökmen Y. Çalışma, Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerini ile Ev İşleri ve Depresyon İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 1997; 12(39): 39-56.
- Dunning E, Murpy P, Williams J. The Roots Of Football Hooliganism (An Historical And Sociological Study), Routledge & Kegan Paul Ltd, 1988.
- Durak M. Deprem Yaşamış Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerini Yordamada Psikolojik Dayanıklılığın Rolü. Yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Durna E. Türkiye'de Futbol ve Hakem. Yıldızlar Matbaacılık, İstanbul, 1997.
- Dündar Ü. Lise Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Gaziosmanpaşa İlçesi Örneği. Yüksek lisans tezi. Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Efe M, Öztürk F, Koparan Ş. Bursa İlindeki Faal Futbol Hakemlerinin Problem Çözme ve Atılganlık Düzeylerinin Belirlenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2008; 6(2): 49-58.
- Erkal M, Güven Ö, Ayan D. Sosyolojik Açısından Spor (3. Baskı). Der Yayınları, İstanbul, 1998.
- Ersever ÖH. Karar Verme Stratejileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stillere Üzerine Etkileri. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.
- Evans R, Bellion E. For the Good of the Game. Youth Sports International, California, USA, 2000.
- Eygü H. Spor Psikolojisi ve Türkiye'deki Futbol Hakemlerinin Hakemlik Psikolojileri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 2012
- FIFA History of Football. Fifa Magazine , April , 1996; sf. 6-7 , 20-21.
- Funk S.C, Houston B.K. A Critical Analysis Of The Hardiness Scales's Validity And Utility. *Journal Of Personality and Social Psychology*, 1987; 53: 572-578.
- Gacar A. Türkiye'deki Beden Eğitimi ve Spor Öğretim Elemanlarının Karar Verme ve Atılganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Doktora tezi. Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 2011.
- Ganzel AK. Adolescent Decision Making: The Influence of Mood, Age, and Gender on the Consideration of Information, *Journal of Adolescent Research*, 1999; 14: 289-318.

Genç A. “Psikolojik Dayanıklılığın Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Görgül Bir Araştırma”, Yüksek lisans tezi. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.

Gençöz F, Motan İ. Psikolojik Dayanıklılığı Nasıl Ölçebiliriz? : Bir Türk Örneğinde Kişisel Görüş Ölçeği II'nin Geçerlik-Güvenirlik Çalışması. *Kriz Dergisi*, 2009; 17(1): 1-13.

Giles JW, Heyman, GD. Preschoolers Use of Trait-Relevant Information to Evaluate the Appropriateness of an Aggressive Response. *Aggressive Behavior*, 2005; 31: 498-509.

Gosselin C, Taylor A. Exercise as a Stres Management Tool, 2002. (Erişim: 14 Ocak 2007). [<http://www.isma.org.uk/stressnw/exercise.htm>]

Gökçe B. Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Güçlülük Ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki. Yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

Güler YE. Ergen Futbolcularda Şiddet Eğilimi ile Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ankara İli Örneği). Yüksek lisans tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2014.

Güloğlu B, Kararımak Ö. Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Saygısı ve Psikolojik Sağlık, *Ege Eğitim Dergisi*, 2010; 11(2): 73-88.

Güngörmüş K, Okanlı A, Kocabeyoğlu T. Hemşirelik Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Etkileyen Faktörler, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2015; 6(1): 9-14.

Gürkan U. Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeyine Etkisi. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006.

Haskan Ö. Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek, Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, 2009.

Heitmeyer M, Hagan J. International Handbook of Violence Research, USA: Kluwer Academic Publishers: USA, 2005.

Helsen W, Bultynck, J. The Road to Excellence Fitness Training for Top Referees. Department of Kinesology, Cathoilek University , Luven, Belgium, 2001.

Hulderman AM. “Decision-Making Styles and Learning Strategies of Police Officers: Implications for Community Policing”, Oklahoma State University, Faculty of the Graduate College of the Oklahoma State University, Doctorate Thesis, Oklahoma, 2003.

İlmez M. Bir Kamu Kurumundaki Görevli Yöneticilerin ve Çalışanların Liderlik Stilleri ile Karar verme Stilleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. Yüksek lisans tezi. Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Kamya H. Hardinessandspiritualwell-beingamongsocialworkstudents. *Journal of Social Work Education*, 2000; 36(2): 231-241.

Kao HP. “Taiwanese Executive’s Leadership Styles and Their Preferred Decision-Making Models Used in Mainland China”, The University of the Incarnate Word, The School of the Graduate Studies of The University of the Incarnate Word, Doctorate Thesis, Texas, 2005.

Kao HP, Kao H. “Taiwanese Executive’s Leadership Styles and Their Preferred Decision-Making Models Used in Mainland China”, *Journal of American Academy of Business*, Cambridge, 2007; 10(2): 71-79.

Karadayı E, Yıldız D. Hakem Sizsiniz. İstanbul, 1976.

Kararırmak Ö. Establishing the Psychometric Qualities of the Connor Davidson Resilience Scale (CD-RISC) Using Exploratory and Confirmatory Factor Analysis in a Trauma Survivor Sample. *Psychiatry Research*, 2010; 179: 350- 356.

Kararırmak Ö, Çetinkaya-Siviş R. Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2011; 4(35): 30-43.

Karagün E. Violence Tendencies of High School Students: An Examination in Terms of Exposure to Violence, Participation in Sports and Socio-Demographic Attributes. *Education Research and Reviews*, 2015; 10(1): 29-35.

Karagün E. Kadının Spora Katılımı ve Psikolojik Yansımaları. Marka- Bildiri Kitabı Tam Metin Sürdürülebilir Bir Kalkınma için Kadın Sorunlarının Farkındayız Konferansı, Sakarya, 2014.

Karagün E, Çağlayan Ç. Sporcuların Şiddete Maruz Kalma Durumları ile Öfke Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014; 28: 113-127.

Karagün E, Yıldız M, Başaran Z ve diğ. Sosyal Fobi Özellikleri Gösteren Üniversite Öğrencilerinde Rekreatif Aktivitelerin Fobik Tutumlar Üzerine Etkisinin Araştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2010; 11: 139-144.

Karataş R. Özel Eğitim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 2016.

Karavardar G. Psikolojik Yıldırma İle Bazı Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki. *Journal Of New World Sciences Academy*, 2010; 5(3): 212-233.

Kargün M. Futbol Hakemlerinin İş Tatmini ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Faktörler Açısından İncelenmesi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2011.

Kaya KY. Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye'deki Uygulama. Sef Ofset Matbaacılık, Ankara, 1991.

Kayaoğlu A. Futbol Fanatizmi, Sosyal Kimlik ve Şiddet, Bir Futbol Takımının Taraftarlarıyla Yapılan Çalışma. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, 2000.

Kesici S. Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri ve Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Kılıçgil E, Partal M. Süper Ligde Oynayan Bir Futbol Takımı Taraftarlarının Şiddete Neden Olan Tahrik Olma Unsurları Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD)*, 2003; 8(2): 43-52.

Kılıç ŞD. Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 2014.

Koçer M. Futbol Derneklerine Üye Olan Taraftarların Şiddet ve Holiganizm Eğilimlerinin Belirlenmesi: Kayseri Örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012; 33(1): 111-135.

Korkut Owen F, Demirbaş Çelik N, Doğan T. Üniversite Öğrencilerinde İyilik Halinin Yordayıcısı Olarak Psikolojik Sağlık. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017; 16(64): 1461-1479.

Kökdemir D. Belirsizlik Durumunda Karar Verme ve Problem Çözme. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Kuzgun Y. Rehberlik ve Psikolojik Danışma (1. Baskı). ÖSYM Yayınları, Ankara, 1988.

- Kuzgun Y. "Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu.", VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, 1992; 161-170.
- Lips HM. Sex And Gender: An Introduction (4.ed) California: Mayfiel Publishing Company, 2001.
- Lopez VA, Emmer ET. Influences of Beliefs and Values on Male Adolescents Decisions to Commit Violent Offenses. *Psychology of Men and Masculinity*, 2002; 3: 28-40.
- Luthar S.S, Cicchetti D. The Construct of Resilience: Implications for Interventions and Social Policies. *Development and Psychopathology*, 2000; 12: 857-885.
- Macmahon C. Making Sense of Chaos: Decision Making By High and Low Experienced Rugby Referees, Ottawa, 1999.
- Masten AS, Reed MG. Resilience in development. In C.R. Snyder & S.J. Lopez (Eds.), *The Handbook of Positive Psychology*, New York: Oxford University Press, 2002; 74-88.
- Mau W. Cultural Differences in Career Decision-Making Styles and Self Efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 2000; 57: 365-378.
- Mckee D. The Football Referee. The Referees' Association, UK, 2003; 8.
- Michaud Y. Şiddet. Çev. Cem Muhtaroglu, İstanbul, 1986.
- Michaud Y. Şiddet. Çev. Cem Muhtaroglu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- Misci Kip S. Türk Televizyon İzleyicisi Kültürel Omnivor mu? Türkiye'deki Televizyon İzleyici Yapısı Üzerine Bir Araştırma. *Global Media Journal*, 2013; 4(7): 156-169.
- Motan İ. Kaygı ve Depresyonu Ayırıştırmak: Dayanıklılık. Yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Müftüoğlu O. Yaşasın Hayat (35. Baskı). Doğan Kitap Yayınları, İstanbul, 2005.
- Newell BR, Rakow T, Weston NT, Shanks DR. Search Strategies in Decision Making: The Success of 'Success'. *Journal of Behavioral Decision Making*, 2004; 17: 117-137.
- Orta L. Dünya'da ve Türkiye'de Futbol Hakemliğinin Başlangıcı ve Gelişimi Semineri, On Sekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Çanakkale, 2000.
- Ögel K, Tari I, Yılmazçetin E, C. Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme. Yeniden Yayınları, İstanbul, 2006.
- Özcebe H. Adölesanlar ve Şiddet. Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu. 15-16 Mayıs. Ankara: AEM Kitap, 2006.
- Özdemir C, Mercan R. "Spor ve Şiddet: Adnan Menderes Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencileri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma", 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Muğla, 2006; 936-938.
- Özer E, Deniz ME. An Investigation of University Students Resilience Level On The View Of Trait Emotional EQ. *Elementary Education Online*, 2014; 13(4): 1240-1248.
- Özgür G, Yörükoğlu G, Arabacı L. Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2011; 2(2): 53-60.
- Özkara AB, Kalkavan A, Alemdağ S ve diğ. The Role Of Physical Activity in Psychological Resilience. *Baltic Journal Of Sport Health Science*, 2016; 3(102): 24-29.
- Özmen H. Futbol, Holiganizm ve Medya. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, 2000.

- Özsoy S. Futbolun Sözel Hali: Televizyon Programları, *Global Media Journal: TR Edition* 2014; 5 (9): 280-302.
- Pak MD, Özcan E, İÇAĞASIOĞLU A ve diğ. Acil Servis Çalışanlarının İkincil Travmatik Stres Düzeyi ve Psikolojik Dayanıklılığı, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017; 10 (52): 628-644.
- Plante TG, Coscarelli L, Caputo D ve diğ. Perceived fitness predicts daily coping beter than physical activity or aerobic fitness. *İnternational Journal Of Stres Management*, 2000; 7(3): 181- 190.
- Polat O. Çocuk ve Şiddet, Der Yayınları, İstanbul, 2001.
- Priyadarshini S.K. A Study On Occupational Stress and Hardiness Among, BPO Emploeyess. *Social Science International*, 2009; 25(1): 34-45.
- Radnedge K. The Ultimate Encyclopedia of Soccer, London,1994.
- Radyo Televizyon Üst Kurulu, 2012. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/DosyaIndir.aspx?icerik_id=599fa8d9-a7a8-4f50-a409-e2d49ae90d47 adresinden alınmıştır.
- Ratmatpenah MA. Critical Look at the Quality ofOur Soccer Officials, Central Methodist college, 1997.
- Sakarya D, Güneş C. Van Depremi Sonrasında Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtilerinin Psikolojik Dayanıklılık İle İlişkisi. *Kriz Dergisi*, 2013; 21: 25-32.
- Sami Ş. Kamus-ı Türki. Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987.
- Sanders RP. “The Decision-Making Styles, Ways of Knowing, and Learning Strategy Preferences of Clients At a One-Stop Career Center”, Southern Oklahoma State University, Faculty of the Graduate College of the Oklahoma State University, Doctorate Thesis, Stillwater, Oklahoma, 2008.
- Scott S.G. ve Bruce R. A. Decision-Making Style: The Development and Assessment of a New Measure. *Educational and Psychological Measurement*, 1995; 55: 818-31.
- Sellin E. The Psychology Of Soccer Officiating . The Referees’ Association unrevised magazine, UK, 1992.
- Selvi S, Karagün E. An Analysis of Decision Making Strategies of Kocaeli Region Football Referees. SHS Web of Conferences 37 2017;(01043). (DOI:10.1051/shsconf/20173701043).
- Sezgin F. İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2012; 20(2): 489-502.
- Shepperd J.A, and Kashani, J.H. The Relationship Of Hardiness, Gender And Stress Outcomes İn Adolescents. *Journal Of Personality*, 1991; 59(4): 747-768.
- Slabbert AD, Ukpere WI. A preliminary comparative study of rugby and football spectators attitudes towards violence. *African Journal of Business Management*, 2010; 4(4): 459-462.
- Smith M. Violence And Sport. Butterwort & Co.Ltd. Toronto, 1983.
- Smith RE. Psychology. West Publishing Company MN, 1993; 340-343.
- Southwick S.M, Bonanno G.A, Masten, A.S ve diğ. (Resilience Definitions, Theory, And Challenges: Interdisciplinary Perspectives, *European Journal of Psychotraumatology*, 2014; 5: 114.
- Soyer F, Gülle M, Mızrak O ve diğ. Spor Yapan Bedensel Engelli Bireylerin Çeşitli Değişkenlere Göre Yılmaz Düzeylerinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2013; 7(2).
- Soysal MN. Facebook Bağımlılığı ve Psikolojik Dayanıklılık. Yüksek lisans tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Subaşı N, Akın A. Kadına Yönelik Şiddet; Nedenleri ve Sonuçları. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2003.

- Şen N. Kamu Sağlık Sektöründe Yönetici Karar Verme Stillerinin ve İlişkili Olduğu Faktörlerin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2017.
- Şenol D, Yıldız, S. Kadına Yönelik Şiddet Algısı -Kadın ve Erkek Bakış Açılılarıyla. Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, 2013.
- Taşdelen A. Öğretmen Adaylarının Farklı Psiko-Sosyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri. Doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 2002.
- Taşkın Ö. Fenerbahçe Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Profili. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 2000.
- Taşkesen O. Güzel Sanatlar Ve Spor Liselerinin Resim Bölümleri İle Genel Liselerde Verilen Görsel Sanatlar Eğitiminin Öğrencilerin Şiddete Yönelik Davranışlarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, 2011.
- Taymaz H. Okul Yönetimi. Pagem Yayınları, Ankara, 2000.
- Tekin E. Askeri Hastanelerde Çalışan Hemşirelerin Psikolojik Dayanıklılık ve Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2011.
- Tenenbaum G, Eli MB. Decision making in Sport : A cognitive Perspective. Handbook of Research of Sport Psychology Macmillan Publishing Company New York, 1993.
- Terzi Ş. Öznel İyi Olmaya İlişkin Psikolojik Dayanıklılık Modeli. Doktora tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2005.
- Terzi Ş. Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2008; 9: 1-9.
- TFFMHK.:FutbolHakemlikKlasmanları.2016.ErişimAdresi:<http://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/MHK-Talimati.pdf>. Erişim: 20.08.2017.
- T.F.F. M.H.K- Epak. Hakem ve Gözlemci Raporu. Ankara, 1997.
- Thomas SP, Smith H. School Connectedness, Anger Behaviors, and Relationships of Violent and Nonviolent American Youth. *Perspectives in Psychiatric Care*, 2004; 40(4): 135-138.
- Thunholm P. Decision-making style: Habit, style or both? . *Personality and Individual Differences*, 2004; 36: 931–944.
- Tiryaki MG. Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- Tümlü GÜ. Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Temas Engellerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.
- Tümlü GÜ, Recepoğlu E. Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2013; 3(3): 205-213.
- Uzunoğlu ÖF. Türk Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stillerinin Klasmanlarına ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2008.
- Uzunoğlu ÖU, Şahin M, Fişekçioğlu İB. Türk Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stillerinin Klasmanlarına ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 2009; 11(1): 32-36.
- Vautrot M. Referee Is The Part Of The Game, 1999. [www.fifa.com-articles]
- Wang D, Hu M, Yin X. Positive Academic Emotions and Psychological Resilience Among Rural-To-Urban Migrant Adolescents In China. *Social Behavior and Personality*, 2017; 45(10): 1665-1674.

Weinberg RS, Richardson PA. İyi Hakemin Özellikleri. Çeviri: Rıdvan Ekmekçi, *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 1990; 2(1): 1-5.

WHO Dünya Sağlık Raporu (Şiddet ve Sağlık Dünya Raporu), 2002; s.2. [www.http// undp.un org tr./who/bulten/turk/bulten9.htm](http://undp.un.org.tr/who/bulten/turk/bulten9.htm) (Erişim: 12.09.2007)

Yakut S. Lise Öğrencilerine Dindarlık-Şiddet Eğilimi İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Yalçın S. İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri ile Stres, Psikolojik Dayanıklılık ve Akademik İyimserlik Arasındaki İlişki. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2013.

Yarmalı ES. 30 Dakikada Doğru Karar Verme, Damla Yayınevi, İstanbul, 2000.

Yöndem ZD, Bahtiyar M. Ergenlerde Psikolojik Dayanıklılık ve Stresle Baş Etme. *International Journal Of Scoial Science*, 2016; 45:53-62

EKLER

EK-1. Kişisel Bilgi Formu

Bu bilgi formu sadece bilimsel bir çalışma için veri toplamak amacıyla düzenlenmiş olup, sonuçları anketi düzeyenlerde saklı kalacaktır. Bu açıklamayı göz önünde bulundurarak anket sorularına tarafsız, ciddi ve doğru cevaplar vermenizi bekler, araştırmamıza katkılarınızdan ötürü teşekkür ederiz.

Sabit SELVİ
Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz? Kadın Erkek **Çalıştığınız İl.....**

2. Yaşınız? 18-23 24-29 30-35 36 ve üstü

3. Medeni durumunuz? Evli Bekar

4.Eğitim düzeyiniz? Lise Ön lisans Lisans Yüksek Lisans Doktora

5. Ekonomik geliriniz? 1500 TL ve altı 1501-2000 TL 2001-2500 TL
 2501-3000 3001 TL ve üstü

6. Hakemlik Yılıınız? 1yıldan az 1-5 yıl 6-10 yıl
 11-15 yıl 15 yıl ve üstü

7. Klasmanız?

8. Aktif Futbol oynadınız mı? Amatör (süresi....) Profesyonel (süresi....)
 Hiç oynamadım

9.Hakemlik bölgeniz? Marmara İç anadolu Ege Akdeniz
 Karadeniz Doğu Anadolu Güney Doğu

10.Hakemlik dışında uğraştığınız mesleğiniz? Eğitimci Memur Özel Sektör
 Öğrenci Serbest Meslek

11.Hayatınız boyunca hiç şiddet gördünüz mü? Evet Hayır
Evet ise Spor ortamı Spor dışı ortam

12. Son 10 yıldır yaşadığınız yer? Köy İlçe İl

13.Anne Eğitim durumunuz? İlkokul Ortaokul Lise Üniversite
 Yüksek lisans Doktora

14. Baba Eğitim Durumunuz? İlkokul Ortaokul Lise Üniversite
 Yüksek lisans Doktora

EK-2. Karar Verme Stratejileri Ölçeği

Aşağıda bireylerin önemli kararları nasıl aldıklarını tanımlayan ifadeler verilmiştir. Lütfen her ifade için, o ifadeye ne düzeyde katıldığınızı ilgili seçeneği işaretleyerek belirtiniz ve maddelerin tümünü yanıtlayınız. Yardımlarınız için teşekkür ederim.						
NO	MADDE	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Karar vermeden önce emin olmak için bilgi kaynaklarımı iki kere kontrol ederim.	1	2	3	4	5
2	Karar vermeden önce doğru gerekçelerim vardır.	1	2	3	4	5
3	Mantıklı ve sistematik bir yolla karar veririm.	1	2	3	4	5
4	Karar vermem dikkatli düşünmemi gerektirir.	1	2	3	4	5
5	Karar verirken belirli bir amaca yönelik değişik seçenekleri göz önünde bulundururum.	1	2	3	4	5
6	Kararlarımı verirken iç güdülerime güvenirim.	1	2	3	4	5
7	Bir karar verirken sezgilerime güvenme eğilimindeyimdir.	1	2	3	4	5
8	Genellikle doğrulunu hissettiğim kararlar veririm.	1	2	3	4	5
9	Kararlarımı verirken benim için akılcı bir nedenden daha çok, verdiğim kararın doğruluğunu hissetmem daha önemlidir.	1	2	3	4	5
10	Karar verirken içimden gelen duygu ve tepkilere güvenirim.	1	2	3	4	5
11	Önemli kararlar alırken başkalarının yardımına sık sık ihtiyaç duyarım.	1	2	3	4	5
12	Eğer başkalarının desteğine sahipsem önemli kararları almak benim için daha kolaydır.	1	2	3	4	5
13	Önemli kararlarımı alırken başkalarının tavsiyelerinden yararlanırım.	1	2	3	4	5
14	Önemli kararlarla yüzleştiğim zaman birinin bana doğru yolu göstermesi hoşuma gider	1	2	3	4	5
15	Önemli kararlarımı başka insanlara danışmadan verdiğim nadirdir.	1	2	3	4	5
16	Üzerimde baskı hissetmediğim sürece önemli kararlarımı almaktan kaçınıyorum.	1	2	3	4	5
17	Mümkün olduğunca kararlarımı ertelerim.	1	2	3	4	5
18	Önemli kararları alma aşamasına gelinceye kadar karar vermeyi sık sık ertelerim.	1	2	3	4	5
19	Önemli kararlarımı genellikle son dakikada veririm.	1	2	3	4	5
20	Üzerinde düşünmek beni rahatsız ettiği için pek çok kararı ertelerim.	1	2	3	4	5
21	Genellikle ani kararlar veririm.	1	2	3	4	5
22	Kararlarımı, çoğunlukla o anda veririm.	1	2	3	4	5
23	Çabuk karar veririm.	1	2	3	4	5
24	Kararlarımı, sıklıkla düşünmeden veririm.	1	2	3	4	5
25	Kararlarımı verirken o anda doğal olan ne ise onu yaparım.	1	2	3	4	5

EK-3. Şiddet Eğilimi Ölçeği

Aşağıda bir insanın yaşamındaki çeşitli tepkilerini ve düşüncelerini ifade eden cümleler yer almaktadır. Lütfen her cümlenin sizin tepki ve düşüncelerinize uygun olup olmadığını belirtiniz					
NO	MADDE	Hiç Uygun Değil	Biraz Uygun	Uygun	Çok Uygun
1	Hoşuma gitmeyen bir olay karşısında hemen sinirlenirim.	1	2	3	4
2	Doğru olduğuna inandığım konularda eleştirilmek beni sinirlendirir.	1	2	3	4
3	Rahatsız olduğum durumlar karşısında sinirlendiğimde kendimi kontrol edemiyorum.	1	2	3	4
4	Duygusal ya da fiziksel olarak rahatsız edildiğimde fiziksel olarak karşılıklı karar verme isteği duyarım	1	2	3	4
5	Sinirli olduğumda bir şeyi kırma isteği duyarım.	1	2	3	4
6	Arkadaşlarım, annem, babam vb. insanlarla çok sık tartışmaya girerim.	1	2	3	4
7	Hak etmiş olanlara layık oldukları ceza verilmelidir.	1	2	3	4
8	Eğer beğenmediğim bir şey olursa en yakınım ile bile tartışırım.	1	2	3	4
9	Bence hayvanların av maksadı ile vurulmasında sakınca yoktur.	1	2	3	4
10	Diğerlerinin saldırılarına karşı güçlü bir arkadaş grubu mutlaka olmalıdır.	1	2	3	4
11	Eğer saldırıya uğramışsam aradan geçen zamana bakmaksızın aynı şekilde karşılık veririm.	1	2	3	4
12	İnsan çevreden gelecek tehditlere daima hazır olmalıdır.	1	2	3	4
13	Bu dünyada en önemli şey diğerlerinden güçlü olmaktır.	1	2	3	4
14	Sık sık kavga ederim.	1	2	3	4
15	Bazı insanlara karşı zor kullanılabileceğine inanırım.	1	2	3	4
16	Bazı hallerde insanlara karşı zor kullanılabileceğine inanırım.	1	2	3	4
17	Kavgaları seyretmek beni rahatsız etmez.	1	2	3	4
18	İnsanların benden korkması hoşuma gider.	1	2	3	4
19	Bazen başkalarına zarar verme isteği duyarım.	1	2	3	4
20	Sokakta başıboş dolaşan hayvanlar ortadan kaldırılmalıdır.	1	2	3	4

EK-4. Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadelerin geçtiğimiz ay içinde size ne kadar uyduğunu gösteriniz. Eğer yakın zamanda belirgin bir şey olmadıysa, ne hissetmiş olabileceğinizi düşünerek cevaplayınız.

MADDE	Hiç Doğru Değil	Nadiren Doğru	Bazen Doğru	Sıklıkla Doğru	Her Zaman Doğru
1.Değişiklikler karşısında uyum sağlayabilirim.	1	2	3	4	5
2.Stres olduğumda beni rahatlatıcak en az bir tane yakın ve güvenebileceğim ilişkim var	1	2	3	4	5
3.Sorunlarıma açık bir çözüm bulunmadığında, bazen Tanrı ya da kader yardım edebilir	1	2	3	4	5
4.Önüme çıkan her şeyle başa çıkabilirim.	1	2	3	4	5
5.Geçmiş başarılarım yeni zorluklarla mücadele etmemde bana güven veriyor.	1	2	3	4	5
6.Sorunlarla karşılaştığım zaman, olayların komik yönlerini görmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
7.Stresle mücadele etmek durumunda kalmak beni daha da güçlendirir.	1	2	3	4	5
8.Hastalık, yaralanma ya da benzeri güçlüklerde sonra çabuk normale dönerim	1	2	3	4	5
9.İyi ya da kötü, her şeyin olmasında belli bir sebep olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
10.Sonuç ne olacak olursa olsun elimden gelenin en iyisini yaparım.	1	2	3	4	5
11.Engeller olsa da, hedeflerime ulaşacağıma inanırım.	1	2	3	4	5
12.Umitsuz durumlarda bile vazgeçmem.	1	2	3	4	5
13.Kriz ya da stres durumlarında yardım için nereye gideceğimi bilirim.	1	2	3	4	5
14.Stres altında dikkatim dağılmaz ve açık bir şekilde düşünebilirim.	1	2	3	4	5
15.Sorunları çözerken bütün kararları başkasının almasına izin vermektense, kendim işinbaşına geçmeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5
16.Başarısızlıklar karşısında kolay pes etmem	1	2	3	4	5
17.Yaşamdaki zorluklarla uğraşmada kendimi güçlü bir insan olarak görürüm.	1	2	3	4	5
18.Gerektiğinde başkalarını etkileyecek zor ya da kimsenin vermek istemediği kararlar alabilirim.	1	2	3	4	5
19.Üzüntü, korku ve öfke gibi hoş olmayan ve acı verici duygularla baş edebilirim.	1	2	3	4	5
20.Yaşamdaki sorunlarla baş ederken, bazen olayların nedenini bilmeden, varsayımlar üzerine hareket etmek gerekir.	1	2	3	4	5
21.Yaşamdaki amacıma dair güçlü bir duyguya sahibim.	1	2	3	4	5
22.Hayatımın kontrolüne sahip olduğumu hissediyorum.	1	2	3	4	5
23.Zoru severim.	1	2	3	4	5
24.Önüme ne engel çıkarsa çıksın, hedeflerime ulaşmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
25.Başarılarımla gurur duyarım.	1	2	3	4	5

EK 5. Etik Kurul Onayı

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU

Etik Kurul Bilgileri	Adı	Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu
	Adres	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Ara Kat 41380 Umuttepe Yerleşkesi /KOCAELİ
	Telefon	0262 303 74 50
	Faks	0262 303 74 63
	E-Posta	gokaetikkurul@kocaeli.edu.tr

Başvuru Bilgileri	Araştırmanın Adı	Farklı Klasmanlardaki Futbol Hakemlerinde Şiddet Eğilimi, Psikolojik Dayanıklılık ve Karar Verme Düzeyi: Türkiye Açısından Bir İnceleme			
	Araştırma Proje Numarası	KÜ GOKAEK 2017/134			
	Sorumlu Araştırmacı Unvanı/Adı/Soyadı	Doç. Dr. Elif KARAGÜN			
	Sorumlu Araştırmacının Uzmanlık Alanı	Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi			
	Araştırma Merkezi	Kocaeli Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor AD			
	Destekleyici				
	Araştırmanın Türü	Yüksek Lisans Tezi			
	Araştırmaya Katılan Merkezler	Tek Merkezli ☒	Çok Merkezli ☐	Ulusal ☐	Uluslararası ☐

Değerlendirilen Belgeler	Belge Adı	Var	Yok	Açıklama
	Başvuru Dilekçesi	☒	☐	
	Başvuru Formu	☒	☐	
	Araştırmanın Türü	☒	☐	Anket Çalışması
	Araştırma Protokolü	☒	☐	
	Kullanılacak Form Örnekleri	☒	☐	
	Aydınlatılmış Onam Formu	☒	☐	
	Araştırma Bütçesi	☐	☐	
	Literatür Örneği	☒	☐	
	Taahhütname	☒	☐	
	Biyolojik Materyal Transfer Anlaşması	☐	☐	
	İzin Belgeleri	☒	☐	
	Başhekimlik Onayı	☒	☐	
	Özgeçmişler	☒	☐	
	Değişiklik Bilgi Formu	☐	☐	
	Proje Sonuç Formu	☐	☐	
Diğer	☐	☐		

KÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu

Belge Kodu
Onay formu

Rev. Tarihi / No.su
21.09.2016/KOGOEK01

Sayı
174

Karar Bilgileri	Karar No: KÜ GOKAEK 2017/88	Proje No: 2017/134	Tarih: 07/06/2017
	Doç. Dr. Elif KARAGÜN sorumluluğunda yapılan ve yukarıda bilgileri verilen araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler, araştırmanın gerekçesi, amacı, yaklaşım ve yöntemleri, gönüllüler için beklenen yarar ve riskler dikkate alınarak değerlendirilmiş ve araştırmanın ilgili protokol doğrultusunda belirtilen merkezlerde yürütülmesi etik açıdan, ☐ Uygun bulunmuştur. ☒ Eksikliklerin tamamlanması koşulu ile uygun bulunmuştur.* ☐ Uygun bulunmamıştır.*		

Dayanakları	Hasta Hakları Yönetmeliği (01.08.1998/23420); Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi; İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (09.12.2003/25311); Biyotıp Araştırmalarına İlişkin İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesine Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (29.03.2011/27899); İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik (13.04.2013/28617); Tıbbi Cihaz Klinik Araştırmaları Yönetmeliği (06.09.2014/29111); Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi; İyî Klinik Uygulamaları Kılavuzu; Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları; Türk Tabipleri Birliği Araştırma Etiği Bildirgesi
-------------	--

Etik Kurul Üyeleri

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile İlişki		Toplantıda Bulunma		İmza
Prof. Dr. Kadir Babaoğlu Başkan	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☐	H ☐	
Prof. Dr. İ. Erdem Okay Üye	Genel Cerrahi	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☐	H ☐	
Prof. Dr. Haluk Emre Özel Üye	Restoratif Diş Tedavisi	Kocaeli Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☐	H ☐	
Doç. Dr. Canan Baydemir Üye	Biyostatistik	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☐	E ☐	H ☐	
Doç. Dr. Selcen Göçmez Üye	Farmakoloji	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☐	E ☐	H ☐	
Doç. Dr. Özlem Yıldız Gündoğdu Üye	Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☐	E ☐	H ☐	
Doç. Dr. Yusufhan Yazır Üye	Histoloji ve Embriyoloji	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☐	H ☐	
Yrd. Doç. Dr. Aşlıhan Akpınar Raportör	Tıp Tarihi ve Etik	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☐	E ☐	H ☐	
Yrd. Doç. Dr. Ceyla Eraldemir Üye	Biyokimya	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☐	E ☐	H ☐	

* Gerekçe ve öneriler: İdari mülklerin olması

uygundur.

16.03.2018 sk

KÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu

Belge Kodu

Rev. Tarihi, No. Sa.

Sayfa

Onay formu

23.09.2016/AGGCE-KÜ1

EK 6. Tez Denetleme Listesi

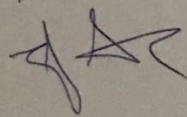
Tez, aşağıdaki denetimler yapılarak tamamlanmıştır.

- Kapak ve iç kapak sayfalarında BİLİM UZMANLIĞI ya da DOKTORA şeklinde elde edilen unvanlar yazıldı (Kapak sayfasına danışman adı yazılmamalıdır).
- Kapak sayfasına mezun olunan PROGRAMIN (Anabilim dalının değil) adı yazıldı.
- Tez kapağı sırt kısmına kılavuzda belirtilen çizimde (yazının yönüne dikkat!) ad, program,yıl yazıldı.
- Onay sayfası uygun çizimde hazırlandı (kazanılan unvanlar BİLİM UZMANLIĞI ya da DOKTORA olmalıdır) imzalatıldı (Enstitü Müdürü'nün imzası da gereklidir, imzaların aynı renk kalemle atılmasına dikkat edilmelidir).
- Dizinler kılavuzda belirtildiği gibi sıralandı.
- Ön sayfalara i, ii, iii şeklinde Roma rakamları konuldu.
- Sayfa numaraları kılavuzda belirtildiği şekilde konuldu.
- Sayfa düzeni kılavuzda belirtildiği şekilde yapıldı.
- Ana metin yazı boyutu 12 olacak biçimde basıldı.
- Dipnot yazı boyutu 10 olacak şekilde basıldı.
- Ana metin satır aralığı 1.5 olacak şekilde yazıldı.
- Kaynaklar abecesel sıralamaya göre yazıldı.
- Kaynak gösterme ilkelerine ve yazım kurallarına uyuldu.
- Ekler kılavuzda belirtildiği gibi verildi.

29.05.2018

Danışman

İmza

Doc. Dr. Elif Karagüm

ÖZGEÇMİŞ

1. Bireysel Bilgiler

- Adı Soyadı : Sabit SELVİ
- Doğum yeri ve tarihi : Kocaeli / 1989
- Uyuğu : T.C.
- Medeni Durumu : Bekâr
- Askerlik Durumu : Tecilli
- İletişim Adresi ve telefonu : İbni Sina Mah. Güvenlik Cad. No:15
Derince/KOCAELİ
+90 546 450 21 72

2. Eğitimi

- Bekir Sıtkı Özer İlköğretim Okulu (1995 - 2002)
- Yenikent Anadolu Lisesi (2002 - 2006)
- Kocaeli Üniversitesi - Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu – Spor Yöneticiliği Bölümü - (2008-2012)
- Kocaeli Üniversitesi - Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu - Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü - (2012-2014)
- Kocaeli Üniversitesi - Sağlık Bilimleri Enstitüsü - Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı - Beden Eğitimi ve Spor Tezli Yüksek Lisans Programı (2015 - 2017)

Yabancı Dil

- İngilizce

3. Bilimsel Etkinlikler

- Selvi S., Karagün E., An Analysis of Decision Making Strategies of Kocaeli Region Football Referees. SHS Web of Conferences 37 2017;(01043). (DOI:10.1051/shsconf/20173701043).

- 18-21 Mayıs 2017 – Kocaeli Bölgesindeki Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi- ERPA (Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi) Poster Bildiri
- 19-22 Ekim 2017- Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Son Sınıf Öğrencilerinin Karar Verme Stratejileri -Uluslararası 9. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Kongresi- Poster Bildiri
- 15-18 Kasım 2017- Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü Personelinin Çatışma Yönetimi Algısı Üzerine Bir Çalışma- 15. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi- Poster Bildiri
- 13-15 Nisan 2018- Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Karşı Tutumlarının Değerlendirilmesi- 4. Uluslararası Egzersiz ve Spor Psikolojisi Kongresi- Poster Bildiri
- 13-15 Nisan 2018- Spor Yapan ve Yapmayan Lise Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyinin İncelenmesi- 4. Uluslararası Egzersiz ve Spor Psikolojisi Kongresi- Poster Bildiri
- 26-28 Nisan 2018- Takım Sporunu Yapan ve Yapmayan Lise Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyinin İncelenmesi- 1. Uluslararası Beden Eğitimi, Spor, Rekreasyon ve Dans Kongresi- Poster Sunum
- 26-28 Nisan 2018- Anadolu Lisesi ve Spor Lisesinde Okuyan Öğrencilerin Beden Eğitimi Dersine Karşı Tutumlarının İncelenmesi- 1. Uluslararası Beden Eğitimi, Spor, Rekreasyon ve Dans Kongresi- Poster Sunum